

*Úloha Vlády při Překonání
nerozvinutosti, případ Bolívie*

diplomová práce

Autor: Guido Banús Vidal

Vedoucí práce: Prof. Ing. Luděk Urban CSc.

Rok: 2006

Prohlašuji na svou čest, že jsem diplomovou práci vypracoval samostatně a s použitím uvedené literatury.

Guido Banús Vidal
V Praze, dne 31. 8. 2006

Poděkování

*Panu Bohovi, který umožnil, aby se všechno stalo;
Svým rodičům a sestře za všeobecnou podporu v každém okamžiku;
Panu profesorovi Ludku Urbanovi CSc. za odborné poradenství a vedení při
tvorbě diplomové práce;
Všem mým učitelům a kamarádům z VŠE, kteří mi dokázali nasměrovat
na správnou cestu;
A mé nejlepší kamarádce Petře Seidlové.*

ANOTACE

Diplomová práce se zabývá problematikou úlohy vlády při překonání nerozvinutosti. Tato práce ukazuje, jaké má jedná země při překonávání problému nerozvinutosti možnosti, jaké jsou nejnámější ideologické přístupy, které zkoumají tuto problematiku a ukazuje jejich navrhované řešení. Jako příklad si vezme situaci Bolívie a ukazuje, jaká je ekonomická realita této země, s jakými zdroji disponuje a co by se mělo změnit, aby tyto zdroje byly efektivně využity k překonání nerozvinutosti. Analyzuje rovněž možnosti zapojení Bolívie do mezinárodního obchodu a využití komparativních výhod.

Na základě analýzy aktuální situace, tato práce nabízí skutečné poslání a úlohu vlády při překonání zaostalosti. Tato práce nabízí také, soubor postupů, který by Bolívii nejlépe pomohl překonat nerozvinutost, stabilizovat její ekonomiku a časem nasměrovat k dlouhodobému a udržitelnému růstu.

ANOTACE

This diploma thesis deals with the topic of the mission of the government in overcoming the underdevelopment. This diploma thesis analyzes, what the possibilities for a country to overcome the underdevelopment are, what the most important ideological approaches are, which deal with this kind of issues are, and also shows their offered solutions. As an example, this diploma thesis takes the situation of Bolivia and shows what the economic reality of this country is, what are the most important resources of Bolivian and what could be done in order to use them in a more effective way to overcome its underdevelopment. This diploma thesis also analyzes the possibilities of connecting Bolivian economy to the world trade and use Bolivian's comparative advantages.

Based on the description and analyze of the actual Bolivian situation, this diploma thesis offers the real mission for the government to overcome the underdevelopment. This diploma thesis offers a specific set of procedures that would help Bolivia to overcome the underdevelopment, stabilize its economy and direct her to the sustainable growth.

OBSAH

1. Úvod	4
1.1. Úvod do reálie nerozvinutých zemí	5
1.2. Co je to nerozvinutost	11
1.2.1. Klasifikace zemí.	14
2. Růst, rozvoj a překonání nerozvinutosti	16
2.1. Co je to růst, rozvoj a jejich spojení s překonáním nerozvinutosti	16
Proces konvergence	20
2.2. Bariéry rozvoje	21
Selhání mezinárodní pomoci	23
2.3. Zdroje ekonomického růstu	28
Co je to růst?	29
Vybrané přístupy k růstu	31
2.4. Rozdíly v ekonomii bohatých a chudých zemí (Ekonomie služeb a ekonomie zemědělství)	39
3. Analýza současné situace Bolívie	44
3.1. Úvod do reálie bolivijské ekonomiky jako nerozvinuté země	44
3.2. Popis hlavních ekonomických zdrojů	54
3.3. Odvětvová struktura bolivijské ekonomiky	68
3.4. Mezinárodní obchod a komparativní výhody Bolívie	74
3.5. Prodávat suroviny nebo prodávat hotové výrobky?	83
4. Úloha státu. Nástroje vlády k překonání zaostalosti.	85
4.1. Význam vzdělání, zdravotnictví a právního rámce v překonání nerozvinutosti	91
4.2. Mimořádná úloha průmyslu v překonání nerozvinutosti (Analýza modelu: Import substitution Industry)	99
4.3. Koordinace politik (fiskální, monetární a kursová politika)	104
5. Kam směřovat?	109
Příloha	113
Použitá literatura	123
Internetové odkazy	125
Seznam obrázků	127
Seznam tabulek	128

„Neměli bychom zapomínat na to že určitá teorie je užitečná jen pokud nám pomůže poznávat realitu a působit na ní s efektivností. Efektivní použití dané teorie vyžaduje předčasnou identifikaci možných problémů“

FURTADO, Celso. Desarrollo y subdesarrollo.

1. Úvod

Nerozvinutost je skutečností, které čelí velké množství zemí na této planetě, skutečností velmi starou, o které se již bylo mnoho řečeno a která již byla zkoumána z různých hledisek. Každoročně se koná nespočet konferencí na téma, jak by se tato situace, která poškozuje tolik států a která se ukazuje jako nepřekonatelná, dala napravit. Každý rok vzniká množství názorů a každý si přeje tento problém vyřešit.

Já sám pocházím z jedné ze zemí, která již strávila mnoho času bojem proti této nemoci a stále se nám nedaří pokořit. Je jí Bolívie.

Bolívie již s touto nemocí bojuje od vyhlášení nezávislosti v roce 1825. Tato situace se moc nezměnila ani díky střídání různých politických stran s různými politickými přístupy ve vládě a podle posledních události z října 2004 a března 2005¹ to nevypadá vůbec nadějně.

Tato nemoc se ale netýká jen Bolívie, ¾ celého lidstva se ve skutečnosti nachází pod hranicí důstojného života.

Záměrem této práce je ukázat, jaké má jedná země při překonávání problému nerozvinutosti možnosti, jaké jsou nejznámější ideologické přístupy, které zkoumají tuto problematiku a ukázat jejich navrhované řešení. Jako příklad vezmu situaci Bolívie a ukážu, jaká je naše realita, s jakými zdroji disponujeme a

¹ Říjen 2004: Při demonstraci proti zahraniční politice státu (otázka zemního plínu) došlo k konfrontaci mezi lidmi a policií. Zemřelo 80 lidí. Březen 2005: Další velká konfrontace kvůli nedohodě co se týče výše ceny v dopravného.

co by se mělo změnit, aby tyto zdroje byly efektivně využity k překonání nerozvinutosti. Chtěl bych rovněž analyzovat možnosti zapojení Bolívie do mezinárodního obchodu a využití komparativních výhod.

Mým cílem je najít, na základě analýzy aktuální situace, skutečné poslání a úlohu vlády při překonání zaostalosti. Usilují o nalezení takového souboru postupů, který by Bolívii nejlépe pomohl překonat nerozvinutost, stabilizovat její ekonomiku a časem nasměřovat k dlouhodobému a udržitelnému růstu.

Nepůjde o náhlou konfrontaci různých ekonomických větví, ale o čerpaní strategií, které by se daly aplikovat na specifický případ bolivijské nerozvinutosti a které by měly mít vliv na překonání tohoto problému.

1.1. Úvod do realie nerozvinutých zemí

Kladný a udržitelný ekonomický růst je z ekonomického hlediska v současné době to nejdůležitější pro všechny země. Neexistuje, aspoň já jsem neslyšel, že by nějaká země usilovala o nulový nebo záporný ekonomický růst. Zdá se, že ekonomický růst není pouhým trendem, ale ideálem. Nerozvinuté země také sní o dlouhodobém a udržitelném růstu, o zvýšení svých reálných příjmů, snížení kriminality a zvýšení celkové úrovně života. Je ale takový sen vůbec uskutečnitelný?

Už je to velmi dávno, kdy se tato tématika (otázka nerozvinutých zemí) objevila poprvé. Ve druhé polovině 20. století se tato problematika stala jednou z nejzajímavějších témat pro ekonomy tehdejší doby. Hodně se o tom psalo, vznikly mezinárodní instituce zabývající se touto problematikou² a byly také navrženy různá řešení pro země s tímto problémem se potýkajícím. Vypadá to že se poté zapomnělo vyzkoumat, zda ona navrhovaná řešení doopravdy měly nějaký účinek.

² Na příklad: CEPAL, World Bank, IMF, PNUD

Po druhé světové válce éra kolonií skončila a nově narozené země se těšily do svobodného života, kde by se mohly řídit samy a vybudovat svou budoucnost. Vypadá to ale, že osud měl pro ty státy připraveno něco jiného. Na jejich cestách na ně ale čekal jiný osud než si sami myslely. Musely čelit hladomoru, nemocem, korupci, kriminalitě, nezaměstnanosti, hyperinflaci atd. Jsou ale nerozvinuté země opravdu nerozvinuté? Zaostávají za rozvinutějšími státy neboť se rozvíjejí pomaleji než ony?

Nerozvinuté země mají totiž jinou historii, než si ostatní lidé myslí. Abych řekl pravdu, nejsem zastáncem toho, aby se těmto zemím říkalo "nerozvinuté" nebo v angličtině "underdeveloped" protože jak ihned ukážu, vytvoří tento termín mylnou představu u lidí, kteří se touto problematikou zabývají.

Nerozvinuté země se před kolonizací vydaly cestou, která byla přerušena a pak směněna kolonizací. Tento faktor je v případě nerozvinutých zemí rozhodující. Vede totiž k přerušení nastoleného vývoje, položení nových základů, stanovení nových podmínek a pokračování po jiné dráze než předtím.

Stejně tak, jak nejsou postkomunistické země označovány jako "středně rozvinuté země" (Tyto země prozatím nejsou na úrovni těch rozvinutých, a nejsou na tom ale tak špatně jako země nerozvinuté) ale jako „transformační ekonomiky“, domývám se, že termín "nerozvinuté země" je pro země třetího světa špatně navržen.

I postkomunistické státy kráčely před nástupem komunismu po určité cestě, tato cesta byla přerušena a nasměrována novým režimem. Po pádu komunismu, byly tyto země označeny názvem „transformující se ekonomiky“ v tom smyslu, že se navracejí k kapitalismu. Tomu je zapotřebí jejich ekonomiku transformovat a položit ji na základech ekonomie volného trhu.

U nerozvinutých zemí se stalo něco podobného, jejich ekonomiky, v případě jižní Ameriky, byly založené na zemědělství, původní obyvatelé uznávali vlastního

boha, měli své vlastní hodnoty, tradice, zvyky, režim a společenské normy. Rozvíjely se určitým směrem a měly své vlastní tempo rozvoje.

Kolonizátoři do těchto zemí přinesli novou ekonomiku, jiné náboženství, hodnoty a hlavně potlačovali a zotročili původní obyvatele a jejich zájmy. Nešlo jim o rozšíření svého trhu, nebo hledání nových partnerů, jediné co usilovali bylo těžit ze všeho, co tyto země mohly nabídnout a využít toto bohatství ve své domácí zemi³.

Před kolonizací žili domorodci v uzavřené ekonomice: každý kmen produkoval výhradně pro svou vlastní spotřebu. Kmeny v černé Africe neznaly menu ani nevěděly co to je soukromý majetek. Tato tradiční ekonomika byla zničena zavedením kapitalistického systému Evropany.

GIRAULT, Jacques a kolektiv. El tercer Mundo str.38

Podle toho, co kolonizátoři zajímalo se zaměřili buď na výrobu určitých komodit nebo, což byl častější případ, na těžbu a na základní zpracování surovin, na které byly tyto země bohaté. V jiných případech se zaměřili jen na export těchto surovin a jejich následné zpracování v kolonizátorské zemi^{4,5}.

V době kolonizace neexistovaly žádné zákony, které by limitovaly moc kolonizátorů. Oni si mohli prakticky dovolit všechno. Takto násilí implantovali nový systém, již měl vážné následky, které přetrvávají až do dnes.

Po válkách o nezávislost, se nové svobodné země ocitly v rozdílném prostředí než před kolonizací. Tím, že byla moc španělského království zrušena končila doba ekonomiky splňující hodně kritérií „řízeného hospodářství“. Tento převrat hodně ovlivnil další vývoj těchto zemí. Dalo by se říci, že to byl návrat k původní

³ V současnosti můžeme najít podobnou situaci, kdy své peníze někdo investuje do jiné země a posléze zisky vrátí do země sídla investora (repatriace zisků). V Evropě to je případ Irska. V současnosti už ale můžeme najít zákony (kromě daní), které tyto situace upravují a nutí investory reinvestovat nějaký podíl ze zisku v té zemi, kde se investice nachází.

⁴ GIRAULT, Jacques a kolektiv. El tercer Mundo str.39

⁵ Je důležité vědět, že díky průmyslové revoluci, která proběhla v rozvinutých zemích, byly suroviny z někdejších kolonií nahrazeny jinými surovinami. Tím se ceny starých surovin dostaly do úpadku a také ekonomiky zemí je produkuje. Například: Těžba a export kaučuku v Brazílii, těžba a export „cínu“ v Bolívii

ekonomice, není to ale docela pravda. Co se týče ekonomiky projevily se v ní dva směry. Za prvé: zakládala většina vlád těch zemí svoji ekonomiku na upadajících sektorech zanechaných kolonizátory, i když už nebyly tak výnosné. Za druhé: většina obyvatelstva se vrátila k tradičnímu hospodářství, to je zemědělství, výroba textilů a drobných dělů uspokojující základní potřeby.

Příjezd kolonizátorů měl také důležitý dopad na obchod. Otevřeli se nové obchodní cesty a obchod jako ekonomická aktivita se hodně rozvinul. Tento trend nemusí být vždy kladný, hlavně, mluvíme-li o nerozvinutých zemích. Zdejší exportéři si totiž zvykli na vývoz surovin a dalších produktů s malou přidanou hodnotu a importéři od té doby nepřetržitě ničí domácí výrobu dovozem kvalitnějších výrobků ze zahraničí. Tento trend bohužel pokračuje až do dnes.

V nerozvinutých ekonomikách existuje velmi rozsáhlý zemědělský sektor, nerozvinutý průmysl a nějaká malá nabídka služeb. Největším problémem je, že tyto sektory nejsou propojené mezi sebou, nevytvářejí úplný řetězec vytvářející hodnotu.

Zemědělský a dobytkářský sektor produkují výrobky velmi nízké kvality, neschopné konkurenceschopnosti. Nedodržují se hygienické podmínky a co je nejhorší, většina těchto produktů se nedostane na trh, protože neexistuje potřebná infrastruktura (dopravní síť je na nejzákladnější úrovni⁶) nebo protože nemají potřebné certifikáty kvality. Velmi úzký průmyslový sektor je zaměřen na nejzákladnější potřeby obyvatelstva a ostatní zboží požadující vyspělejší techniku se dováží.

Do dneška přetrvávají průmyslové sektory, jako je hornictví, které se rodily během kolonizace. Jiné sektory zpracovávají, suroviny které se pak exportuje pro jejich další zpracování například: ropa, zemní plyn, dřevo atd. Právě proto patří

⁶ „ Z národohospodářského pohledu, kdy rozvoj dopravní infrastruktury výrazně přispívá a do značné míry přímo podmiňuje možnost ekonomického oživení, zvyšuje či vůbec umožňuje rozvoj podnikání, nabídku pracovních příležitostí apod. NOVAK, Radek. Mezinárodní kamionová doprava plus. Str. 22“

mezi exporty těchto zemí především suroviny, nezpracované a s nízkou přidanou hodnotu.

Kromě toho, což je velmi ironické, nutí celní politika vyspělejších států, v rámci mezinárodní rozvojové pomoci, nerozvíté země aby se specializovaly na suroviny pokud se chtějí podílet na mezinárodním obchodě ⁷.

Sektor služeb s ostatními sektory není skoro propojen. Největší podíl mívá Bankovníctví a cestovní ruch. Existují pak i některé další služby běžné ve moderní vyspělé ekonomiky (pracovní agentury, marketingové agentury, dopravní logistické společnosti, bazary atd.), které se snaží, nicméně stále neúspěšně, připojit k předchozím sektorům. Neplní svojí funkci křesadla v ekonomickém řetězci a nevytváří hodnotu.

Zpoždění vlaků je normální věc, jednou jsem v Bolívii cestoval z jedné vesnice "Boyuibe" do města SANTA CRUZ(350 km), a do Boyuibe náš vlak přijel se dnem a půl zpoždění. (Vlak je jediný způsob přepravy do této nemálo významné vesnice a jezdí jednou za dva dny).

Guido Banús.

Právě proto se domývám že termín „nerozvinuté země“ není správný. Tyto země jsou stejně zvláštní jak postkomunistické státy. Nezačali na stejném startovacím bodě jako současné rozvinuté země, ale jsou produktem jejich zvláštní historie.

Nejspíš bych souhlasil s termínem „Hybridní ekonomiky“, který nabízí Celso Furtado ve své knize „Nerozvinutost“. Furtado odůvodňuje použití tohoto termínu takto. Říká, že „Jsou to ekonomiky v kterých spolu žijí moderní kapitalismus s tradiční ekonomikou“⁸. Ekonomiky, ve kterých sektory nejsou plně integrované. V případě nějakého zlepšení v jednom z těchto sektorů, z důvodu mimořádné situace (na příklad: poptávkový šok) nebo vládního programu se toto zlepšení,

⁷ Toto můžeme jasně vidět při pohledu na celní sazebník EU. Na suroviny nejsou uvalena žádná cla, ale zboží které už bylo trochu zpracováno je potrestáno clem.

⁸ FURTADO, Celso. Desarrollo y subdesarrollo. Str. 165.

resp. impuls nepřelívá do ostatních sektorů ekonomiky kvůli neexistenci spojovacího článku a pomalu mizí.

Právě proto je nerozvinutost historickým a autonomním procesem. Není to etapa přes, kterou prošly současné rozvinuté země.

FURTADO, Celso. Desarrollo y subdesarrollo str.165

Problém nerozvinutosti je velmi specifickým fenoménem. Efekty plynoucí z vykořisťování vytvořily v „třetím světě“ (Nerozvinuté země) velmi autonomní a ojedinělé výsledky.

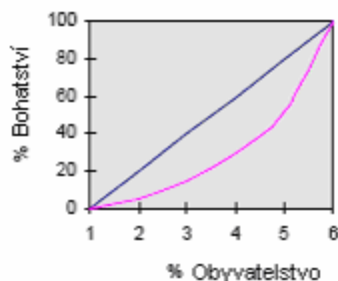
GARCIA RUIZ, Enrique. Subdesarrollo y liberalización str. 28

Intervence ze strany kolonizátorů měla také další dopady. Rozdělila společnost na sociální třídy které přetrvávají až dodnes:

- Zvýhodněná třída: Kolonizátoři narození ve Evropě
- Střední třída: Kolonizátoři narození v koloniích
- Nízká třída: Původní obyvatelé kolonií

Kolonizátoři si pro sebe nechali obrovské množství půdy a další bohatství, které v koloniích existovalo a které pak zdědila střední třída. Vlastníci půdy, ani nevědí kolik toho mají a ve většině případů s těmito zeměmi vůbec nehospodaří. Pokusy

Obrázek číslo 1: Bolívie, Lorenzova Křivka

Pramen: <http://www.promec.umss.edu.bo>

o reformy této situace, tzv. „agrární reforma“, neprošly ve vládě nebo byly špatně provedené a několikrát došlo, při pokusech zabránit provedení (ze strany vlastníku půdy) dané reformy⁹ k velkým problémům. Původní obyvatelé zůstali vytlačeni bez půdy na které by mohli pracovat. Tento fakt má obrovský dopad na rozdělení bohatství v nerozvinutých

⁹ Militární (vojenská) okupace v 1.04.1964 v Brazílii byla realizována, aby zabránila agrární reformu, kterou chtěl provést brazilský prezident Goulart. El tercer mundo str. 71(7)

zemích jak vidíme v obrázku číslo 1 pomocí Lorenzovy křivky¹⁰.

Ony zvýhodněné skupiny obyvatel se ocitly a udržely při moci a od té doby tvoří vládnoucí stranu nebo její koalici. To všechno to za účelem řídit zákonodárství podle jejich přání. Bolívie, jakožto nový stát, se narodila díky lobování několika vlivných skupin, které znali bohatství daného teritoria a chtěli jím disponovat. Původní myšlenka našeho osvoboditele Simóna Bolívara byla vytvořit ze všech osvobozených zemí jeden velký stát ze všech zemí které osvobodil.¹¹

Sociálně ekonomická nestabilita, diktatura, vykořisťování jsou dalšími velmi vážnými důsledky¹². Právě proto, jsou tyto země tak zvláštní. Každý vládní program, mezinárodní pomoc nebo projekt růstu a rozvoje musí čelit této abnormální situaci a ve většině případů selhává. V tom spočívá těžkost pro nerozvinuté ekonomiky se rozvíjet.

1.2. Co je to nerozvinutost

"Nerozvinuté státy tvoří ¼ lidstva a nacházejí se mimo svět, ve kterém kde by si přály být. "

Yves Lacoste, Geographie du sous-développement, PUF. Str.17

Nejnámější encyklopedie na internetu definuje „Nerozvinutost“ takto:

Nerozvinutost¹³ je stadium jednoho organismu nebo organizace (resp. země), který nedosáhl dospělosti. Používá se také v souvislosti s ekonomickou nerozvinutostí (chudobou), zahrnující nedostatek zdravotní péče, pitné vody, jídla, vzdělání a bydlení.

Někteří, zakládají definici nerozvinutosti na teoretickém základě:

¹⁰ <http://www.promec.umss.edu.bo/4.pdf#search='distribucion%20del%20ingreso%20curva%20de%20lorenz%20bolivia'>

¹¹ Více o bolivijské historii najdete vna:

http://geocities.yahoo.com.br/escritoriobm/historia/index_b.html

¹² Bolívie měla 186 státních převratů během 145 let.

¹³ Koncept ekonomické nerozvinutosti byl popularizován od konce 60. let Andren Gunderem Frankem, který se v Latinské Americe zabýval studiem efektů imperialismu. Došel k závěru, že bohaté nebo rozvinuté země zablokovaly nebo zdeformovaly, prostřednictvím svých politik a intervencí zaměřených na ochranu svého mocenského postavení a síly ve světovém obchodě, možnost rozvoje chudých nebo zemědělsky zaměřených zemí.
<http://en.wikipedia.org/wiki/Underdevelopment>

Jakob Viner (profesor na Chicagské Škole a Princetonu) označuje zemi za nerozvinutou, je-li možné, při zapojení a kombinaci dodatečného kapitálu s prací a přírodními zdroji, zvýšit produktivitu práce a produkci a tím zlepšit životní úroveň současné populace.

Definice Celsa Furtada ve jeho knize **Rozvinutost a nerozvinutost** říká, že nerozvinutá země je taková, ve které stávající kapitál, při dané technologii, nedostačuje k tomu, aby využil celou disponibilní pracovní sílu dané země.

Jako poslední si dovoluji uvést ještě jednu, podle mého názoru nejkompletnější a nejpravdivější co se týče té zvláštní reality nerozvinutých zemí, definici. Jde o uvedení běžných potíží se kterými se nerozvinuté země potkávají.

Nerozvinuté země mají následující společné charakteristiky¹⁴:

- 1.- Kvantitativní a kvalitativní nedostatky ve výživě (určeno podle množství přijatých kalorií za den to je: méně než 2500);
- 2.- Problémy související s obyvatelstvem: negramotnost, endemické nemoci a špatné hygienické podmínky;
- 3.- Nízké využití přírodních a výrobních zdrojů;
- 4.- Vysoké zastoupení zemědělců v obyvatelstvu s nízkou produktivitou;
- 5.- Nedokončená průmyslová revoluce. Nízká modernizace;
- 6.- Nefunkční terciární sektor;
- 7.- Ekonomické podřízení vyspělejšími ekonomikám;
- 8.- Rozdělení společnosti na třídy zvýhodněné a znevýhodněné;
- 9.- Přetrvání tradičních struktur (tradiční ekonomiky);
- 10.- Neexistuje úplné spojení mezi sektory v ekonomice;
- 11.- vysoká míra nezaměstnanosti, s vysokým počtem pracujících dětí;
- 12.- Demografická exploze;
- 13.- Ve srovnání s růstem populace disponibilní zdroje rostou pomaleji.

¹⁴ LACOSTE, Yves. Le concept de sous-developpement str. 418

Nerozvinutost je, jednoduše řečeno, adjektivum, kterým naznačujeme skutečnost, týkající se dané země. Východiskem pro nás bude zjistit, který stát se v současné době považuje za nerozvinutý?. K tomu využijeme další definice, které jsou založené na ukazatelích a numerických datech.

Ve většině definicí a klasifikací zemí se jeden ukazatel objevuje jako hlavní složka, je jím hrubý domácí produkt (HDP) na hlavu (tj. HDP dělený velikostí populace).

Existuje ale i jiný ukazatel, který je v mezinárodním srovnání, a k tomu abychom mohli označit danou zemi jako nerozvinutou, ještě přesnější. HDP v paritě kupních sil. Tento ukazatel nám otevírá dveře k opravdovému srovnání HDP mezi zeměmi. Vyjadřuje hodnotu HDP, ze kterého je vyloučena odlišnost cenových úrovní mezi zeměmi, tj. vyjadřuje kupní sílu, kterou daná peněžní jednotka opravdu má. Při vyjádření HDP v různých měnách se setkáme s problémem nadhodnocení měn vyspělých států; v méně rozvinutých zemích je naopak jejich měna podhodnocená. Parity kupní síly (Purchasing Power Parities, PPPs) nám říkají, kolik peněžních jednotek potřebujeme k koupi stejného koše zboží v různých zemích. Obvykle se vyjadřuje v amerických dolarech (USD)¹⁵. Tyto ukazatele jsou velmi důležité, pro pochopení další analýzy.

Jak jsem již uvedl, každý, kdo o nerozvinutosti píše, dává tomuto termínu jiný význam. Nedá se říci, že jdou o zcela odlišné definice, ale každý podle toho kam směřuje nebo čeho chce dosáhnout, definuje nerozvinutost trochu jinak.

Světová Banka, dělá svoji klasifikaci zemí podle příjmů. K tomu používá jen jeden ukazatel a to je Hrubý Národní Důchod (HND) na hlavu podle metody ATLAS¹⁶. Podle toho rozlišují 3 skupiny států: země s nízkým příjmem (méně než \$825), středně-nízkým příjmem (od \$826 do \$3,255), středně-vysokým příjmem (od \$3,256 do \$10,065) a vysokým příjmem (více než \$10,066)¹⁷.

¹⁵ KADĚŘABKOVÁ, Anna. Úvod do ekonomické analýzy str. 21-22

¹⁶ Tato metoda vyloučí z HND vliv směnného kurzu a inflace. Viz <http://web.worldbank.org/Home > Data > Country Classification > World Bank Atlas Method>

¹⁷ Viz [http://web.worldbank.org/ Home > Data > Country Classification](http://web.worldbank.org/Home > Data > Country Classification)

Organizace OSN pro rozvoj (UNDP) nabízí také několik ukazatelů, posuzující míru rozvinutosti země. Jeden z nich měří všeobecné zlepšení lidského rozvoje, neboli zlepšení kvality života. Jmenuje se „index lidského rozvoje“ (Human development index).

Tento index¹⁸ dělí svět na 3 skupiny: země s vysokým, středním a nízkým lidským rozvojem.

Tento ukazatel měří kvalitu života země podle:

- HDP na hlavu podle PPP (příjmový faktor);
- Očekávaná střední délka života při narození (zdravotní faktor);
- Míra gramotnosti u dospělých a míra registrace dětí v základní a střední škole (vzdělávací faktor).

Zvýšit kvalitu života patří mezi základní cíle každé nerozvinuté země. Dostatečný finanční příjem, zdraví a vzdělání jsou hlavními předpoklady odstranění chudoby, což je zřejmě vůbec nejzákladnějším cílem lidského rozvoje.

Tímto způsobem vznikají různé tabulky, které rozdělují svět na skupiny zemí klasifikovaných podle stupňů rozvinutosti nebo kvality života svých občanů.

1.2.1. Klasifikace zemí.

Výchozím bodem k analýze rozvojových zemí bylo určení jejich společných rysů (v tomto případě určení jejich společných problémů). Díky tomu se teď můžeme pustit do hledání zemí se společnými rysy a jejich klasifikace do skupin .

V postatě každá instituce, která se zabývá otázkou nerozvinutosti si vytvoří, podle vlastních účelů, svou klasifikaci nebo ji převezme od instituce jiné. My se podíváme na tři klasifikace, které byly vytvořeny třemi nejdůležitějšími institucemi zabývající se bojem proti nerozvinutosti.

Jsou postaveny na jednom nebo více indikátorech, které mají něco společného

¹⁸ Přístup z Internetu <http://hdr.undp.org/reports/global/2004/> (citace: 05.04.2004).

s rozvinutostí států a které nějakým způsobem vypovídají o životní úrovni těchto zemí.

Již zmíněnou klasifikací zemí podle příjmu, kterou vypracovává Světová Banka můžeme najít v příloze v tabulce číslo 1. Tato klasifikace je prováděna pomocí Hrubého Národního Důchodu na hlavu metodou ATLAS (viz výše).

Druhá klasifikace vychází ze studií OECD¹⁹(výzkumné centrum CAD) a klasifikuje nerozvinuté země podle výše hrubého národního produktu (HNP) na hlavu. Metodika OECD využívá 5 skupin a nerozvinuté země rozdělila na: nejvíce nerozvinuté země a jiné země s nižším příjmem (per capita GNP < \$765 v 1995), země s nízko-středním příjmem (per capita GNP \$766-\$3035 v 1995), země se středně-vysokým příjmem (per capita GNP \$3036-\$9385 v 1995) a země s vysokým příjmem (per capita GNP > \$9385 v 1995).Podrobněji v příloze v tabulce číslo 2.

Některé klasifikace jsou výsledkem kombinace několika indikátorů, to je třeba případ klasifikace podle Indexu Lidského Rozvoje, který vypracovává PNUD. Tento index měří kvalitu života dané země a je složen ze čtyř indikátorů, které zohledňují výše zmiňovaná tři základní dimenze lidského rozvoje. Tuto klasifikaci naleznete v příloze, tabulka číslo 3.

Vzhledem k tomu, že tyto indikátory mají společný základ není divu, že výsledky jsou rovněž podobné. Jak můžeme na těchto tabulkách vidět, je shodná situace Bolívie ve všech třech případech. Nachází se mezi zeměmi se středně-nízkým příjmem a středně-nízkou kvalitou života.

Všechny instituce pracují s klasifikacemi uspořádanými podle jednoho nebo několika málo smíšených indikátorů. Vytvořit jediný indikátor, který by zahrnul všechny charakteristiky nerozvinutých zemí, tak jak jsme je viděli výše, viz. definice knihy *Le concept de sous-developpement*, str. 418, bez toho aby ztrácel smysluplnost, by bylo těžké.

¹⁹ Přístup z Internetu: www.oecd.org/dac/goals [online](citace 30.11.03)

Můžeme si také všimnout, že v těchto klasifikacích se země Latinské Ameriky, až na určité výjimky, nacházejí v stejných skupinách (středně-nízká úroveň). To nejen nasvědčuje o tom, že mezi nimi existují společné vazby, ale také potvrzuje výše zmíněnou teorii o dopadech kolonizace. Stejné efekty můžeme pozorovat u afrických států.

2. Růst, rozvoj a překonání nerozvinutosti

Velmi často, když se o nerozvinutosti mluví, slycháváme termíny, které mají s touto problematikou hodně společného, jejich význam je však odlišný. Je nezbytné vědět, že problém nerozvinutosti, resp. zaostalosti států je velmi specifický a týká se jen dané skupiny států, které splňují určitá kritéria (Viz: 1.2 Co je to nerozvinutost).

2.1. Co je to růst, rozvoj a jejich spojení s překonáním nerozvinutosti

Může se zdát, že jediné řešení pro nerozvinuté země je ekonomický růst. Je pravdou, že všechny země by měly o ekonomický růst usilovat, strategie k dosažení tohoto cíle je však pro rozvinuté a nerozvinuté státy odlišná.

Zatímco země rozvinuté se musejí starat o dlouhodobě udržitelnou růstovou výkonnost, jež je charakterizovaná udržitelnou vnitřní a vnější rovnováhou,²⁰ země nerozvinuté se nejdříve musejí dostat na nějakou „stupeň připravenosti“ a teprve na jejím základě růst.

Nerozvinuté státy musejí primárně řešit své základní problémy, o kterých jsme mluvili v bodě 1.2, protože bez tohoto prvního kroku není možné na ekonomický růst myslet. Jinými slovy, řešit problémy spojené s nerozvinutostí, tvoří základní pilíř k dosažení optimálního stupně připravenosti. Tuto situaci můžeme porovnat s výstavbou domu. Teprve když už byly položeny základy a pilíře, na kterých bude posléze dům stát, teprve pak můžeme začínat s výstavbou domu,

²⁰ Vnitřní rovnováha je charakterizována především cenovou a fiskální stabilitou a dále kvalitou domácího finančního sektoru. Vnitřní stabilita je současně podmínkou odolnosti domácí ekonomiky vůči vnějším šokům a rovněž udržitelnosti vnější rovnováhy charakterizovaná saldem běžného účtu. (KADĚŘABKOVÁ, Anna. Základy makroekonomické analýzy str. 106)

jinak se stavba zhroutí. Dokud nebudou položeny základy, není možné si dlouhodobě ekonomický růst ani přestavit. Tím chci naznačit, že rozvinuté a nerozvinuté země čelí různým ekonomickým problémům a řeší různé ekonomické otázky. Jedny se snaží udržet, popř. zrychlit svůj ekonomický růst a druhé se snaží řešit své problémy, kvůli kterým se nemohou dostat na nějaký stupeň připravenosti, jež tvoří počáteční bod ekonomického růstu.

Jiným možným způsobem vysvětlení této skutečnosti je srovnat život státu s životem lidské bytosti. Když dochází k oplodnění, musí zárodek, který je v matčině bříšku nejdříve rozvíjet všechny potřebné orgány k tomu, aby ta nová bytost byla životaschopná. Až po této fázi „rozvoje“ a „formace“, teprve pak dochází k růstu. Co by se například stalo, kdyby onen zárodek, rozvíjel všechny orgány kromě srdce? Je zřejmé, že by nemohlo přežít. Stejně tak se daný stát musí rozvíjet ze všech stránek a dostat se na určitou úroveň, kterou my budeme nazývat „stupeň připravenosti“, od které je možné žít a růst.

Bez toho, aby nerozvinuté země řešily své základní problémy, není možné dosáhnout stabilního a udržitelného růstu. Fázi řešení zásadních problémů a vytvoření základních předpokladů k ekonomickému růstu budeme říkat „fáze rozvoje“.

Ještě více by tuto skutečnost mohla objasnit definice „ekonomického rozvoje“ uváděná v anglosaské literatuře.

***Economic development** is the development of economic wealth of countries or regions for the well-being of their inhabitants. The study of economic development is known as development economics. Public policy generally aims at continuous and sustained economic growth and expansion of national economies so that „developing countries“ become „developed countries“. The economic development process supposes that legal and institutional adjustments are made*

*to give incentives for innovation and for investments so as to develop an efficient production and distribution system for goods and service.*²¹

Velmi důležitý je zejména druhý odstavec, který říká, že k tomu aby se „rozvojové země“ staly „zeměmi rozvinutými“ musí hospodářská politika usilovat o ekonomický růst a rozšíření národní ekonomiky. Podívejme se teď na následující obrázek, který nám celou situaci objasní.

Obrázek číslo 2.

Dokud stát nedosáhne tohoto stupně připravenosti, neřeší své zásadní problémy a nesplní základní předpoklady rozvoje, ekonomický růst nebude možný. Jak můžeme vidět na výše uvedeném obrázku, je střídání fází růstu a poklesu v etapě rozvoje ve srovnání s etapou růstu výraznější. Před tímto stupněm připravenosti nedochází k reálnému růstu, v ekonomice se střídají fáze krátkého růstu s prudkým propadem ekonomiky.

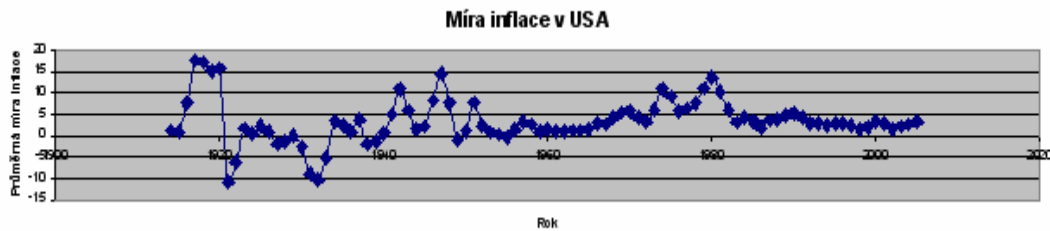
Jakmile se stát dosáhne optimálního stupně připravenosti, znamená to, že už tyto předpoklady existují a k růstu dochází. Cykly z ekonomiky nemizí, rozvinuté ekonomiky jsou už ale schopné těmto otřesům čelit lepšími zbraněmi; mají lepší fundamenty a pilíře, o které se mohou opřít. Stejně jako dospělý člověk i rozvinutá ekonomika je schopná se lépe bránit šokům a naložit s nimi tak, aby nemusela příliš trpět.

Pravdivost této skutečnosti dokládají i statistiky. Nemusíme se dívat jenom na nejznámější indikátor, kterým je HDP, ale můžeme se podívat i na jiné jakými jsou například míra nezaměstnanosti, měnový kurz, inflace nebo finanční indikátory.

²¹ Internetová encyklopedie. http://en.wikipedia.org/wiki/Economic_development

Použijme příklad míry inflace v USA.

Obrázek číslo 3: Míra inflace v USA (1915-2005)

Pramen: Vlastní úpravy z dat <http://inflationdata.com/Inflation/default.asp>

Na tomto grafu můžeme pozorovat značné změny ve vývoji inflace americké ekonomiky. Před analýzou tohoto indikátoru si musíme uvědomit několik významných skutečností. Za prvé, budeme vycházet z toho, že inflace by měla být kolem 3% (tato hladina je v současné době považována za zdravou míru inflace) - důkazem vyspělosti ekonomiky je, že dokáže udržet inflaci kolem tohoto procenta - za druhé, že je schopna reagovat na šoky ovlivňující inflaci a vést k rychlé stabilizaci.

Na obrázku číslo 3 si můžeme povšimnout několik otřesů ve vývoji americké inflace. Všechny se nicméně ale dají snadno vysvětlit pomocí několika historických faktů.

Z grafu jsou patrné otřesy vyvolané velkou depresí v 30tých letech, období stagnace a krize keynesovské ekonomie v 50tých letech a ropné šoky v 70tých letech. Od konce 50tých let se dařilo inflaci držet kolem zdravé míry a doba pro stabilizaci americké inflace se hodně zkrátila. Čím je stát ekonomicky silnější, tím silnější jsou jeho základy a pilíře a tím lepší jsou jeho možnosti reagovat proti různým sokům. Hospodářsko-politická opatření jsou účinnější a schopná relativně rychle ovlivnit situaci země.

Nerozvinuté země musejí nejdříve projít tímto procesem „vývoje“, aby se stabilizovaly. Jakmile tyto země dosáhnou daného stupně rozvinutosti, mění se jejich národohospodářské politiky i vnitřní ekonomická aktivita. Ve fázi rozvoje musejí země řešit od problémů spojených s nedostatky ve výživě, negramotností, nízkým využitím přírodních a výrobních zdrojů, nízkou modernizací až po problémy s nefunkčností terciárního sektoru, demografickou explozí a, což je zásadním problémem, i neexistencí úplného propojení sektorů v ekonomice.

Tady nicméně všechny problémy určitě nekončí; neméně významným problémem je řešení korupce (Index vnímání korupce: Bolívie 2,2 (122. z 146 států)²², efektivní vymáchaní práv a vytvoření funkčního právního rámce.

Tato práce se klada za cíl zjistit, jakou úlohu hraje při řešení těchto problémů vláda.

Proces konvergence

Proces konvergence, resp. dohánění je další termín používaný v souvislosti s přechodem od jednoho ekonomického stavu k druhému. Tento termín se hodně používal (a stále používá) ve vztahu k východoevropským transformujícím se ekonomikám a jejich cestě k dosažení úrovně Evropské unie.

Vedle dosažené ekonomické úrovně je sledovaná zejména její změna v čase, která odráží úspěšnost při přibližování k poměru Evropské unie, tj. proces dohánění.

SPĚVÁČEK, Vojtěch a kolektiv. Transformace české ekonomiky str. 283

Dlouhodobý růst reálného HDP na hlavu je základní předpoklad zvyšování životní úrovně obyvatel, kterou přibližuje ekonomická úroveň a její změna v čase. Pokud méně vyspělá země roste dlouhodobě rychleji oproti zemi vyspělejší, dochází k dohánění (catching up), tj. jejich ekonomické úrovně se přibližují (konvergují).

KADÉŘABKOVÁ, Anna. Základy makroekonomické analýzy str. 25

Tento proces konvergence se nevztahuje jenom na HDP na hlavu ale skoro na všechny ekonomické indikátory dohánějících ekonomik . Smyslem je přiblížit jejich hodnoty k hodnotám dosahovaným vyspělými zeměmi, které jsou považovány jako vzor.

²² Internetový portál Transparency International.
http://www.transparency.org/publications/gcr/download_gcr/download_gcr_2005

K ohodnocení procesu konvergence jsou velmi důležité výchozí podmínky, ve kterých se dohánějící země nacházejí, protože nám dávají přehled o počáteční situaci země, ale hlavně nám pomáhají sledovat jejich vývoj v čase.

Pro nás je tato analýza sledování konvergence ekonomik důležitá, protože se ve stejném procesu dohánění nacházejí i nerozvinuté země, směřující k dosažení stejných výsledků jako ekonomiky rozvinuté.

Takovým způsobem bychom měli postupovat rovněž při analýze vývoje ekonomické situace Bolívie.

2.2. Bariéry rozvoje

Proč se nerozvinutým zemím nedaří skoncovat s jejími problémy? Proč jsou po několika letech snahy o překonání zaostalosti pozitivní výsledky minimální? Proč ani mezinárodní pomoc ani vládní intervence nedokázaly této situaci říct konec?

Nerozvinuté státy jsou si vědomy jejich situace a snaží se ji napravit. V předvolebním období politické strany vždy přicházejí s novými nápady jak pomáhat ekonomice. Pravdou ale zůstává fakt, že většina těchto projektů nemá ekonomický základ. Pouze se snaží s lidmi manipulovat prázdnými sliby typu: „Přilákáme zahraniční investice a snížíme míru nezaměstnanosti.“, „Vytvoříme nespočet nových pracovních míst“, nespecifikují ale způsob, jakým toho chtějí dosáhnout.

Rychlé reakce na tyto sliby, ve většině případů, přicházejí od zemědělců a od soukromých podnikatelů, tedy té části populace, jejíž očekávání ze strany politiků jsou největší.

Bolivijští podnikatele označili nový ekonomický plán vlády jako shrnutí očekávání do budoucna, který postrádá smysl...

El Diario , Bolivijské noviny. La Paz, 25 dubna, 2005²³

Příčinou uplynulých událostí, jež se přihodily ve Warisata, nejsou individuální sociální problémy v Bolívii, nýbrž jejich součást mnohem většího problému... skutečný problém spočívá v neexistenci vládních projektů zaměřených na sociální problémy Bolívie. Neexistuje žádný program, který by mohl uspokojit očekávání měst a jejich obyvatel. Současná vláda nenabízí žádné strukturované řešení aktuálních problémů. To jediné co se teď objeví jako konjunkturální možnost je prodej našich vzácných zdrojů (zemní plyn)...

BBC News²⁴

Politické strany, které se střídají u moci, jsou totiž tvořeny lidmi, kteří hledají pouze svůj vlastní prospěch a uspokojení svých potřeb. V čele těchto politických stran stojí soukromí podnikatelé, kteří vidí ve vládě nástroj toho jak více zbohatnout. To na druhou stranu nemusí být špatné vzpomeneme-li si na „Teorii lokomotivy“, jež říká, že zbohatnutí všech lze dosáhnout přes zbohatnutí některých. To znamená, že pokud zbohatne jeden, resp. bude nějaká firma růst a expandovat, bude časem potřebovat více lidí, kteří by pro ně (s nimi) pracovali, ponese na tom tedy prospěch i ostatní. To však není případ nerozvinutých států, kde jsou statní úředníci ochotni pro svůj osobní prospěch obětovat dobro všech. Důkaz usvědčující tuto skutečnost je privatizace bolivijských státních podniků, jejichž zestátnění proběhlo teprve před nedávnem, a jež byly prodány zpět soukromému sektoru, avšak jen za zlomek původní nabývací ceny. Co se týče privatizace energetických surovin (ropa a zemní plyn), došlo v rámci politik zaměřených na přilákání investic ke zvýhodnění soukromých investorů natolik, že mohli zpracovat, exportovat a prodávat naše suroviny bez jakéhokoli zásahu státu²⁵.

²³ <http://www.grupoexpande.com/nacioncom/planeconomico.htm>

²⁴ http://news.bbc.co.uk/hi/spanish/forums/newsid_3129000/3129094.stm

²⁵ Zákon o pohonných hmotách č. 1689 z roku 1996 a vládní nařízení č. 24806 z roku 1997 (Vydáno 2 dny před tím než president opustil svojí funkci) ustanovily, že zásoby plynu patří státu dokud jsou v podzemí. Když jsou vytěženy patří nadnárodní firmě. Ta musí jen platit daně 50% za

Podle odborníků z Bolivijského Centra pro Studia Pracovního a Zemědělského Rozvoje byly nadnárodní firmy a zahraniční investoři nejvíce zvýhodněni vládními politikami počínaje vydáním zákona o privatizaci a kapitalizaci strategických státních podniků.

Málo, ne-li vůbec, je státem regulována a kontrolována oblast vzniku monopolů a oligopolů. To privatizovaným firmám umožnilo stanovení cen a tarifů s vysokou mírou zisku.

Tyto „velké výhody“ na straně soukromého sektoru však, podle názorů odborníků, nepřinesou prospěch naší zemi. Příčiny můžeme spatřit zejména v tom, že firmám nebyla stanovena povinnost zavést inovace a nové technologie, ani povinnost reinvestovat zisky v zemi, přinesly jen minimální zvýšení zaměstnanosti a že pouhou frází zůstalo i slibované zvýšení jejich daní.²⁶

Selhaní mezinárodní pomoci

Nejzajímavější pracovní místa nabízí v případě nerozvinutých zemí státní správa. Kvůli malému množství soukromých podniků, je ze strany zaměstnanců velký zájem získat práci v jakémkoli státním podniku. Tento fakt má značné dopady i na mezinárodní pomoc tekoucí do těchto zemí.

Bolívie, stejně jako ostatní nerozvinuté země, každý rok dostává miliony dolarů v rámci mezinárodní pomoci. (Během let 1998-2002 dostala Bolívie ročně v průměru \$614 milionů dolarů a pro období 2003-2006 se konečný roční průměr odhaduje okolo \$872 milionů.)

Výzkumy realizované Institutem socioekonomických studií Katolické University v Bolívii²⁷ ukazují, že dopad zvýšení mezinárodní pomoci během období 2003-2006 bude mít vliv na zvýšení HDP o 1%. Toto zvýšení, vzhledem k množství

staré těžní jámy (ty jsou již skoro vyčerpané) a 18% za nové.
<http://168.96.200.17/ar/libros/osal/osal12/dlquirola.pdf>

²⁶ <http://www.voltairenet.org/article120344.html>

²⁷ <http://www.iisec.ucb.edu.bo/papers/2001-2005/iisec-dt-2003-09.htm>

peněz o které se jedná, je velmi nízký a je ovlivněn způsobem kterým je tato pomoc použita.

Kromě korupce, která zapříčiňuje zmizení převážné části této pomoci, ještě existuje několik výhrad proti mezinárodním příspěvím. Předně, jsou to právě vládní instituce, které nakládají s těmito penězi, a právě proto se stávají více přitažlivými pro lidi hledající práci. Většina kvalifikované pracovní síly, které je u nerozvinutých států nedostatečná a která by si jinak mohla založit soukromou praxi produkující hodnotu dává přednost pracovat pro vládu, čímž trh ztrácí další možnost se rozvíjet.

Druhou výhradou jsou nadstandardní platové podmínky lidí pracujících ve statní správě oproti zbytku populace. Velká část prostředků je využita k pokrytí jejich platů, a na nejhudší lidi, kteří to nejvíce potřebují a kterým je tato pomoc primárně určena se v konečném zúčtování nedostává.

Takový způsob smýšlení (směřovat své úsilí k získání práce ve vládním sektoru) se také projeví v záměrech budoucích generací. Málomocný student končící vysokou školu má v úmyslu pouštět se do vlastní obchodní aktivity. Většina z nich sní o dobře placeném místě ve statní správě nebo u nadnárodní firmy. Existuje řada služeb a výrobků, které mohou být produkovány jen malými a středními firmami a právě ty v nerozvinutých ekonomikách chybí. Toto způsobuje, že v sektorech ekonomiky nedochází k formování úplného řetězce schopného produkovat hodnotu. Nedostatek takových firem nepodpoří ani ochotu zahraničních firem k investování na těchto trzích. K plnému zabezpečení chodu automobilky, popř. výroby jiného produktu je například zapotřebí, aby existovali dodavatelé drobných a složitých dílů, dopravní firmy zajišťující dovoz dílů a rozvoz hotových výrobků, prodejny nebo obchodní řetězce, reklamní agentury, skladovací prostory, stavební firmy, firmy vyrábějící balící materiály, IT firmy, poradenské firmy, zprostředkovací firmy, pracovní agentury, zasílatelské firmy atd.

Rozhodnutí firmy o přesunutí výroby do jiného státu je, kromě zájmu získání levné a kvalitní pracovní síly, založeno právě i na přihlédnutí k těmto, pro ně, významným okolnostem.

Dalším problémem spojeným s mezinárodní pomocí je požadavek spoluúčasti vlády na financování některých projektů. Vláda si tak od finančních institucí vypůjčuje peníze, které by jinak mohly získat podniky nebo lidé, čímž dochází k vytěšňovacímu efektu.

Vláda ve většině případů tyto peníze investuje v „zájmu veřejnosti“ nebo do projektu zvyšujícího společenský užitek. Takto to ale nemusí vždy nutně dopadnout. Za prvé, nelze odhadnout hodnotu, kterou by společnost těmto projektům přiřadila²⁸. Za druhé, je možné, že kdyby tyto peníze byly využité soukromými osobami, které jsou bližší trhu a znají lépe jeho potřeby, mohly by v rámci „multiplikačního efektu“ vyprodukovat větší hodnotu²⁹.

Závěrem bych chtěl bych dodat, že nejsem odpůrcem mezinárodní pomoci, která směřuje do nerozvinutých zemí, jen bych rád upozornil na některé okolnosti, které bývají většinou opomenuty. Považuji nerozvinutost za společenský problém, který má vliv na celý svět, a jehož řešení by vedlo ke zvýšení životní úrovně všech zemí světa. Mezinárodní pomoc je jedním ze základních pilířů při řešení nerozvinutosti. Je však zapotřebí umět ho správně umět použít.

Nejpřehlednější způsob jak vysvětlit, proč se nerozvinutým zemím nedaří léčit své nemoci, je tzv. „Bludný Kruh Nerozvinutosti“³⁰. Tento model nám vysvětluje, proč nerozvinuté země nedokáží překonat své problémy a proč se jejich situace nemění; a pokud ano, tak k horšímu.

Označení „kruh“ je symbolické, vychází z návaznosti a vzájemné interakce jeho jednotlivých složek, kterými jsou sociální, ekonomické a politické podmínky, a které ovlivňují a zabraňují růstu ekonomiky a kultury dané země.

Můžeme rozlišit 3 kruhy nerozvinutosti: kulturní, demografický a ekonomický. Všechny jsou mezi sebou vzájemně provázány.

²⁸ Druhý pilíř ekonomie blahobytu říká že žádný čin státu nemůže nikdy zvýšit společenský užitek. Murray N. Rothbard. *Ekonomie statních sázahů*. str. 57

²⁹ *The Use of Knowledge in Society*. F.A. Hayek

³⁰ HELÍSEK, Mojmír. *Makroekonomie*. str.107

Kulturní bludný kruh: nedostatek vzdělanosti a sociálních podmínek zabraňují ekonomickému růstu a nedostatek ekonomického růstu zabraňuje investovat do zlepšení kulturních podmínek.

Demografický bludný kruh: vysoká natalita a populační exploze produkují chudobu a chudoba brání kontrolovat natalitu.

Ekonomický bludný kruh: nízké mzdy s sebou nesou nízkou produktivitu práce a nízké úspory. Nízká produktivita práce zabraňuje ekonomickému růstu a to zase zabraňuje růstu mezd. Nízké úspory zabraňují dalšímu investování do lepších technologií a tím zvýšení produktivity práce.

Vazby:

Demograficko-kulturní vazba: početné rodiny nemají peníze, aby všechny jejich děti dostaly dobré vzdělání a nedostatek vzdělání zabraňuje kontrole natality. Nevzdělaní lidé neznají antikoncepční metody a žijí v představě, že děti jsou zdrojem příjmu³¹.

Kulturně-ekonomická vazba: nedostatek vzdělání sníží produktivitu práce a mzdy; nízké mzdy sníží úspory a bez úspor lidé nemohou startovat obchodní aktivity ani investovat do rozvoje své kultury a vzdělání³².

Ekonomicko-demografická vazba: nízké mzdy zabraňují tomu, aby lidé mohli koupit antikoncepci zabraňující narození dalších dětí.

Stejně tak fungují ostatní oblasti ekonomiky. Ve výše uvedeném příkladě o přemístění výroby do jiných zemí s levnější pracovní silou se odehraje podobná situace.

³¹ V době před industrializací, ve které ještě žije většina nerozvinutých států, lidé pracovali v zemědělství. Čím větší pracovní síla byla k dispozici, tím lépe. Rodiny se právě proto snažily být co nejpočetnější, protože to pro ně znamenalo více lidí schopných práce a tím i větší příjem pro celou rodinu. Díky tomu, že v nerozvinutých státech není funkční systém důchodového zabezpečení, jsou děti považovány za pojistku jejich rodičů. Až rodiče jednou budou v důchodovém věku, budou se moci opírat o své děti. V době nové ekonomiky a informačních technologií se děti staly luxusním zbožím, které vyprodukují větší náklady než příjmy.

³² Obvykle rovněž platí, že již vysoká úroveň lidského kapitálu v ekonomice podněcuje další investice do vzdělávání a naopak. KADĚŘABKOVÁ, Anna a kolektiv. Hospodářský růst a Strukturální změny. str. 71

Výrobní firmy nepřemístí svoji výrobu do jiného státu dokud tam nebudou předpoklady (například obchodní domy nebo dopravci) a investoři, kteří by mohli vybudovat obchodní domy nebo nabízet přepravní služby, se do této aktivity nepustí, dokud nebude příležitost pro zisk, tzn. dokud nebudou výrobní firmy, které by poptávaly jejich služby.

Takto se ekonomika nerozvinutých zemí motala a motá dál bez naděje na řešení svých problému.

Zapojení do mezinárodního obchodu, které by rovněž mohlo pomoci zrušit tento kruh přínosem kapitálu a kultury, je limitováno těmito faktory:

Obchodní překážky: kdyby nerozvinuté země otevřely své hranice mezinárodnímu obchodu, jejich domácí trh by nebyl zpravidla dostatečně konkurenceschopný, aby mohl konkurovat zahraničí. Jestliže se ale uzavírají, nemohou svoji konkurenceschopnost zlepšit.

Politické překážky: Nerozvinutost je spojena s málo silnou společností, ve které existují podmínky pro despota či politiky se zlými úmysly a kteří se tak relativně snadno mohou dostat k moci; často i protiprávním způsobem, jako v případě diktatur. To zabraňuje zahraničním investorům vkládat peníze do těch zemí, kde neexistuje právní rámec, který by jim zajistil alespoň nejzákladnější podmínky k investování.

Dalším problémem, který se v této souvislosti objevuje je korupce. Jistě nebudu první, kdo spojuje korupci s nerozvinutostí. V nerozvinutých zemích se moc, kterou drží úředníci státní správy jakoby zdvojnásobí, protože neexistují instituce, které by kontrolovaly nebo trestaly nekalá jednání.

Úředníci, kteří naleznou nějaký způsob, jak čerpat ze svého postavení mají sice strach, ale ne takový, aby nakonec nevyužili této možnosti k získání dodatečných příjmů.

Pašování u nás představuje zdroj obživy pro nemalou část populace. Na hranicích sice existuje kontrola, nicméně však jen do té míry než případný úplatek stojí za riziko možného odhalení. Hodně produktů se do Bolívie dostává nelegálně, bez zaplacení cla, což má dvojí dopady. Za prvé, clo které představuje příjem pro

státní pokladnu mizí. Za druhé, tím, že pašujeme výrobky, ničíme domácí produkci, která není schopná konkurovat nižším cenám pašovaného zboží.

Lidé navíc v domácí produkty nemají důvěru. Považují je za nekvalitní a i když tomu tak ve skutečnosti není, nedovoluje takový způsob myšlení některým odvětvím se rozvíjet. Spotřebitelé, kteří rozhodují o úspěchu firmy, svou poptávkou nepodporují domácí výrobu.

Tyto problémy se stávají překážkami, které nejenom brzdí, ale totálně likvidují možnost rozvoje těchto zemí.

2.3. Zdroje ekonomického růstu

Zjednodušíme-li předchozí analýzy, nacházejí se nerozvinuté země ve fázi rozvoje, kde je jejich úkolem řešit své základní problémy, aby se dostaly na optimální stupeň připravenosti (rozvinutosti) která je počátečním bodem ekonomického růstu.

I když jde o problematiku, která se přímo netýká nerozvinutých států, chtěl bych se v této části zmínit o zdrojích ekonomického růstu. Mým cílem je zkoumat empirické a teoretické modely, které se zabývají ekonomickým růstem, najít ty faktory, které hrají nějakou roli při ekonomickém růstu jako procesu, který navazuje na proces rozvoje a navrhnout jejich možné zapojení do boje proti nerozvinutosti.

Jelikož jsou rozvoj a růst dva po sobě jdoucí procesy, musí ten první vytvořit základy pro ten druhý, s ohledem na jeho potřeby.

O ekonomickém růstu mluvíme vždy, když lidé zužitkují zdroje a transformují je do jiných forem s větší ekonomickou hodnotou. Velmi vhodné přirovnání můžeme naléznout v kuchyni.. „Abychom vytvořily hodnotné finální produkty, mícháme méněcenné přísady podle receptury. Možnosti kuchaře jsou limitované nabídkou přísad a většina vaření v ekonomice produkuje vedlejší účinky.“ Kdyby mohl být ekonomický růst dosažen jen vařením podle stejné

receptury a jenom zvětšováním množství přísad, určitě by došlo k tomu, že bychom vyčerpali všechny dostupné přísady a úrovně znečištění a škodlivin by se zvýšily. Historie nám dokazuje, že ekonomický růst je produktem lepších receptur a nejen z více vaření. Nové receptury obvykle produkuje méně nežádoucích vedlejších účinků a vytvářejí větší hodnotu z každé jednotky používaných zdrojů.

ROMER, Paul M. Economic Growth³³

Tato ilustrace je velmi jasná a velmi přehledná co se týče podstaty ekonomického růstu.

Nutno podotknout, že je v ekonomii receptura, podle které mícháme produktivní faktory označována jako „technologie“.

Teorie ekonomického růstu se snaží vysvětlit z makroekonomického hlediska důvody a mechanismus konstantních zvýšení v produktivitě faktoru „práce“...

FURTADO, Celso. Development and Underdevelopment str.13

K nalezení a analýze faktorů růstu a jejich spojení se nerozvinutými zeměmi se nejprve budeme muset poohlédnout po teoretických modelech.

Co je to růst?

Dříve než si zodpovíme tuto otázku, musíme si objasnit důležitý pojem s ní spojený, který vytváří základnu pro její vysvětlení. Jedná se o tzv. Potenciální produkt. **Potenciální produkt:** Je produkt vytvořený při tzv. plné zaměstnanosti.^{34,35} Jiná definice říká: Potenciální produkt je taková úroveň

³³ <http://www.stanford.edu/~promer/EconomicGrowth.pdf>

³⁴ Plná zaměstnanost: Je stavem rovnováhy na trhu práce, tzn. rovnováha na jednotlivých dílčích trzích práce; což je situace, kdy se při dané w (mzdová sazba) rovnají nabídka a poptávka po práci.

³⁵ HELÍSEK, Mojmir. Makroekonomie. str.76

výstupu, které ekonomika dosahuje při dané úrovni technologie a při plném využití dostupných zdrojů³⁶.

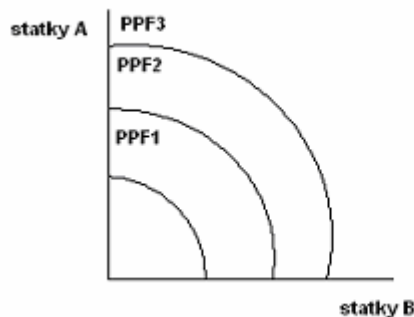
Tato produkce vytvoří „**hranici produkčních možností**“ země. **Hospodářský růst je** dlouhodobý trend, spojený obvykle s víceméně plynulým zvyšováním produkčních možností ekonomiky³⁷, nebo dlouhodobým a konstantním zvýšením agregatní produkce v čase³⁸.

Jak můžeme vidět, je růst dlouhodobou záležitostí. Pro ekonomický růst je důležitý růst potenciálního produktu.

Z formálního hlediska představuje ekonomický růst, zvýšení potenciálního produktu. Použijeme-li pojem **hranice produkčních možností (PPF)**³⁹, můžeme znázornit ekonomický růst jako posun této hranice severovýchodním směrem

(obrázek č. 4).

Obrázek číslo 4: Posun hranice produkčních možností.

Pramen: BLANCHARD, Olivier. *Macroeconomía*. str. 192

Makroekonomická produkční funkce:

Makroekonomická produkční funkce v podstatě vyjadřuje kapacitu, kterou ekonomika v dané době má k výrobě produktu. Vyšší produkt lze vyrobit jen s vyšší kapacitou

ekonomiky. Pokud je tato kapacita plně využívána, pracuje ekonomika na úrovni potenciálního produktu, je zde plná zaměstnanost faktoru práce a je plně využit i faktor kapitálu⁴⁰.

Každý ekonomický směr definoval produkční funkci podle toho, co považoval za hlavní faktor růstu⁴¹. V obecné podobě je produkční funkce definována takto:

³⁶ KADĚŘÁBKOVÁ, Anna. Úvod do ekonomické analýzy. str. 8

³⁷ HELÍSEK, Mojmír. *Makroekonomie*. str. 90

³⁸ BLANCHARD, Oliver. *Macroeconomía*. str. 191

³⁹ Vyjadřuje způsob jak můžeme rozdělit celý důchod na koupi dvou statků nebo skupin statků.

⁴⁰ KADĚŘÁBKOVÁ, Božena. Úvod do makroekonomie. str. 186-187

⁴¹ Produkční funkce je definována pro každou techniku jinak. Zkoumají se nové formy jak modifikovat tuto funkci vzhledem k vynalezení nových technik. SUNKEL, Osvaldo. *Latinskoamerická nerozvinutost a teorie rozvoje*. str. 113

$$Y=F(K,L,A,T); \quad \text{kde:}$$

Y=makroekonomický produkt K= kapitál L=Práce A=Půda T=stav technologie.

Vybrané přístupy k růstu

Existuje mnoho přístupů, které se snaží odhalit tajemství růstu, přičemž se tento jev snaží každý z nich vysvětlit pomocí jiných nástrojů.

V posledních letech hrály tyto přístupy velmi důležitou roli ve vysvětlení problémů a hospodářských politik, které se objevily po 2. světové válce a měly rovněž závažný význam ve stimulování růstu v nerozvinutých zemích.

Zaměříme se především na nejvýznamnější teorie růstu a nastíníme jejich přínosy v boji při překonávání nerozvinutosti.

Klasický scénář ⁴²

Představitelé klasické teorie růstu jako Smith, Mill, Malthus a Ricardo vycházeli z existence teoretického systému „přirozeného řádu“, systému, který předpokládá existenci přirozeného uspořádání ve fyzickém a sociálním světě⁴³. Vysvětlili proces ekonomického růstu následovně:

Množství práce je dáno při všech úrovních produkce, mzdy jsou udržovány na úrovni životního minima a jakýkoliv zisk bude držen kapitalisty.

Tímto ziskem se kapitalisti budou snažit zvětšit produkci, na což potřebují více výrobního faktoru „Práce“, tzn. roste poptávka po práci, která tlačí mzdy nahoru a tím zisk kapitalistů se snižuje.

Krátkodobě budou mzdy vyšší než životní minimum a to podle Malthusovy teorie populace znamená, že se bude rodit více dětí a dojde k růstu populace.

⁴² GHATAK, Subreta. Introduction to development economics. str.295

⁴³ SUNKEL, Osvaldo. Latinskoamerická nerozvinutost a teorie rozvoje. str.107

Zvýšení populace, zvýší nabídku práce a mzdy zase klesnou na úroveň životního minima. Až k tomu ale dojde, kapitalisté budou opět zisková, budou se pokoušet zvýšit produkci a budou poptávat více práce a celý proces se bude opakovat.

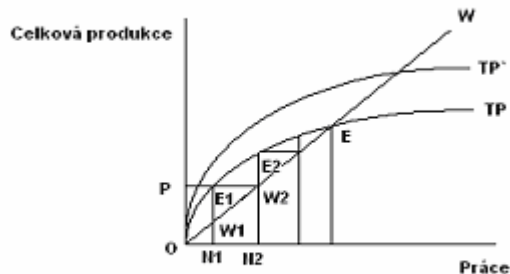
Celý proces skončí, když už nebude existovat možnost vytvořit žádný zisk, tj. když již budou vyčerpané všechny zdroje zisku; růst produkce se zastaví a sníží se porodnost.

Tyto přístupy pracovaly se stagnujícím množstvím a kvalitou půdy a neuvažují ani významnější růst množství kapitálu, ani jeho technický rozvoj. Jediným zdrojem ekonomického růstu byl růst obyvatelstva⁴⁴.

Když se dosáhne tohoto tzv. stacionárního stavu⁴⁵, bude jediným možným zdrojem, jak zvýšit produkci cesta technologického pokroku. Tímto je celý proces obnoven; díky technologickému pokroku se bude zvyšovat zisk, což vytvoří podmínky pro další zvýšení produkce⁴⁶. Tento proces bude pokračovat dokud se budou objevovat nové a nové technologie. Slovy J.S. Mille „Stacionární stav není odstraněn, ale pouze zpožděn“⁴⁷.

Na vertikální ose měříme celkovou produkci a na vodorovné ose množství práce (Obrázek číslo 5). Přímka 45 stupňů (OW) vyjadřuje úroveň životního minima.

Obrázek číslo 5: Proces růstu celkové produkce

Pramen: GHATAK, Subreta. Introduction to development economics. str. 50

Je-li úroveň populace ON1, činí produkce OP, mzda N1W1 a zisk E1W1; celková produkce je tedy suma všech mezd a zisků.

Když se objeví dodatečný zisk, zvýší se poptávka po práci z toho důvodu, aby byl vytvořen větší produkt, mzdy rostou, čímž se

⁴⁴ HELÍSEK, Mojmír. Makroekonomie. str.99

⁴⁵ Stacionární stav: stav kdy všechny proměnné jsou stabilní a se nemění.

⁴⁶ Klasičtí ekonomové považovali technologický pokrok za možnost jak substituovat faktor stále se zdražující faktor práce kapitálem. FURTADO, Celso. Development and Underdevelopment str.22

⁴⁷ FURTADO, Celso. Development and Underdevelopment str. 22

sníží i zisk, zvýší se množství nabízené práce do bodu N2 a mzdy opět klesnou, díky čemuž se obnoví zisk ve výši W2E2. Tento proces pak pokračuje dokud se nedosáhne bodu E (stacionární stav)

Problémy klasického modelu:

1. Technologickému pokroku dává menší váhu než jakou ve skutečnosti má;
2. Tzv. železný mzdový zákon, který říká, že mzdy nemohou být nad ani pod úrovní životního minima není díky Malthusovu zákonu o populaci tím správným způsobem jak vysvětlit formování mzdové sazby na trhu práce. Železný mzdový zákon vychází jen ze strany nabídky práce, na trhu práce však musí existovat mezi poptávkou a nabídkou interakce.
3. Idea říkající že díky tomu, že rostou mzdy nad úroveň životního minima, lidi budou chtít mít více dětí, byla empiricky a logicky vyvrácena.

Solowův model ⁴⁸

Za první ucelenou novodobou teorií hospodářského růstu je považován Harrodův-Domarův model (Harrod 1939, Domar 1946), který s využitím prvků keynesovské analýzy ukazuje na přirozenou nestabilitu tržní ekonomiky. Jak ovšem uvádí Easterly (1998), sám Domar jej nepovažoval za model hospodářského růstu, ale za příspěvek k diskusi o hospodářských cyklech.

KADÉŘABKOVÁ, Anna. Hospodářský růst a Strukturální změny. str. 7

Protože naším hlavním cílem není vyzkoumat celou teorii růstu, přeskočíme Harrodův-Domarův model a budeme pokračovat Solowovým modelem, který je pro naši analýzu překonání nerozvinutosti zajímavější.

Základní předpoklady Solowova modelu jsou neutrální technologický pokrok rozšiřující práci, konstantní výnosy z rozsahu, kladné klesající výnosy z faktorů a Inadovy podmínky⁴⁹. Dalšími předpoklady jsou konstantní tempo růstu populace,

⁴⁸ DORNBUSH, Rudiger - FISHER, Stanley. Macroeconomía. str. 302

⁴⁹ Inadovy podmínky zajišťují to, že pro malé objemy faktorů jejich mezní výnosy rostou nade všechny meze naopak pro velké objemy faktorů, mezní výnosy klesají k nule. Podrobný výklad Solowa modelu lze najít v knize Advanced Macroeconomics od P.M. Romera.

konstantní tempo růstu technologického pokroku a konstantní odpisová míra fyzického kapitálu⁵⁰.

Tuto teorii budeme analyzovat s použitím následujících 2 rovnic.

$$Y=AF(K,N)$$

$$\hat{Y}/Y=[(1-Q)\hat{N}/N] + (Q\hat{K}/K)+\hat{A}/A$$

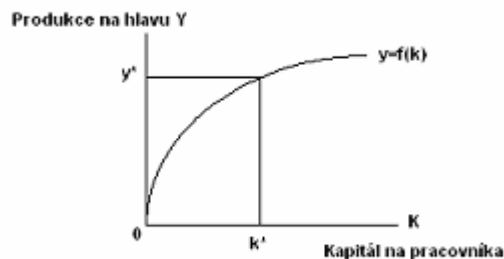
Předpokládejme, že míra růstu aktivní populace je dána a je konstantní, $\hat{N}/N=n$ a že neexistuje žádný technologický pokrok, tzn. $\hat{A}/A=0$.

Dále předpokládejme produkční funkci ve tvaru $Y=f(K)$, kde „Y“ je produkce na hlavu a „K“ je vybavenost práce kapitálem na pracovníka.

Za předpokladu nulového technického pokroku a nulového růstu populace, zůstává jedinou proměnou míra růstu kapitálu.

Míra růstu kapitálu závisí na růstu úspor, který závisí na rentě, přičemž renta závisí opět na tomto kapitálu. Tzn. že jde o systém vzájemných vztahů.

Obrázek číslo 6: Produkce na hlavu a kapitál na pracovníka

Pramen: DORNBUSH, Rudiger - FISHER, Stanley. Macroeconomía.str.304.

Stalý stav: pokud se kapitál na hlavu nezmění, zůstává při dané technologii produkce na hlavu konstantní. Aby kapitál na hlavu zůstal konstantní, musí při růstu populace kapitál růst stejným tempem jako populace.

$$\hat{Y}/Y=\hat{N}/N=\hat{K}/K=n \quad ; \hat{A}/A=0.$$

Můžeme říci, že existuje takový stalý stav, při kterém agregatní produkce, kapitál a populace budou, při konstantní produkci na hlavou, růst stejně rychle. Kapitál na jednotku efektivní práce se ve stalém stavu nemění.

Ve stalém stavu, ekonomika roste tempem technologického pokroku.

Úspory a růst

V dané ekonomice bez veřejného sektoru, se investice (hrubý růst kapitálu) rovnají úsporám.

Abychom ale věděli o kolik se přesně zvýší kapitál musíme odečíst i opotřebení.

⁵⁰ ČIHÁK, Martin.-HOLUB, Tomáš. Teorie růstové politiky str. 16

Odtud vychází rovnice:

$$\dot{K} = \text{úspory} - \text{opotřebení}$$

Za prvé budeme předpokládat, že je míra úspor konstantní a závisí na Y . Za druhé, opotřebení je konstantní a závisí na stavu kapitálu, což změní naši rovnici na

$$\dot{K} = (n+d)K$$

Nahradíme v rovnici (1) $\dot{K}/K = n$, pak:

$$sY = (n+d)K$$

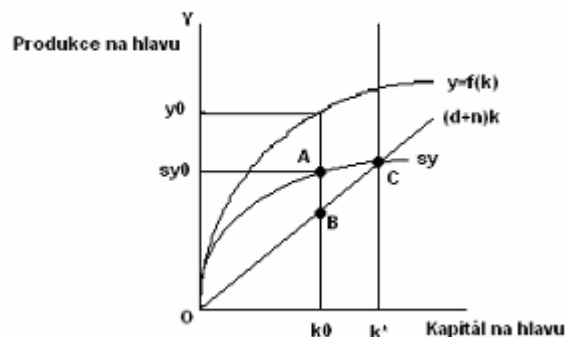
Tato rovnice nám říká, že ve stalém stavu úspory (sY) kryjí všechny investice, které se skládají z opotřebení (dK) a z dotací kapitálu novým členům aktivní populace (nK). Odtud je vidět, že pokud úspory rostou, kapitál na hlavu roste také.

Proces růstu.

Na obrázku číslo 7 můžeme pozorovat jak lze dosáhnout stalého stavu.

Křivka sY znázorňuje situaci, kdy lidé spoří nějakou konstantní část svého důchodu.

Obrázek číslo 7: Úspory, investice a akumulace kapitálu.

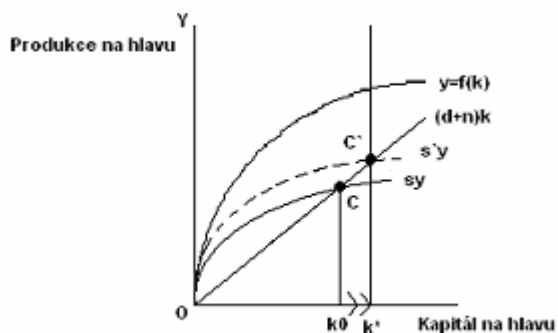
Pramen: DÖRNBUSH, Rudiger - FISHER, Stanley.
Macroeconomía, str.307.

Pokud se nacházíme v bodě A, znamená to, že naše úspory jsou větší než naše investice, to znamená, že K bude růst až do bodu C, který představuje stalý stav, tzn. že

$$sY = (d+n)K.$$

Zvýšení míry úspor

Na dalším obrázku můžeme vidět, jak zvýšení míry úspor zvyšuje v krátkém období růst produkce (ne dlouhodobě) a urovně kapitálu a produkce na hlavu.

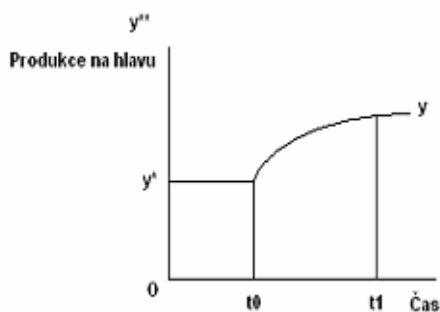
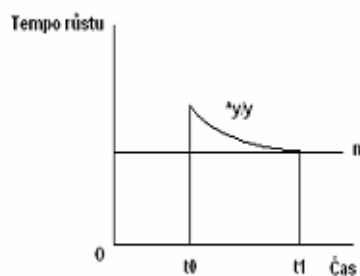
Obrázek číslo 8: Dopad zvýšení míry úspor.

Pramen: DÖRNBUSH, Rudiger - FISHER, Stanley. Macroeconomía.str.308.

Obrázek č.8 nám ukazuje, že se ekonomika nachází v rovnováze (bod C), pokud se úspory rovnají zamyšleným investicím. Pokud se domácnosti rozhodnou, že budou spořit více, posune se křivka sY nahoru, což vyvolá další růst kapitálu na hlavu, který bude růst dokud nedosáhne bodu C' . V tomto bodě se zvýšil kapitál na

hlavu a celková produkce na hlavu.

Musíme si ale dát pozor na rozdíl, který existuje mezi tempem růstu produkce na hlavu a růstem celkové produkce na hlavu. Zvýšení úspor, které se přemění na investice vyvolává růst kapitálu na hlavu, což následně působí na růst produkce (výstupu) na hlavu (lepší vybavenost práce kapitálem zvyšuje produktivitu faktoru práce). Dlouhodobě se však tempo růstu produkce na hlavu nezvýší. Tempo se zvyšuje pouze krátkodobě. Jakmile ekonomika dosáhne bodu C' , tempo růstu produkce na hlavu znovu poroste tempem odpovídající stacionárnímu stavu (tempem technologického pokroku). Výše uvedené skutečnosti dokumentují následující 2 grafy.

Obrázek číslo 9: Produkce na hlavu.**Obrázek číslo 10: Tempo růstu produkce na hlavu.**

Pramen: DÖRNBUSH, Rudiger - FISHER, Stanley. Macroeconomía.str.309.

Na obrázku č.9 můžeme vidět jak se zvýší produkce na hlavu v důsledku zvýšení úspor. Druhý ukazuje jak míra úspor krátkodobě ovlivní tempo růstu produkce na hlavu. Další veličiny tohoto modelu se chovají následovně:

Míra úspor se zvýšila a zůstává na této úrovni. Velmi důležité je sledování spotřeby, protože se má za to, že má úzký vztah k blahobytu ekonomických aktérů⁵¹.

Budeme-li předpokládat že to, co se neuspóří se spotřebuje (v obrázku č. 5 je to vertikální rozdíl mezi produkcí na hlavu a udržovacími investicemi), bude se maximální úroveň spotřeby nacházet ve stalém stavu.

Ekonomika, která dlouhodobě umožňuje nevyšší úroveň spotřeby také zajišťuje nejvyšší možnou úroveň blahobytu svým ekonomickým aktérům.

ČIHÁK, Martin.-HOLUB, Tomáš. Teorie růstové politiky str. 24

Ze všech parametrů Solowova modelu může hospodářská politika relativně nejsnáze, ať už rozdělením vládních nákupů na spotřební a investiční, způsobem financování vládních výdajů, či daňovou politikou vůči úsporám a investicím⁵², ovlivnit míru úspor.

Za velkou pozornost stojí skutečnost, že u nerozvinutých států bývá možnost spořit minimální. Vláda má k dispozici velmi utažený rozpočet, kterým stačí krýt jen nejzákladnější potřeby (významná část zmizí díky korupci) a domácnosti používají celý příjem, pokud vůbec vystačí, na spotřebu.

Technologický pokrok je výsledkem investic do výzkumu a vývoje, na které u nerozvinutých zemí nejsou peníze. Formy šíření technologie mohou mít 2 podoby ztělesněné a neztělesněné. První spočívá v koupi produktu a meziproduktů vyráběných na jiných místech skupinami inovačních odvětví, druhá v přenášení znalosti bez nákupů zařízení a nástrojů ztělesňující nové technologie (např. prodej práv a patent)⁵³. Na tyto dvě formy jsou zapotřebí peníze a ochota podstoupit

⁵¹ ČIHÁK, Martin.-HOLUB, Tomáš. Teorie růstové politiky str. 23

⁵² ČIHÁK, Martin.-HOLUB, Tomáš. Teorie růstové politiky str. 22

⁵³ KADĚŘABKOVÁ, Anna a kolektiv. Hospodářský růst a Strukturální změny. str. 26

riziko, které sebou mohou přinášet. Tyto problémy jsou však mimo dosah chudých zemí, kde se největší starostí stává každodenní přežití.

Růst populace.

Zvýšení tempa růstu populace ovlivní příjmu $(n+d)K$, a to tak, že se posune doleva nahoru. To znamená, že zvýšení tempa růstu populace sníží úroveň kapitálu na hlavu a sníží produkci na hlavu.

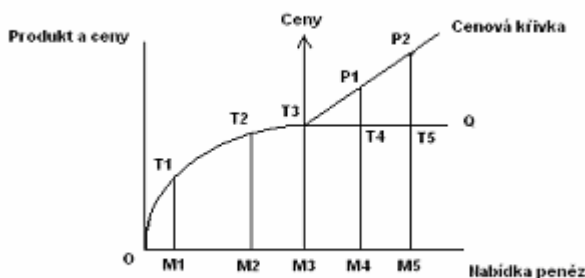
Zvýšení populace, podle Inadových podmínek může zvýšit produktivitu kapitálu. Například tím, že se bude pracovat ve více pracovních směn můžeme zvýšit produktivitu strojů. K tomu ovšem dojde jen pokud bude málo množství faktoru práce a relativně velké množství strojů. Když už bude mnohem více faktoru práce než strojů, dojde k plýtvání faktoru práce a k snížení produkce na hlavu, k snížení mezd a tím k snížení blahobytu populace. To je přesně případ nerozvinutých zemí, které se snaží řešit problém populační exploze.

K tomuto problému dochází jednak z důvodu náboženských a jiných hodnot, které jsou populačně předávány, kdy se například trestá použití antikoncepce nebo potrat, jednak z důvodu finančního, který brání koupi antikoncepčních prostředků a jednak také nedostatek státem nebo jinými organizacemi poskytovaných informací o antikoncepčních metodách.

Keynesiánský model ⁵⁴

Keynesiánský model růstu vychází z rovnice agregatní poptávky, která má tvar:

Obrázek číslo 11: Růst produktu a cen.

Framen: GHATAK, Subreta. Introduction to development economics. str. 53.

$$Y=(C+G+I+(E-I))$$

Tento model říká, že se zvýšením nabídky peněz, dochází ke zvýšení cenové hladiny a poklesu úrokové míry díky čemuž dojde k růstu investic, spotřeby domácnosti a ke zvýšení

⁵⁴ GHATAK, Subreta. Introduction to development economics. 3. vyd str.56-51

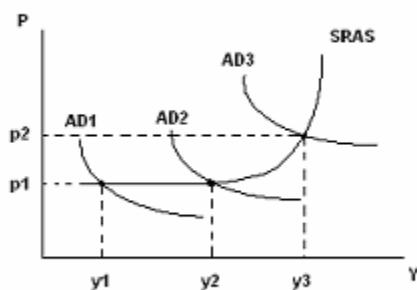
celkového produktu (Y). Existuje-li volná pracovní síla a přírodní zdroje, efekt zvýšení cenové hladiny bude menší a dokonce může být skoro i nulový.

Spojení této teorie s nerozvinutými zeměmi se dá vysvětlit následovně.

V obrázku č. 11 můžeme vidět, že pokud roste nabídka peněz od $OM1$ do $OM2$, agregatní poptávka a produkt rostou (vyjádřen přímkou OQ) od $M1T1$ do $M2T2$, rostou také ceny. Pokud však budou existovat nějaké nevyužité zdroje, porostou ceny pomaleji než celkový produkt a tím dojde k reálnému růstu ekonomiky. Další růst nabídky peněz by už nevyvolal žádný růst produktu, ale pouze růst cen. To můžeme vidět také v obrázku č. 12 agregatní poptávky a nabídky.

V krátkém období má agregatní nabídka horizontální tvar a proto se, za předpokladu existence nevyužitých zdrojů, jakýkoliv růst agregatní poptávky projeví jen na produkovaném množství (extremní keynesiánská verze). Další růst agregatní poptávky už bude mít vliv na vzestup cenové hladiny a v dlouhém období, když již nebudou žádné disponibilní zdroje, se toto zvýšení projeví jen v růstu cenové hladiny. V dlouhém období je tak produkt určen agregatní nabídkou⁵⁵.

Obrázek číslo 12: Extremní keynesiánská verze.

Pramen: HELÍSEK, Mojmír. Makroekonomie str. 71

Stejný význam má každá z proměnných funkce celkového produktu (Y). Jejich růst v krátkém období povede k růstu celkového produktu, a jak bylo řečeno na začátku, růst celkového produktu je předpokladem pro zlepšení životní úrovně obyvatelstva.

Hlavní problém nerozvinutých zemí není ani tak nízká agregatní poptávka, ale nedostatek úspor a nedostatek kvalitních možností investování. Zvýšení agregatní nabídky je podmíněno nejen dostatkem pracovní síly, ale i dostatkem „kvalitní“ pracovní síly a odpovídající vybaveností kapitálem.

Kromě zvýšení cenové hladiny v dlouhém období spočívá další nedostatek této teorie v tom, že se problémy nezaměstnanosti nedají vyřešit zvýšením agregatní

⁵⁵ HELÍSEK, Mojmír. Makroekonomie. str. 71

poptávky, pokud nejsou připraveny podmínky pro přesun pracovní síly z jednoho odvětví do druhého.

Keynesiánská teorie ztratila význam v zemích s nízkou elasticitou nabídek a strukturálními rigiditami. Předpokládala možnost doladování ekonomiky státem. Zástupce keynesianství věřili, že je vláda schopná podporovat růst v době recese a brzdit růst, když hrozí přehřátí ekonomiky.

Stejně jako u předchozího modelu, i zde bych se chtěl podívat na to, v čem spočívají empirické teorie růstu.

Empirické výzkumy faktorů hospodářského růstu vycházejí z růstového účetnictví, postupu umožňujícího vyjádřit příspěvky množství vstupů a souhrnné produktivity k dosahovanému dlouhodobému hospodářskému růstu. Odpovídá tedy na otázku, zda byl v dané zemi hospodářský růst „tažen“ spíše akumulací vstupů nebo vyšší efektivnosti při jejich využívání⁵⁶.

Empirické výzkumy vycházejí z pozorování různých veličin, které mají vliv na hospodářský růst. Sleduje se u nich i jejich vývoj v čase. Mezi těmito veličinami můžeme najít: počáteční podmínky, podíl investic, lidský kapitál, růst populace, intenzita výzkumu a vývoje, variabilita inflace, vládní spotřeba, otevřenost obchodu.

Existují také řada dalších složených indikátorů, jejichž příznivé hodnoty naznačují lepší možnosti hospodářského růstu, jako ukazatele politicko-ekonomických charakteristik, Index rizikovosti zemí (ICRG měří kvalitu institucí určené k informování investorům), Index vnímání korupce a Index ekonomické svobody (kvalita politicko-ekonomických charakteristik je posuzovaná s důrazem na úlohu vlády a vládních zásahů ve sledovaných ekonomikách).

Faktory, které umožňují růst potenciálního produktu jsou obsaženy v samotné agregátní funkci:

$$Y=f(K,N,A,T), \text{ kde:}$$

Y=makroekonomický produkt K= kapitál N=Práce A=Půda T=stav technologie.

⁵⁶ KADÉŘABKOVÁ, Anna. Úvod do ekonomické analýzy. str. 70

Půda

Hovoříme-li o půdě, máme na mysli všechny disponibilní přírodní zdroje na určitém území.

Vedle množství je důležitá také kvalita těchto zdrojů. Ukazuje se, že existuje hodně zemí, např. v Africe, které disponují dostatkem půdy, v poušti se ale dá jen stěží něco vypěstovat.

Ve většině případů je půda v nerozvinutých státech nejhojnějším zdrojem. To může být jednou z příčin, proč se tyto země věnují zemědělství více než jiným sektorům.

Struktura rozdělení půdy je také neobvyklá. Patří většinou malému okruhu lidí, kteří ji pronajímají. Nájemci rozhodují o tom, co se bude pěstovat a zaměstnávají další lidi vzhledem k fázi ekonomického cyklu⁵⁷. Pokud se naházejí ve fázi růstu, kdy je poptávka silná zvyšuje se i poptávka po pracovní síle a naopak.

Práce

Jednou z dalších charakteristik nerozvinutých zemí je vysoká porodnost, hovoří se také o populační explozi. Z toho vyplývá, že na trh práce vstupuje každoročně více a více lidí (zvyšují nabídku práce).

Nabídka práce v nerozvinutých zemích není homogenní. Největším problémem je její nedostatečná kvalifikace. Chudoba lidí nutí, aby začali pracovat v brzkém věku a proto nemůžeme čekat, že ti, kteří ani nedokončili střední školu, budou moci nabízet kvalitní práci⁵⁸.

Kapitál

Kapitál je souhrn všech kapitálových statků v podobě strojů, zařízení apod. Kapitál hraje velmi důležitou roli; Rozhodující je zejména stav těchto zdrojů,

⁵⁷ GHATAK, Subreta. Introduction to development economics. str. 31

⁵⁸ GHATAK, Subreta. Introduction to development economics. str. 32

jejich kvalita a opotřebení. Investice do kapitálu hrají velmi důležitou úlohu při překonání nerozvinutosti. Pokud je daná země vybavena zastaralými kapitálovými zdroji, nemá vůbec šanci zvítězit na mezinárodním trhu. Je to jako jít do války beze zbraně.

V poslední době se mluví ještě o jednom faktoru – technologickém pokroku. Tento faktor je velmi důležitý, protože zvyšuje produktivitu výše uvedených faktorů. Můžeme chápat jako:

1. větší množství produkce při neměnném množství půdy, práce a kapitálu;
2. lepší a kvalitnější výrobky;
3. zavádění nových produktů;
4. nebo rozšíření nabídky produktů.

Vliv technologického pokroku na ekonomii nerozvinutých zemích budeme rozebírat ve 3. kapitole.

2.4. Rozdíly v ekonomii bohatých a chudých zemí (Ekonomie služeb a ekonomie zemědělství)

Když se mě moji zvědaví kamarádi, kteří někdy cestovali do Španělska, ptají proč, když HDP na hlavu je ve Španělsku a v České republice skoro stejný, proč Španělsko vypadá o hodně rozvinutěji než Česko, vždy k objasnění používám jeden příklad, který jsem našel v knize Makroekonomie Profesora Roberta Holmana, který mluví o rozdílu mezi pojmy příjem a bohatství.

Tento příklad mluví o dvou mužích, kteří mají stejný měsíční příjem, přičemž však jeden z nich má hezčí auto, dům a chatu než ten druhý. Vysvětlení může být několik. Jeden například utratí celý příjem na alkohol a druhý šetří. Vyjdeme-li však z předpokladu identického ekonomického chování můžeme příčinu najít v naakumulovaném bohatství. Bohatství je součet příjmu všech období, kdežto příjem se týká jen posledního období. Pokud jeden z nich například začal pracovat už před dvaceti lety, a ten druhý možná teprve začíná, mohl si ten první během těch dvaceti let již šetřit nějaké peníze, což mu umožnilo koupit si lepší auto, dům nebo chatu, zatímco ten druhý si to ze stejného důvodu dovolit nemůže.

Musíme vzít na vědomí, že rozhodující faktor není jenom čas shromažďování bohatství, ale všechny aktivity, které se během tohoto času realizovaly, a jež vedly k dalšímu zvýšení budoucího příjmu. Možná právě ten, který začal pracovat před nedávnem své peníze, uspořené během daného roku lépe investuje a příští rok si bude schopen koupit lepší auto než ten první.

Stejná pravidla platí i pro státy. Země které jsou starší, akumulovaly bohatství v průběhu času a měly možnost si vybudovat infrastrukturu a další předpoklady, díky kterým teď vypadají rozvinutěji než nově transformující se ekonomiky. Situaci si můžeme uvést na příkladu. Výstavba sítě dálnic trvá několik let a také vydrží další roky v provozu. Španělsko, které se už před několika lety rozhodlo pro výstavbu dálnice má možná teď stejný HDP na hlavu jako Česko, nicméně už má vybudovanou síť dálnic, kterou Česku postrádá. Dalším příkladem mohou být: síť městské hromadné dopravy -metro, autobusy - budovy a výrobní podniky. Jako příklady nemusí sloužit jen hmotné věci, ale i nehmotné jako je třeba právní rámec, který je velmi podstatný a umožňuje fungování země. Všechny tyto faktory jsou rovněž důležité, jelikož jsou odrazovým můstkem pro zahájení dalších a dalších aktivit, které jsou pak zdrojem pracovních příležitostí a investičních aktivit.

Toto všechno opomíjíme, pozorujeme-li jen HDP na hlavu. Pokud půjdeme trochu dál, můžeme vidět, že jsou země, které ve stejném časovém intervalu rostou více než jiné. V tomto případě mluvíme o tempu růstu.

Japonská ekonomika, která začínala na jedné třetině úrovně amerického HDP na hlavu, rostla o 5.8% za rok od roku 1960 do roku 1985. Během stejného období Indická ekonomika, která byla na 1/15 úrovně amerického HDP na hlavu, rostla 1.5% ročně. Protože za shodné období vzrostla americká ekonomika o 2,1% byla tak japonská ekonomika během uplynulého roku schopná se přiblížit americké úrovni zatímco indická ekonomika se oddálila.
ROMER, Paul M. Economic Growth

Tempo růstu má také významný vliv na ekonomiku země. Právě proto se liší severoamerické ekonomiky od ekonomiky jihoamerické. Severní státy rostly rychlejším tempem než jihoamerické státy a dokázali nejen vyrovnat, ale i překonat ekonomickou úroveň jejich dobytých. Na druhou stranu ale žádný z jihoamerických států nedokázal překonat španělskou úroveň.

Stručně řečeno, starší státy by měly být rozvinutější než státy mladší. Nevždy tomu ale tak je. Historický vývoj ovlivní současnou pozici každé země.

Ekonomická rozvinutost je fenomén evidentně závislý na ekonomickém vývoji.

FURTADO, Celso. Development and Underdevelopment str. 16

Dosahovaná úroveň rozvinutosti ovlivňuje také rozhodnutí o sektoru specializace každé ekonomiky. Ne každá podnikatelská činnost se dá rozvíjet v nerozvinutých zemích. K tomu, aby se ekonomika rozvinula musejí existovat potřebné předpoklady. Například, předpoklad k rozvoji mezinárodního obchodu kromě existence poptávky je také existence mezinárodních dohod a povolení exportů, ale i také infrastruktura potřebná k přesunu zboží od jednoho místa do druhého (silnice, přístavy, železnice a také přepravní prostředky).

Daný ekonomický sektor bude rozvíjen jen pokud k tomu budou předpoklady nebo pokud investiční náklady na vytvoření těchto předpokladů nebudou převyšovat očekávané zisky.

Rozvoj sektoru služeb je podmíněn jinými faktory, než které ovlivňují sektor průmyslu nebo zemědělství. Právě proto se v různých ekonomikách odehrávají odlišné aktivity podle toho jak jsou k tomu vybaveny. Výchozí specializace je východiskem, na kterém jsou pak založené budoucí komparativní výhody země. Právě proto jsou ekonomické aktivity v rozvinutých státech odlišné od aktivit v nerozvinutých zemích. Zatímco země rozvinuté se specializují na služby, méně rozvinuté ekonomiky se specializují na průmysl a nejméně rozvinuté na zemědělství.

V méně rozvinuté ekonomice je růst založen na využití primárních výrobních faktorů, ve středně rozvinuté ekonomice na investicích (domácích a zahraničních) a na dovozu technologií, ve vyspělých zemích na vlastní inovační schopnosti.

KADĚŘABKOVÁ, Anna. Hospodářský růst a strukturální změny str.65

Co to ale znamená pro nerozvinuté země? Je snad něco špatného na tom, že se nerozvinuté země věnují zemědělství? Jaké jsou důsledky specializace na zemědělství?

Odpověď na tuto otázku můžeme najít v definici pojmu „nová ekonomika“.

Nová ekonomika je pojem, který charakterizuje ekonomické aspekty 90tých let. Jsou to ekonomiky charakterizované nepřítomností ekonomických cyklů a inflace. Průmyslový sektor vyrábí počítače a jiné s nimi související produkty, služby jsou zaměřené na využití internetu. Jsou to ekonomiky charakterizované zrychleným tempem růstu produktivity⁵⁹. Obchoduje se nikoliv s materiálovým zbožím, ale službami a informacemi, ekonomická aktivita se přesouvá k moderním službám vyvolaným rozšířením ICT (poradenské, vyhledávací, nejrůznější služby podnikům).⁶⁰

Zatímco se země rozvinuté snaží specializovat v těch sektorech, kde jsou důležité investice do lidského kapitálu a neustalé zvyšování kvalifikace pracovní síly, země nerozvinuté své výhody hledají ještě ve svém přírodním bohatství a levné pracovní síle.

Odvětví s vysokou technologickou náročností, resp. oblasti specializace rozvinutých zemí, obecně vykazují vyšší přidanou hodnotu na jednotku produkce. Tato charakteristika představuje pobídku pro dohánějící země k rozvoji aktivit v odvětvích s vysokou technologickou náročností.

⁵⁹ Internetový ekonomický slovník.

http://economics.about.com/cs/economicsglossary/g/new_economy.htm

⁶⁰ Přednášky Pana Prof. Ing. Luděk Urban CSc.

KADÉŘABKOVÁ, Anna. *Hospodářský růst a Strukturální změny. str. 13*

Zatímco se země nerozvinuté soustřeďují na aktivity náročné na kapitál, půdu a práci, vyspělé ekonomiky se věnují službám, které vyžadují, až na určité výjimky, minimální počáteční náklady. Není divu, že v rámci marxisticko-leninského pojetí služby nebyly považované za produktivní činnost jelikož nebyly hmatatelné nebo viditelné. Pokud se podíváme na jednoduché případy, jako jsou třeba právnícké, zasilatelské, vzdělávací či jiné zprostředkovatelské služby, je patrné, že k tomu, aby tyto služby mohly být nabízeny je potřeba jen „know how“ nebo informace. Na druhé straně výroba čokolád vždy vyžaduje výrobní faktory, a ty něco stojí. Teď by určitě někdo mohl namítnout, že k dosahování toho „know how“ je potřeba investovat nejen čas, ale i peníze, je to pravda - třeba patenty nebo licence k výrobě nebo nabízení určité služby (franchising) jsou dost drahé – jejich výhoda nicméně spočívá v tom, že je potřeba je koupit jenom jednou a pak mohou být používány několikrát a jak dlouho budeme chtít, nevyčerpají se. Na druhé straně, když budeme chtít vypěstovat dvakrát více rajčat (když připustíme určitou míru zjednodušení) budeme potřebovat dvakrát větší plochu, dvakrát více vody, dvakrát více pracovní síly atd.

Právě kvůli těmto úvahám se zrodily „nové teorie růstu“. Skutečnost, že neoklasické teorie růstu nedokázaly vysvětlit dlouhodobý růst výstupu na hlavu a předpovídaly konvergence k stalému stavu, což se nedá pozorovat v reálném světě, je přivedlo k tomu, že ekonomové začali hledat nové ekonomické modely, které by lépe vysvětlily mechaniku konstantního růstu produkce, a které by neodváděly většinu ekonomického růstu technologickému pokroku⁶¹.

Ekonomické teorie jako Model AK, teorie endogenního růstu, modely s využitím migrace ukázaly, že je třeba redefinovat výrobní faktory práce a kapitálu a připustit možnost rostoucích výnosů z faktorů při použití technologií⁶².

⁶¹ Díky tomu že vysvětlující proměny ekonomických modelů růstu dokázaly vysvětlit jen malou část tempa růstu výstupu, ekonomové měli ve zvyku přiřadit zbylou část technologickému pokroku. Asi 80% růstu byl vysvětlen technologickým pokrokem.

⁶² ČIHÁK, Martin.-HOLUB, Tomáš. *Teorie růstové politiky str. 99*

Dokud se nerozvinuté země budou věnovat sektorům s nízkým užitím technologie, tj. sektorům s nízkou produktivitou, bude se mezera mezi nimi a rozvinutými zeměmi dál zvyšovat. Víme ale, že tohoto není možné dosáhnout hned. K tomu, aby tyto aktivity bohaté na technologie mohly být úspěšně uplatněny je potřeba umožňující předpoklady a určitá úroveň rozvinutosti.

3. Analýza současné situace Bolívie

3.1. Úvod do realie bolivijské ekonomiky jako nerozvinuté země

Bolívie se nachází ve středu jižní Ameriky a jejím hlavním městem je Sucre. Sousedními státy jsou Peru, Brazílie, Paraguay, Argentina a Chile. Bolívie je středozemní stát a jeho území se dělí do 3 geografických zón: vysočiny, údolí a nížiny.

Teplota se v jednotlivých oblastech různí. Ve vysočinách může klesnout až na $-5\text{ }^{\circ}\text{C}$ a v údolích vystoupit až na $35\text{ }^{\circ}\text{C}$. Právě proto je tato země vhodná pro pěstování veškerých plodin a může být považována za zemědělsky bohatou.

V Bolívii žije, podle posledního sčítání lidu, 8 milionů obyvatel, hustota osídlení se pohybuje okolo 59.564 osoby na km^2 .

Kolonizace kontinentu začala po té, co Kryštof Kolumbus objevil Ameriku. Uběhlo 333 let než se Bolívie v boji za nezávislost dostala ke svobodě. Během této doby Inkové nejdříve byli dobývání, pak nuceni pracovat jako otroci, mnoho z nich bylo dokonce chladnokrevně zabito; zatímco Španělé vyčerpali veškeré

bohatství území, jako například zlato, stříbro a jiné vzácné kovy atd. (Tyto těžební aktivity následně přivedli svět k první devalvaci zlata)⁶³.

Ani po válce o nezávislost bolivijské problémy neskončily. Od této doby se Bolívie nedokázala postavit na vlastní nohy, naopak, následovalo období řady neschopných prezidentů, kteří neuměli směřovat ekonomiku ani k normálnímu růstu a už vůbec přemýšlet o nějakém hospodářském zázraku.

Bolívie je velmi atraktivní země, která usiluje o to, stát se jednou hlavním energetickým zdrojem Jižní Ameriky (zejména díky, po Venezuele, druhé největší zásobě zemního plynu v Jižní Americe). Jejím dalším cílem je stát se spojujícím článkem mezi Tichým a Atlantickým oceánem.

Během posledních 22 let se v Bolívii vystřídaly různé demokratické a diktátorské vlády; v současnosti panuje sociálně-tržní ekonomický systém, kde existují možnosti pro uplatnění státních zásahů.

V září 2003 zemřelo během demonstrace na hlavním náměstí města La Paz 56 občanů. Tuto krizi vyvolal projekt usilující o vývoz zemního plynu přes Chile do USA⁶⁴. Chile, jako tranzitní země, měla získat příjmy z daní zaplacených za možnost průtoku bolivijského plynu přes chilské území (stejně území, které jednou patřilo Bolívii a které Bolívie ztratila v tzv. „tiché válce“). Tato situace vyvolala u bolivijské populace řadu nevole. Mezi Bolívií a Chile už to totiž jiskří od doby, kdy v roce 1884 Bolívie ztratila tento přístup k moři.

Tato akce vedla až k demisi tehdejšího prezidenta republiky Gonsalo Sancheze de Lozada, který den po té utekl do Severní Ameriky. Jeho funkci převzal tehdejší

⁶³ Říká se, že by se s množstvím stříbra, které Španělé ukradli z Bolívie, dal vystavět jeden most přímo z Potosí přes celý Tichý oceán až do Španělska.

⁶⁴ Je však na asi místě naznačit, že tento konflikt byl už poslední kapkou. Bolivijská populace byla již delší dobu nespokojena s neoliberální politikou, kterou v zemi zavedla pravice. Tento přístup byl tvrdě zaveden jako alternativa k řešení problému nerozvinutosti, nicméně přinesl pravý opak. U Bolivijské populace začala klesat životní úroveň a byla plně ponechána napospas i v oblasti sociálního zabezpečení (což u chudé populace znamená, že nikdo nemá prostředky na zdravotní pojištění, důchodové zabezpečení a v případě ztráty práce ani nikdo nedostává ani minimální podporu v nezaměstnanosti).

viceprezident Carlos Mesa, jež se týden předtím než Gonzalo Sanches de Lozada odešel prohlásil nezávislým, čímž ztratil celou podporu parlamentu.

Další konflikt vypukl v únoru 2004, kdy se nová vláda při snaze zvýšit příjmy vlády pokoušela zavést 2 nové daně. Ty měly pomáhat k lepšímu znovurozdělení bohatství ve společnosti, jelikož měly zatěžovat více bohatou část populace než tu chudou. První měla zasahovat do hmotného vlastnictví osob „Daň z čistého jmění“ (čím větší majetek tím vyšší daň) a druhá se týkala finančních transakcí. Jak prvně zmiňovaná daň, díky tlaku Latifundistů (dědici Španělů, kteří v Bolívii vlastní velké množství půdy a majetku), tak druhá byly na konci zavedeny v upravené a samozřejmě lehčí podobě⁶⁵.

Oba dva konflikty negativně ovlivnily ekonomickou situaci země a staly se nejnaléhavějším tématem pro řešení situace k udržení stability ekonomiky. Tyto aspekty zahrnují úpravu zákona o pohonných hmotách, zákona o referendu a reformu politické struktury země (pomocí úprav ústavního zákona).

Neschopnost ovlivnit ekonomiku přinutila při jednom ze zasedání parlamentu v Sucre prezidenta Carlose Mesu podat demisi. Jeho funkcí převzal Nejvyšší Soudce Eduardo Rodriguez ve snaze předcházet dalším demonstracím, které hrozily v případě, že by funkce prezidenta (jak by správně dle bolivijských zákonů měla) byla svěřena předsedovi senátu, který v očích bolivijských neměl dobrou pověst.

Jediným úkolem nového prezidenta bylo svolat nové volby. Ty se konaly v 18. října a po druhé v historii Bolívie při nich zvítězila jediná strana nadpoloviční většinou (54%). Vítězná strana se jmenuje MAS (Hnutí k socialismu) a má v čele člověka, který je bývalým pěstovatelem koky, a není jím nikdo jiný než Evo Morales Aima. Tento člověk se dostal k moci volebním programem, v němž slíbil zestátnit podniky, jež byly špatně zprivatizované v období, kdy byl ve funkci prezident Gonzalo Sanches, zlegalizovat pěstování koky, znovuzaložení země a vrácení moci občanům.

⁶⁵ <http://www.boliviahoy.com/modules/news/article.php?storyid=6509>

Současný prezident začal své funkční období tím, že si sám sobě a v důsledku toho i všem pracovníkům statní správy snížil plat⁶⁶. Tento krok, ač neměl velký dopad na ekonomiku (ušetří na 150 tisíc dolarů měsíčně⁶⁷), byl dalším ze slibů nového prezidenta ve snaze snížit rozdíly v příjmech populace, ve které se privilegovaní úředníci nachází v části obyvatelstva s nadprůměrnými příjmy. Dále bude tato malá ukázka solidarity s chudou částí populace zdrojem vytvoření 1500 nových pracovních míst ve zdravotnictví a vzdělání, což je také poukazuje na nízké příjmy bolivijské populace. (150000 dolarů děleno 1500 nových pracovních míst se rovná 100 dolaru za pracovní místo měsíčně. Minimální mzda schválená státem je v Bolívii 54 amerických dolarů měsíčně a průměrná mzda je podle prozkumů CEPAL a BID 161 dolarů⁶⁸). Doposud bylo období nového prezidenta docela klidné a země se zdá stabilizovaná s velkou nadějí na nový začátek.

Ekonomickou analýzu Bolívie zahájíme analýzou hrubého domácího produktu (HDP). Data pro tuto analýzu získáme z údajů Národního Institutu Statistiky Bolívie. Bolivijský hrubý domácí produkt v běžných cenách pro rok 2005 činil 25 935 069,5 tisíc boliviánů (3 233 7993,2 tisíce USD).

Tabulka číslo 1: Růst HDP v běžných cenách a základních cenách roku 1990.

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
HDP b.c.	4,64	5,27	1,65	4,27	4,67	4,68	4,36	4,95	5,03	0,43	2,51	1,68	2,43	2,78	3,58
HDP s.c.	4,63	5,11	1,6	4,39	4,71	4,35	4,45	4,88	4,49	1,51	2,43	1,6	2,15	2,73	3,05

Pramen: Národní statistický úřad. www.ine.gov.bo

Jako první můžeme ve výše uvedené tabulce vidět růst HDP v cenách běžného roku. Je patrné, že ekonomika rostla od roku 1991 až do r. 1998 slušným tempem, a to zejména díky stabilizační politice, jež proběhla v letech 1987 až 1989 v rámci boje proti hyperinflaci, vyjma roku 1992 v průběhu něhož se země ocitla v politické nestabilitě kvůli podezření na to, že byla volební kampaň tehdejšího prezidenta financována penězi pocházejících z prodeje narkotik. Od roku 1999 se

⁶⁶ V bolivijské statní správě má nejvyšší plat. Ostatní úředníci mohou dle zákona vydělat jen zlomek prezidentského platu.

⁶⁷ <http://166.114.28.115/20060127/politica/politica08.htm>

⁶⁸ <http://166.114.28.115/20050814/negocios/negocios01.htm>

růst zastavil a poté již ekonomika rostla jen nízkým tempem. Rok 1999 je považován za počátek skutečné ekonomické krize v Bolívii. Faktorů, které ji vyvolaly je několik. Jsou mezi nimi zmiňovány důsledky špatné privatizace státních podniků, zpřísnění zákona upravujícího pěstování koky (což ovlivnilo obchod s drogami) a velká nedůvěra obyvatelstva ve vládu.

Vezmeme-li v potaz i vývoj cen, můžeme spočítat růst reálného produktu. Tabulka číslo 1 nám rovněž ukazuje, že Bolívie rostla vysokým tempem i reálně, tj. bez vlivu cenových faktorů. Bolívii se inflace, po řešení problémů s hyperinflací, která proběhla v letech 1882 až 1885 podařila stabilizovat a udržuje se na zdravé míře. Její nestabilita je však poměrně znepokojující.

Tabulka číslo 2: CPI (Index Spotřebitelských Cen)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004
INFLACE	12,06	8,53	7,88	10,19	12,43	4,71	7,67	2,16	4,60	1,60	0,92	2,86	4,17

Pramen: Národní statistický úřad. www.ine.gov.bo

Obrázek číslo 13: Měsíční inflace v Bolívii, (1984-88) (v procentech)

Pramen: Národní statistický úřad. www.ine.gov.bo

V době hyperinflace dosahovala míra inflace až 22.000% a byla jedinečná z toho důvodu, že se jako jediná objevila v době míru. Ekonomové našli důvod pro zrychlený růst cen v chování sociálně orientované vlády, která nutila Centrální Banku tisknout peníze k tomu, aby mohla uspokojit všechny reklamace populace. O řešení tohoto problému se postaraly IMF (International Monetary Fund) a Jeffrey

Sachs, profesor na Harvardské univerzitě, vsazením na restriktivní měnovou politiku Centrální Banky.

I když HDP reálně roste, situace bolivijské populace se o moc nezlepšila. Podíváme-li na Index Lidského Rozvoje (IDH), který každoročně vypracovává organizace UNDP (Organizace OSN pro rozvoj - viz. 1.2 Co to je nerozvinutost), můžeme vidět, že se pozice Bolívie vůči ostatním zemím nezměnila. Stále se nacházíme okolo 114 místa a růst, jako třeba ten v roce 1999, byl vyvolán spíše

zhoršením jiných zemí než zlepšením životní úrovně v Bolívii. V tabulce číslo 3 lze vidět, že dílčí indexy, ze kterých je IDH počítán rostou postupně tak, jak roste IDH a že nedošlo k nikterak výraznému zlepšení, které by k růstu v roce 1999 mohlo vést. Až postup o jednu příčku v roce 2003 se dá opravdu považovat za pozitivní výsledek Bolívijského snažení a to díky zvýšení HDP na hlavu v PPP a na zvýšení očekávané střední délky života při narození⁶⁹.

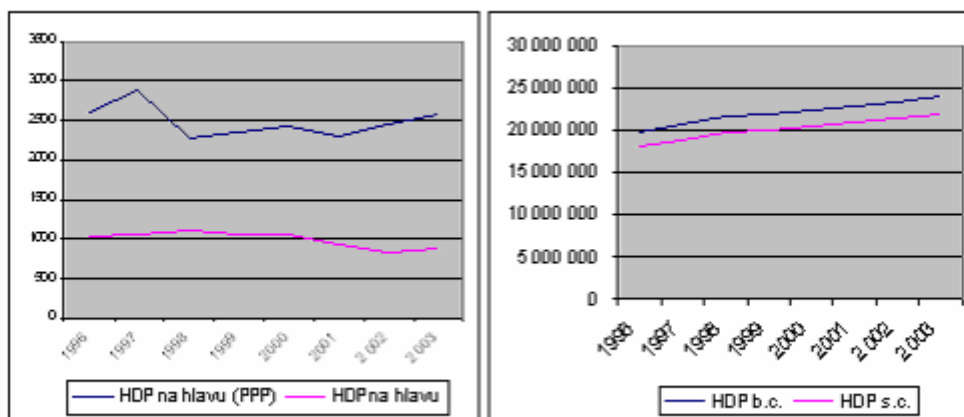
Tabulka číslo 3: Index Lidského Rozvoje (IDH) a jeho složky							
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Místo	112	114	104	114	114	114	113
IDH	0,652	0,643	0,648	0,653	0,672	0,681	0,687
Zdravotní faktor	0,61	0,61	0,62	0,62	0,64	0,64	0,65
Vzdělávací faktor	0,79	0,8	0,8	0,8	0,85	0,86	0,87
Příjmový faktor	0,56	0,52	0,53	0,53	0,52	0,53	0,54
HDP ppp.	2880	2269	2355	2424	2300	2460	2587
HDP na hlavu	1071	1121	1061	1046	936	833	895
Pramen: Program OSN pro Rozvoj http://hdr.undp.org/reports/global/2005/							

V této tabulce také nalezneme informace o tom, jak se vyvíjelo HDP na hlavu a HDP na hlavu v PPP. Zatímco HDP v PPP se pochybuje okolo 2500 USD, HDP na hlavu se pochybuje okolo 1000 USD. To za prvé naznačuje, že, i když došlo k reálnému růstu HDP, situace se během těchto 8 let moc nezměnila. Ještě jasněji to můžeme vidět u následujících grafů znázorňujících trendy vývoje HDP b.c., HDP s.c., HDP na hlavu a HDP v PPP.

Tady můžeme jasně pozorovat, že hodnoty HDP b.c. a HDP s.c mají rostoucí charakter, zatímco HDP na hlavu a HDP v PPP kolísají okolo 2500, resp. 1000, ale k žádnému růstu nedochází. Jinými slovy to znamená, že v Bolívii růst HDP nemusí vždy znamenat růst životní úrovně. Za druhé poukazuje na podhodnocení oficiálního kursu bolívijského pesa vůči dolaru (koupěschopnost naší měny je vyšší než ta, která je jí přiřazena na mezinárodním devizovém trhu).⁷⁰ Musíme si tedy uvědomit, že růst HDP se přímo nerovná růstu HDP na hlavu, neboli zlepšení životní úrovně obyvatelstva.

⁶⁹ <http://www.lostiempos.com/noticias/08-09-05/nacional.php>

⁷⁰ KADĚŘABKOVÁ, Anna. Úvod do ekonomické analýzy str. 21

Obrázek číslo 14: Vývoj HDP b.c., HDP s.c., HDP na hlavu a HDP v PPP.

Pramen: Vlastní úpravy z dat Národního Statistického Úřadu. www.ine.gov.bo

Dle výzkumů UDAPE je elasticita růstu/snížení chudoby 0,6 ve městech a 0,3 na venkově. Z toho plyne, že i v Bolívii existuje slabý efekt redistribuce ekonomického růstu.

Tempo růstu v rozmezí let 1985-2004 bylo cca. 2,8%. To znamená, že budeme-li mluvit v číslech „na hlavu“, bylo zlepšení jen o 0,5%. Takové tempo růstu na hlavu evidentně nestačí k řešení problémů chudoby v Bolívii. Tempo růstu HDP na hlavu někdy navíc ani nedosáhlo úrovně tempa růstu populace.

PNUD Bolívie. Economía más allá del gas

...jenom v roce 1991 dosáhla Bolívie kolem 3% tempa růstu HDP na hlavu. Takové tempo růstu HDP, PNUD doporučuje jako minimální k snížení chudoby na polovinu během 10 let. Současné bolivijské skromné tempo růstu odkládá řešení chudoby na neurčitou.

Las Políticas sobre la Pobreza en Bolivia str. 70

I když hlavní ekonomické ukazatelé naznačují jistou makroekonomickou stabilitu, jiné sektory jako třeba vládní se ocitly v krizi z důvodu špatného odhadu budoucího vývoje ekonomiky. Penzijní reforma⁷¹ (1997), která byla hrazena půjčkami od soukromého sektoru počítala s průměrným růstem ekonomiky o 5%,

⁷¹ Před rokem 1997 byl důchodový systém založen na mezigenerační solidaritě; po roce 1997 už mluvíme o systému založeném na fondovém (kapitálovém) základě.

bolivijská ekonomika však v období po reformě dosáhla v průměru jen 2,6%⁷². UDAPE, Centrum pro Ekonomicko-politickou Analýzu uvádí že 84% deficitu z roku 2004 bylo hrazeno z interních zdrojů. Je potřeba si ovšem uvědomit, že důsledkem takového chování je vytěšňovací efekt, který omezí možnost soukromého sektoru půjčit si peníze a investovat je v aktivitách vytvářejících hodnotu.

Veřejný dluh, který v roce 2004 činil 4935,7 milionů USD, což je cca. 56% HDP ukazuje, že se Bolívie nachází blízko hranice 60% procent, kterou vyspělé evropské státy považují za maximální přijatelnou hranici. Bolívie se jako nerozvinutý stát musí řídit jinými pravidly než rozvinuté státy a tato výše dluhu by se měla považovat za nebezpečnou.

Celková výše zadlužení se stává bariérou v případě, kdy musí být značná část rozpočtových výdajů používána na splátky úroků.

ŠAROCH, Stanislav. Vybrané kapitoly z hospodářské politiky str. 198

Těchto 56% představuje pro bolivijskou ekonomiku na tolik velký problém, že se začlenila do programu HIPC (Heavily Indebted Poor Countries) pro vysoce zadlužené chudé země ve snaze požádat věřitelské ekonomiky o odpuštění alespoň části svého dluhu. V rámci tohoto programu v roce 2004 Japonska ekonomika odpustila část bolivijského dluhu ve výši 504 miliony USD⁷³; toto se ale o moc neprojevovalo v celkové výši státního dluhu v roce 2005 (která činila 4935 miliony USD), protože toho vláda využila k tomu, aby si mohla půjčit další peníze bez toho aniž by ovlivnila celkovou výši dluhu⁷⁴.

Vzhledem k tomu, že je u nás tvorba úspor velmi nízká 1% HDP (např. Japonsko 8%), je většina investic realizována z externích zdrojů. Na druhé straně, bez ohledu na to odkud poházejí peníze, můžeme, co se iniciátora těchto investic týče,

⁷² PNUD Bolívie. Economía más allá del gas

⁷³

http://www.lapatriaenlinea.com/index.php?option=com_content&task=view&id=2687&Itemid=2

⁷⁴

HIPC report 2005 (The World Bank)

<http://siteresources.worldbank.org/INTDEBTDEPT/Resources/ieghipcupdateevaluation2006.pdf>

jmenovat 2 důležité subjekty: stát a zahraničí. V minulosti měla hlavní postavení Bolívijská vláda. Po privatizaci státních podniků však bylo toto postavení

Tabulka číslo 4: Poměr investic k HDP (v procentech)

	Celkové investice	Vládní investice	Soukromé investice
1991-1995	15,70	9,00	6,70
1996-2000	19,30	7,30	12,00
2001-2002	14,50	8,50	6,00

Pramen: Národní statistický úřad. www.ine.gov.bo

převedeno na zahraniční investory.

Musíme upozornit na to, že tyto zahraniční investice, které přišly ve formě Přímých Zahraničních Investic (PZI), mají pro nerozvinuté státy velký význam, protože tvoří velmi důležitý zdroj nedluhového financování investic.

Tato vlna investic ze zahraničí trvala krátkou dobu, protože smlouvy podepsané s nadnárodními firmami neurčily přesně kolik a během jakého období mají tyto firmy reinvestovat zisky nebo zvětšit infrastrukturu v zemi. Nejistota a politická nestabilita, vedoucí k vyššímu riziku investování jsou dalšími důvody, které hrály velkou roli při snížení množství investic. Zatímco v roce 2002 PZI činili 674 milionů dolarů v roce 2003 se počítalo už jenom se 160 miliony. Většina těchto investic směřovala do sektorů těžby pohonných hmot, dopravy a komunikace.

Bolívijská veřejnost se rozděluje na 2 skupiny. Na jedné straně stojí skupina lidí, která má vysoké příjmy, vysokou produktivitu a vysoké investice, ale která tvoří jen malou část celkové populace a obsahuje omezený počet pracovních míst. Na druhé straně stojí další, většinová skupina, s nízkými příjmy a produktivitou, jež díky tomu neprosperuje. Jinými slovy v Bolívii malá část populace vydělává hodně a velká část populace vydělává málo.

V Bolívii se mluví čím dál tím více o tzv. „čínském syndromu“. Tímto termínem se označuje situace odehrávající se na pracovním trhu. Mzdové sazby, které už jsou tak velmi nízké (průměrná mzda 161 dolarů měsíčně) mají klesající tendenci (oproti 2004 klesly mzdy v roce 2005 o 2,4%). Vládní nařízení 21060, které hodně zliberalizovalo pracovní trh v roce 1985 v rámci boje proti hyperinflaci, mělo vážné důsledky na ekonomiku. Na jedné straně vedlo k výraznému zlepšení

pozice zaměstnavatelů oproti zaměstnancům, na druhou stranu zničil sílu odborů na tolik, že se teď zaměstnanci starají jenom o udržení svého místa v práci a už vůbec ne o získání vyšších mezd.

Důsledkem byl poměrně velký rozvoj neformálního zaměstnávání. Lidí ve snaze najít práci jsou ochotní přijímat nevhodné podmínky práce a nižší mzdy. Podle výpočtu OIT (Mezinárodní úřad práce) v Latinské Americe lidí pracujících v neformálním úvazku pracují o 15% více a vydělávají až o 50 % méně než lidé pracující ve formálním úvazku⁷⁵. Je potřeba nezapomínat na to, že mzdy ztrácejí svoji koupěschopnost depreciací měny a inflací. (v r. 1997 činila minimální mzda 240 bolívianů, za což se dalo koupit 44 dolarů.; v současnosti lze za minimální mzdu 500 bolívianů pořídit 56 dolarů).

Nízké mzdové sazby mohou být, jako v případě Číny, zdrojem konkurenceschopnosti ekonomiky. To je ale možné jen pokud existují další předpoklady. Nejde o to mít přebytečnou a levnou, ale dostatečně kvalitní pracovní sílu.

Na druhé straně mají nízké mzdové sazby také dopad na úroveň života lidí. Jelikož je 56% bolivijské populace chudá (4,9 milionů lidí), další snížení mezd by jen zhoršovalo podmínky života lidí, které už jsou tak na hranici.

Z předchozí subkapitoly víme, že zdrojem růstu může být jak akumulace faktorů, tak i zvýšení jejich produktivity vlivem technologického faktoru. V Bolívii je zdrojem růstu spíše akumulace faktorů, zejména nekvalifikovaného faktoru práce.

Tabulka číslo 5: Příspěvek výrobních faktorů k růstu HDP.

	Tempo růstu HDP	Práce	Kapitál	Technologie
1960-2002	3,3	1,6	1,1	0,6
1960-1980	4,7	1,3	1,2	2,2
1981-2002	2,0	1,8	1,0	-0,8
1990-2002	3,5	1,9	1,3	0,3

Pramen: Cepal 2004

Když se budeme snažit najít zdroj růstu pomocí růstového účetnictví, dojdeme k závěru, že se v období mezi lety 1981 a 2002 akumulace kapitálu a práce podělily o 90%, resp. 40% růstu HDP, zatímco

produktivita faktoru se projevila negativně o 40% .

⁷⁵ <http://166.114.28.115/20050814/negocios/negocios01.htm>

V této tabulce můžeme pozorovat, jak se měnil podíl kapitálu na růstu HDP v jednotlivých časových intervalech. Zvýšení kapitálu, které přineslo zahraniční investice v období privatizace (1990-2002) se projevilo i ve zvýšení produktivity faktorů.

Faktor práce se podílel na růstu HDP konstantním zvýšením a to díky zvýšení nabídky pracovní síly. V Bolívii populace ročně vzroste o 200 000 tisíc obyvatel (2,11%), zároveň lze identifikovat i velmi silná migrace do měst.

Úroková sazba se u bolivijských bank pohybuje okolo 11% p.a.. Tak vysoká sazba jenom dokazuje restriktivní ráz politiky Centrální banky, která ještě je na jedné straně pamatuje na boj s hyperinflací a na druhé straně ukazuje na vysokou míru rizika, které banky podstupují, půjčí-li peníze soukromým osobám. Jinými slovy, banky jsou si vědomy politiko-ekonomické situace Bolívie a vědí, že teď je v naší zemi velmi riskantní investovat. Právě proto touto vysokou úrokovou sazbou nutí vypůjčovatele, aby investovali jen do velmi jistých a rentabilních aktivit.

Sociální nerovnováha, cyklický vývoj exportu minerálů, restrikce v úvěrové politice a pokles zahraničních investic jsou tedy největšími problémy bolivijské ekonomiky.

3.2. Popis hlavních ekonomických zdrojů

Jenom zbývá doufat že prodej našich zásob plynu nebude jenom dalším obdobím, podobajícím se období těžby vzácných kovů v průběhu kolonizace, nebo období těžby kaučuku a cínu...; pravdou je, že tyto cykly se pomalu vyčerpají a slouží jen k tomu, aby malé oligarchické skupiny zbohatly; ty naše vláda teď reprezentuje.

Erick Jurado, La Paz, Bolivia

Při analýze zdrojů růstu jsme viděli, že lze v každé ekonomice rozlišit 4 faktory růstu. Tyto složky se poté zkombinují a jejich výsledek je celkovým vstupem ekonomiky. Těmito složkami jsou půda, práce, kapitál a technologická úroveň.

Každý stát vlastní tyto faktory v různých množstvích a množství těchto faktorů pak určuje pozdější specializaci země.

Jsou rovněž složkami produkční funkce země a, jak jsme viděli v subkapitole 2.3, určují množství produkce země. Na druhou stranu nemusí vždy znamenat, že čím více produkčních faktorů, tím větší je výstup země a tím lepší je životní úroveň. V poslední době, resp. v době nové ekonomiky se ukázalo, že země vlastníci právě onen čtvrtý faktor „technologii“ se dokázaly rozvíjet rychleji než ostatní země a dokázaly vyrovnat, v některých případech dokonce překonat, HDP na hlavu, což je jeden z nejhlavnějších ukazatelů životní úrovně země, nejvyspělejších ekonomik⁷⁶.

Půda

Půda je jenom jedním z názvů, který bývá používán pro všechny do této skupiny patřící faktory. Jiným označením jsou „Přírodní zdroje“. Chceme-li tento faktor analyzovat můžeme začít tím že si ho rozdělíme na rostné a nerostné bohatství. Je potřeba nezapomínat na to, že je důležité nejenom množství tohoto faktoru ale i jeho kvalita.

Už jsem se několikrát zmínil o přírodním bohatství, které Bolívie vlastní. Bolívie, jakoby byla stvořena k tomu aby se specializovala na zemědělství a na sektory, které s ním souvisejí. Jak dále uvidíme, zemědělství je právě jedním z nejsilnějších sektorů co do výše exportů a to díky klimatickým podmínkám, které Bolívie k zemědělství má.

Jelikož může být Bolívie rozdělena do 3 geografických zón, můžeme zde najít i velké množství fauny. Z nich mají pro Bolívii velmi důležitý význam hlavně

⁷⁶ To je případ asijských zemí první, druhé a třetí generace (asijské tygří) a případ Irsko. Tyto země, dosáhly díky různým politicko-ekonomickým politikám a kulturním charakteristikám rekordních temp ekonomického růstu a tím se dostali velmi rychlým tempem na úroveň vyspělých států.

krávy (díky exportu jejich masa a kůže) a lamy, Alpaca a Vicuna (díky exportu textilií vyrobené z jejich vlny).

Velká rozloha prales sebou přináší možnost prodeje mnoha druhů tropických dříví. Jejich popularita spočívá v jejich odolnosti proti vodě. I když v tomto sektoru došlo k zvýšení kontroly podnikání, prodej dřeva nepřestane být pro bolivijskou ekonomiku zajímavý hlavně díky vzácnosti některých typů.

Z historie víme, že v době kolonizace Španělsko těžilo velké množství zlata a stříbra v Jižní Americe. Většina těchto vzácných kovů pocházela právě z Bolívie. Hodně dlouho se mělo za to, že kolonizátoři úplně vyčerpali bohatství drahokovů v Bolívii existující, postupem času se však ukázalo, že se na bolivijském území nachází i další bohatství ve formě kovů. O tom svědčí i současná struktura bolivijských exportů. V současnosti existují zejména dvě položky, které mají pro bolivijskou ekonomiku již dlouhodobě velké význam. Jsou jimi zinek a cín. Jejich prodej, ať již v podobě primárního zdroje nebo ve zpracované podobě je pro bolivijský export velmi důležitý. Ve skutečnosti i zlato a stříbro neztratily svůj význam. Jak dále uvidíme, má produkce šperků a dalších produktu z těchto drahokovů reprezentativní podíl jak v produkci, tak i v exportech.

V posledním desetiletí dochází ke zvýšení zájmu vlády, společnosti a zahraničí o sektor pohonných hmot. V Bolívii bylo totiž nalezena druhá největší zásoba zemního plynu v Jižní Americe. Bolívie, která už s pohonnými hmotami měla hodně zkušenosti (hlavně s těžbou ropy ve 30tých letech 20. století), se snaží napravit chyby z minulosti a vytěžit z toho přírodního zdroje, který je hodně poptáván na mezinárodním trhu co nejvíce. Právě tento sektor, kvůli svému potenciálu a možnosti dosažení zisku, přilákal řadu nadnárodních firem, zajímajících se o tento vzácný zdroj. Průběh privatizace tohoto sektoru, jak jsme již popsali výše, v neuvěřitelné míře ovlivnil současnou situaci Bolívie. Sektor pohonných hmot v současnosti táhne HDP a export dopředu.

Rozvoj turistického ruchu je ve svých začátcích. I když má Bolívie má velký potenciál k rozvoji tohoto sektoru, doposud této možnosti nevyužila. Důvodem je nedostatek předpokladů. V Bolívii je dopravní sektor (infrastruktura a služby) na velmi nízké úrovni. Máme také hodně co dohánět co se týče ubytování a stravování. Tyto služby jsou k dispozici jen ve velkoměstech.

Práce

S menším zjednodušením můžeme říci, že v Bolívii každý muž starší než 20 let pracuje. U žen je tento podíl menší. Procento pracujících mužů zůstává vysoké i ve vysokém věku. Tuto skutečnost může vysvětlit nedostatečně fungujícím důchodovým systémem, který nepředpokládá povinnou účast a nenutí tak, aby si lidé na důchod šetřili. Právě proto musejí staří lidé i ve vysokém věku nadále pracovat a spoléhat se sami na sebe.

Zkráceně se dá říci, že 47,92% ekonomicky aktivní populace provozuje vlastní živnost (takto vysoký podíl je zapříčiněn velkým množstvím lidí věnujícím se zemědělství a chování dobytka). Dále následuje skupina zaměstnanců a dělníků, kteří tvoří 23,14%, respektive 15% celkové pracovní síly.

Kromě problémů nezaměstnanosti a skryté zaměstnanosti můžeme také nalézt vysoký počet pracujících, kteří nedostávají mzdu. Jedná se o jednotlivé členy rodiny a příbuzné, kteří tvoří až 9,14% ekonomicky aktivní populace. S tímto

Tabulka číslo 6: Demografický vývoj v Bolívii.					
Sčítání lidu 2001			Průměrná roční míra růstu 1992-2001 (v %)		
Celková populace	Město	Venkov	Celková populace	Město	Venkov
8 274 325	5 165 230	3 109 095	2,74	3,62	1,42

Pramen: Národní statistický úřad. www.ine.gov.bo

fenomémem se můžeme setkat hlavně na malých venkovských zemědělských farmách, kde se

celá rodina věnuje jediné produkci.

Bolivijská populace činí podle posledního sčítání 8 274 325 a roste tempem

Obrázek číslo 14: Demografická transakce (1950-2050) (v promilích)

2,74%. Toto tempo růstu je ve srovnání s jinými zeměmi velmi vysoké.

Z obrázku číslo 14 je patrné, že v bolivijské populaci dochází k zajímavé situaci. Míra natality je ve srovnání s mírou mortality vysoká.

Z tohoto důvodu se dá očekávat

v blízké budoucnosti zvýšení nabídky práce a také, za předpokladu příznivých podmínek v ekonomice, zlepšení HDP na hlavu a míry úspor a investic, protože bude růst počet lidí v produktivním věku. Na toto období se je ale potřeba předem připravit. Zvýšení počtu pracovní schopných obyvatel nepřinese nic nového pokud jde o nekvalifikovanou pracovní sílu. Na druhou stranu tak větší množství kvalifikované pracovní síly nebude ničemu pokud po ní nebude existovat odpovídající poptávka. Vláda v ekonomice musí připravit podmínky a přilákat investice, které přinesou nová pracovní místa. Nesmíme zapomenout na to, že pokud bude populace růst rychleji než HDP na hlavu, dojde ke zvýšení chudoby, neboť bude potřeba rozdělit dané množství bohatství většímu počtu lidí.

Pro Bolívii jsou poměrně typické početné rodiny. Počítá se, že na každou matku připadají na venkově v průměru 7,55 dětí a ve městech 5,18 dětí. Úmrtnost nově narozených dětí hodně poklesla, stále se ve srovnání s vyspělými zeměmi nicméně drží na poměrně vysokých hodnotách (75 mrtvých na 1000 narozených).

Určité úrovně vzdělání dosáhlo v Bolívii 86 % mužů a 82% žen. Co se týče rozdílu mezi venkovem a městy lze mezi nimi pozorovat značné rozdíly. Zatímco ve městech dosáhlo určité úrovně vzdělání 96%, na venkově jen 75%. K bližší analýze tyto hodnoty budeme muset trochu více rozebrat.

V roce 2001 bylo 13% obyvatel starších 15 let negramotných. Musíme také upozornit na poměrně zajímavý rozdíl mezi muži a ženami. Zatímco mezi muži je

negramotných 6,94%, mezi ženami už 19,35%. Tato vysoká hodnota je ovlivněna zejména úrovní ngramotnosti na venkově, kde 37% žen neumí psát ani číst.

Tabulka číslo 7: Míra ngramotnosti u populace starší než 15 let (v procentech).						
	1992			2001		
	Celek	Muži	Ženy	Celek	Muži	Ženy
BOLIVIE	20,01	11,84	27,69	13,28	6,94	19,35
MĚSTO	8,90	3,76	13,52	6,44	2,48	10,01
VENKOV	36,48	23,14	49,93	25,77	14,42	37,91

Pramen: Národní statistický úřad. www.ine.gov.bo

Toto je také důsledek kulturního myšlení, které nadále panuje v Bolívii a které považuje správu domácnosti za úkol žen.

Rozdíl mezi městem a venkovem je obrovský. Ve městech je jenom 6,44 % populace ngramotných, zatímco na venkově 25,77 %. To je dáno tím, že venkov je tradičně zemědělsky zaměřen a děti často nechodí vůbec do školy, protože pro ně zemědělství představuje jediný zdroj obživy. Zemědělství je provozováno spíše tradičními způsoby výroby než s využitím moderních technologií.

Dalším velmi důležitým ukazatelem je dosažené vzdělání u populace starší než 19 let. (tabulka číslo 9). V ní můžeme jasně vidět to, že obyvatelstvo nemá příliš vysokou úroveň vzdělání. Vysokoškolské vzdělání v této věkové skupině nemá 83,15 % populace. To má obrovské dopady na schopnost přijímat nové technologie ze zahraničí a nebo na průběh jakýchkoliv strukturálních změn. Víme, že nekvalifikovaná populace při strukturálních změnách trpí více, protože je pro ni změna povolání a pracovního místa mnohem těžší.

Vezmeme-li v potaz to, že základní škola trvá 8 let a střední škola 4 roky, plyne z následující tabulky skutečnost, že průměrná úroveň dosaženého vzdělání je v Bolívii u mužů základní.

Tabulka číslo 8: Průměrná doba studia u populace starší než 19 let.(v rocích)						
	1992			2001		
	Celek	Muži	Ženy	Celek	Muži	Ženy
BOLIVIE	6,06	6,95	5,23	7,43	8,24	6,65
MĚSTO	7,92	8,90	7,05	9,23	10,10	8,45
VENKOV	3,38	4,33	2,42	4,19	5,18	3,14

Pramen: Národní statistický úřad. www.ine.gov.bo

Tento fakt potvrzuje u většiny obyvatel i tabulka číslo 9. Procento lidí s vyšším vzděláním než středoškolským je 16,67 a je u mužů a žen srovnatelné.

Nadějně vyhlíží fakt, že se ve srovnání s daty roku 1997 skoro všechny indikátory zlepšují. Tento trend nelze pozorovat u vyšší úrovně vzdělání (vysokoškolského), ale jen u nižších, kde je

velmi potřebný, protože dává člověku alespoň ty nezákladnější poznatky potřebné k tomu, aby mohl realizovat nějakou nefyzickou práci.

Zasloužily se o to zejména dva subjekty: trh a stát. Za prvé, trh a jeho valorizace kvalitní pracovní síly nutí, aby lidé investovali do svého vzdělání. Trh dokáže ocenit a preferuje lidi disponující znalosti. Na druhou stranu si vlády nerozvinutých států už dávno uvědomily, že jsou investice do vzdělání populace podmiňujícím faktorem ekonomického růstu.

Tabulka číslo 9: Nejvyšší dosažené vzdělání u populace starší než 19 let (1997 – 2002)

	1992			2001		
	Celek	Muži	Ženy	Celek	Muži	Ženy
BOLÍVIE	4 041 357	1 953 849	2 087 508	4 392 326	2 108 305	2 284 021
Žádný	16,43	9,23	23,17	13,05	6,03	19,53
Základní škola	43,86	45,97	41,88	45,40	46,89	44,02
Střední škola	21,83	24,99	18,87	24,70	28,70	21,02
Vysoká škola	16,66	19,09	14,40	16,67	18,25	15,21
Jiné vzdělání	1,22	0,72	1,69	0,18	0,13	0,23

Pramen: Národní statistický úřad. www.ine.gov.bo

Jak je vidět na příkladu České republiky, stala se jedním z její faktorů konkurenceschopností kvalitní a levná pracovní síla. Tato výhoda přilákala a stále láká zahraniční investice, které jsou v současnosti motorem růstu českého HDP.

Příští pondělí 20tého začíná v Bolívii národní kampaň proti negramotnosti, kterou vyhlásil prezident republiky Evo Morales, která si v příštích 30 měsících klade za cíl skončit s negramotností... ...dohoda mezi prezidentem Evo Moralesem a Fidélem Castrem je už v exekuci a teď se čeká na první dodávku audiovizuálních přístrojů, která nám umožní odstartovat kampaň k odstranění negramotnosti.

Ministr školství a kultury, Félix Patzi⁷⁷

Míra nezaměstnanosti v Bolívii činí 9,17% a míra participace 60,43%. Většina bolivijské populace se věnuje řemeslu a činnosti souvisejícími s konfekcí,

⁷⁷ <http://www.lukor.com/not-mun/america/portada/06031813.htm>

truhlářství a mechanice (18,7%), druhá největší skupina se věnuje obchodu s produkty všeho druhu (18,4) a třetí významná skupina zahrnuje lidi nabízející personální služby⁷⁸.

Tabulka číslo 10: Rozdělení populace podle zaměstnaní	
ZAMĚSTNANÍ	%
Lidé věnující se profesím technického zaměření	11.1
Ředitele a administrativní pracovníci	4
Zaměstnanci pracující v kanceláři.	9.5
Prodavači a obchodníci	18.4
Zemědělci, lovci, chovatele dobytka a dřevorubci.	1.7
Řidiči dopravních prostředků	4.8
Manufaktura, textil, konfekce, zpracování kůže, obuvnictví, tesařství, stavařství, služby spojené s autoservisem	18.7
Další manufaktury	4
Rolníci	3.7
Lidé nabízející personální služby	13.3
Nespecifikováni	0.2
Nezaměstnaní	10.6
Pramen: Národní statistický úřad. www.ine.gov.bo	

Kapitál

V této části budeme analyzovat situaci Bolívie vzhledem k tvorbě kapitálu. Kapitál nebo kapitálové zdroje v podobě kapitálových statků je obnovován a rozšiřován investičními statky.

Souhrnně můžeme říci, že všechny prostředky, které stát investuje nebo vydává na rozvoj mají jako cíl vytvořit bohatství a tím snížit chudovu. Z tohoto hlediska jsou vládní nebo soukromé (domácí a zahraniční) investice velmi důležité veličiny, které musíme sledovat.

Velkým problémem je v Bolívii nedostatek finančních prostředků na financování jejího ekonomického rozvoje. Tento problém nastává z důvodu nízké míry tvorby úspor v zemi, která je důsledkem neschopnosti bolivijských rodin uspořít a důsledkem nízkých příjmů bolivijské populace.

Las Políticas sobre la Pobreza en Bolivia str. 113

⁷⁸ Jsou to služby, u kterých je potřeba fyzická práce, tj. např. úklid, zahradnictví, pomocná konstrukční síla.

Ačkoliv bylo v Bolívii v nedávné době realizováno mnoho reforem za účelem zvýšení míry investic, ukazuje jejich výše ještě velmi nedostačující hodnoty. Je to důkazem toho, že ještě nebyly překonány bariéry bránící shromažďování kapitálu v potřebném množství. Z těchto faktorů můžeme jmenovat:

- Velmi nízká tvorba úspor.
- Nejistota plynoucí z ekonomické nerovnováhy naše nedávné minulosti, politická krize a chování našich vládců, kteří mění pravidla hry podle potřeby.
- Špatné fungování institucí, právní nejistota, korupce a špatné fungování vládních úřadů.
- Stalá deprecie naší měny snižující koupěschopnost příjmů. Importy kapitálových statků se stávají čím dál tím dražší.
- Platby za služby veřejného dluhu snižující zdroje, které mohly být použity na veřejné (vládní) investice.
- Fiskální insolvence. Nedostatečná schopnost a vysoká korupce při vybírání daní a cel.

Jak jsme mohli vidět v předchozí subkapitole, došlo díky procesům privatizace a kapitalizace k velkým změnám i ve struktuře zahraničních a vládních investic. V minulosti se vládní investice soustředily na těžbu ropy a zemního plynu, na druhém místě byly investice do vzdělání a stokování (hlavně investice do rozvodové sítě). Současnou situaci popisuje následující tabulka. Po privatizaci se vládní investice zaměřily především na torbu infrastruktury (hlavně v oblasti dopravy) a na (v pořadí další ale mnohem méně významné) stokování, zajištění bydlení, vzdělání a zdraví.

Tabulka číslo 11 ukazuje, že vláda úplně zapoměla na sektor průmyslu a turismu a ponechala rozvoj tohoto sektoru plně na soukromé iniciativě. Jak dále uvidíme soukromý sektor v této oblasti zcela selhal, čímž byl tento sektor alespoň prozatím pohřben.

Dalším velkým problémem u vládních investic je plánování.

Je pravda že všechny tyto aktivity (vládní investice) mají obrovský význam...; je ale potřeba si uvědomit, že vzhledem k tomu, že investice mají vždy pozitivní charakter někdy dochází k tomu, že se realizují díla, které nemají velkou užitečnost neboť uspokojují jednu potřebu vlády, což je inaugurovat cokoliv.

Las Políticas sobre la Pobreza en Bolivia str. 22

Tabulka číslo 11: Vládní investice podle ekonomického sektoru. (2001-2004) (V milionech dolarů)				
EKONOMICKÝ SEKTOR	2001	2002	2003	2004
CELEK	638,82	584,73	499,8	601,61
PRODUKTRIVNÍ SEKTOR	66,98	63,21	48,73	54,8
Pohonné hmoty			0	0
Hornictví	2,08	2,72	2,86	1,15
Zpracovatelský a turistický průmysl	5,99	6,62	5,02	4,45
Zemědělství	58,91	53,87	40,85	49,2
INFRASTRUKTURA	229,84	222,06	227,65	296,71
Doprava	202,13	190,39	203,41	264,28
Energetika	15,57	13,23	13,18	17,82
Telekomunikace	0,03	0,04	0,03	0,14
Rozvod vody	12,1	18,4	11,03	14,48
SOCIALNÍ SEKTOR	295,45	251,23	186,93	221,05
Zdravotnictví	49,37	53,2	37,01	45,03
Vzdělání a kultura	107,22	95,93	65,74	54,21
Stokování	74,5	45,36	33,6	67,35
Bydlení	64,36	56,74	50,58	54,46
MULTISEKTOR	46,55	48,23	36,49	29,05

Pramen: Národní statistický úřad. www.ine.gov.bo

Pro příklad nemusíme chodit daleko; tak např. několik škol a pohotovostí funguje v Bolívii při nedostatku uživatelů a v některých případech i bez rozpočtu na jejich provoz. Je velmi znepokojující, že se množství peněz

určené na služby v oblasti zdravotnictví, stokování a tvorby bydlení nezvyšuje.

V případě vzdělání a kultury dlouhodobě dokonce klesá. Tyto služby byly, jsou a, dokud se nenajde způsob jak zapojit soukromý sektor, budou nabízené státem.

Na rozdíl od vládního sektoru směřovalo ve sledovaném období 50% přímých zahraničních investic na těžbu ropy a zemního plynu. Na druhém místě pak byla tvorba infrastruktury. Jak jsem se už zmínil (a jak je také vidět v následující tabulce), byla tato vlna investic odstartována procesem privatizace.

Tabulka číslo 12: Přímé zahraniční investice podle ekonomického sektoru, 1996 – 2003								
(v tisících dolarů)								
SEKTOR	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
TOTAL	427205	854024	1026060	1010448	832475	877112	999013	566922
Zemědělství, chov , lovectví a rybolov	1250	180	289	2600				
Těžba ropy a zemního plynu	53375	295942	461909	384108	381569	453053	462816	247771
Těžba dolů	19674	29938	38155	23142	28501	34502	11560	20460
Zpracovatelský průmysl	28238	25379	16149	149553	93424	87335	91132	62160
Produkce a rozvod elektřiny, vody a plynu	38648	105185	84912	71698	42018	41388	42325	35815
Stavebnictví	104	181619	103503	140642	64380	18180	282968	88556
Velkoobchod a maloobchod	5838	764	5092	21789	33293	12609	11047	57769
Hotely a restaurace		1000			31407	1000	15	227
Doprava, skladování a telekomunikace	244132	179574	223337	168871	108905	200826	39728	39093
Finanční zprostředkování	35836	23898	88786	42041	42496	20129	54934	9359
Další služby	111	10545	3930	6005	6482	8089	2490	5711

Pramen: Národní statistický úřad. www.ine.gov.bo

Další způsob jak přijít ke kapitálu je mezinárodní pomoc. V rámci Jižní Ameriky je Bolívie státem s největším přílivem mezinárodní pomoci. Bolívie je stát, který v průměru více spotřebuje než vyprodukuje, importuje více než exportuje a dostává více než dá. Příčinou toho, že Bolívie ještě nedokázala překonat nerozvinutost ani vzhledem k takovému objemu mezinárodní pomoci, která, jak jsme si mohli povšimnout výše (viz. 2.4 Bariery rozvoje), je hodně vysoká, může být buď neschopnost (na straně lidí nakládající s touto pomocí) zaházet s těmito prostředky nebo nedostatečné kontroly při realizaci těchto projektů.

Z tohoto důvodu jsou velmi důležité sezení realizované poradními skupinami Světové Banky, na které se setkávají všechny země přijímající pomoc a země sponzorské.

Aby naše země mohla pokrýt nedostatek úspor, nerovnováhu mezi příjmy a výdaji nebo jako také poptávku po devizách, závisí stále hodně na přílivu externích zdrojů. To se dá kvantifikovat tím, že množství zdrojů, které Bolívie

v současnosti ročně dostává je větší než příspěvek jakékoliv ekonomické činnosti země. Celkem dosáhly externí zdroje financování za období od r. 1987 do r. 1997 výše 7.000 milionů USD. Z nich šlo 33% do sociálního sektoru, 20% na infrastrukturu 19% do produktivních sektorů , 16% do finančního sektoru, 7% do vládního sektoru.

Las Políticas sobre la Pobreza en Bolivia str.23

Země žádající o mezinárodní pomoc připravují návrhy jejichž součástí jsou různé projekty, ty jsou pak schvalovány mezinárodními institucemi.

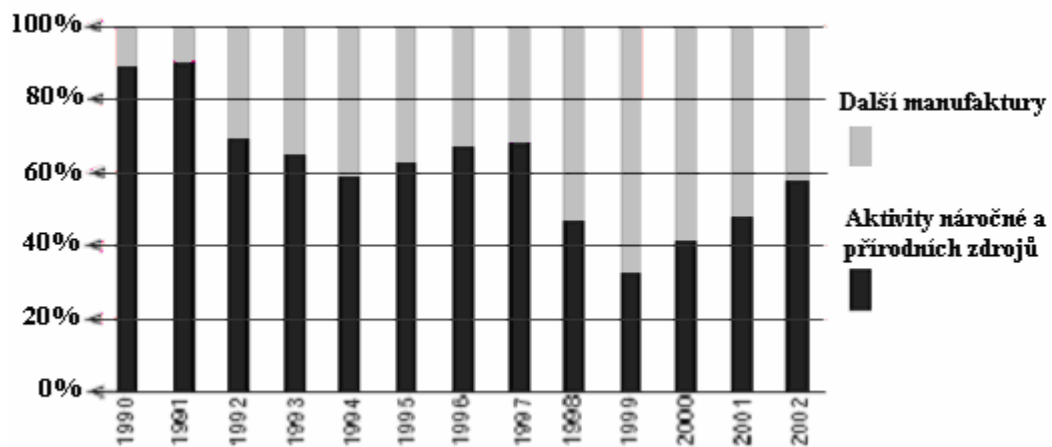
Technologie

Technologická změna ovlivňuje produktivitu výrobního faktoru, tj. schopnost daného výrobního faktoru vytvořit určité množství produkce.

HELÍSEK, Mojmír. Makroekonomie str.95

Jak jsme mohli vidět v tabulce číslo 5, podílela se technologie na růstu HDP nevýznamnou částí, není-li negativně. Technologie je vlastně způsob, jakým věci děláme. Podíváme-li se na následující graf vidíme, že byla v Bolívii procesem privatizace ovlivněna i technologie.

Obrázek číslo 15: Rozdělení ekonomických aktivit podle náročnosti.

Pramen: CEPAL 2004

V předchozím grafu je vidět, že podíl manufaktur, které byly založené na přírodních zdrojích se v průběhu času snížil ve prospěch dalších manufaktur nebo výroby založených na nějakém stupni technologie.

Po nalezení plynových zásob a zvýšení zájmu v této oblasti se investice do Bolívie vracely prostřednictvím nadnárodních firem. Ne každá investice je ale dobrá. To platí zejména v případě nerozvinutých zemí. Nadnárodní firmy zde nemají zájem investovat kvůli charakteristikám, které nerozvinuté země mají. Jedná-li se však o velmi atraktivní a ziskovou záležitost jako jsou pohonné hmoty, investují nadnárodní firmy v dané zemi, vyčerpají její bohatství a pak na zase zmizí. Taková nadnárodní intervence má dva nemalé důsledky. Za prvé jde především o úplatky, které firmy používají k tomu, aby v dané zemi získaly výhradní postavení zajišťující návratnost investice – přicházejí do těchto zemí s vědomím, že podmínky v ní nejsou ty nejlepší a využívají korupce, k zajištění nejlepšího postavení a neberou v potaz potřeby těchto zemí a jejich obyvatel. To přispívá ke zvýšení rozdílu v bohatství, které v nerozvinutých zemích existuje. Bohatství se shromažďuje v rukou nadnárodních firem a politiků vyjednávajících podmínky přílivu kapitálu těchto firem.

Za druhé se tyto firmy orientují výhradně na cíl dosažení zisku a investují tak vzhledem ke svým potřebám. Po vyčerpání tohoto bohatství odcházejí a zanechávají za sebou nepoužitelnou infrastrukturu a velkou část populace bez práce. Jak už víme, je změna struktury pracovního trhu velmi pomalou a těžkou záležitostí. Toto je také důsledkem špatných dojednaných podmínek. Měly by být domlouvány podmínky nejenom před investicí ale i po ní.

Osobně nejsem odpůrcem investic nadnárodních firem, vím naopak, že jde o rychlý a efektivní způsob jak získat peníze a přistoupit k novým technologiím. Jenom chci ukázat, že úspěšnost zahraničních investic pro obě strany zaleží na způsobu, jak jsou vyjednané vzájemné podmínky spolupráce.

Přenos technologie je možný díky umožňujícím faktorům. Skutečnost, že bolivijská populace není vzdělaná a právě proto neschopná přijímat nové

technologie představuje překážku k tomu, aby Bolívie mohla začít s výrobou založenou na technologii.

Z tabulky číslo 9 vidíme strukturu populace. Podle toho jakou činnost vykonávají je také patrné, že jenom cca. 15% populace se věnuje aktivitám založených na vzdělání. K zavedení nových technologií je potřeba dvou věcí. Zprvce musíte mít peníze na koupi technologie a za druhé lidi, kteří s danou technologií umějí pracovat (vzdělání lidé). Bolívie nedisponuje ani jedním z nich.

Jak vidíme na tomto obrázku, přinesl příchod nadnárodních firem a jejich investic do těžby zemního plynu další vedlejší účinek. Ekonomika byla znovu směřována na aktivity nenáročné na technologie a náročné na přírodní zdroje, které pak nejsou zpracované doma a jsou vyvážené s nízkou přidanou hodnotou.

Existují ale již programy, které se tuto situaci (hlavně problém vzdělání) snaží řešit a které mají jistý úspěch. Kromě státních a soukromých univerzit, Sociálního Fondu Naléhavosti (FES), který se poté přeměnil na Sociální Investiční Fond (FIS), Národní Fond Sociálního Rozvoje (FNDR) a Fond Venkovského Rozvoje (FDC), které byly založeny s úmyslem řešit problémy nezaměstnanosti vzděláváním (v případě univerzit) a tvorbou krátkodobých pracovních míst a investic, existují dvě instituce, které se zajímají o vzdělávání pracovní síly vzhledem k okamžitým potřebám trhu. Jsou to Národní institut rozvoje a vzdělávání pracovní síly (INFOCAL) a Průmyslová škola „Pedro Domingo Murillo“. Tyto vzdělávací instituce se snaží spolupracovat s firmami, které v Bolívii plánují založit nějakou výrobu a dle jejich potřeby připravuje rekvalifikační kurzy ke vzdělávání danou firmou potřebné pracovní síly. Bohužel i tyto instituce jsou ze strany státu zanedbávány.

Jediné, co stát (pro tyto instituce) dělá v současné době je to, že vyplácí mzdy personálu. Krajský úřad vzkázal, že se nebude podílet na nákladech za energii a vodu. ...naposledy bylo požadováno 29 nových školitelů a byli posláni jen dva.

Las Políticas sobre la Pobreza en Bolivia str.275

Rozborem technologické situace Bolívie se budeme dále zabývat v subkapitolách jednajících o struktuře HDP a Obchodní bilance.

3.3. Odvětvová struktura bolivijské ekonomiky

Mluvíme-li o „struktuře“ jako takové, máme na mysli jednoduše vnitřní složení a podíly, kterými je konstruován určitý celek.

Ne jenom HDP, ale všechny veličiny se dají nějakým způsobem rozdělit na menší části, které mají nějakou vypovídací schopnost.

Pokud mluvíme o struktuře a strukturálních změnách v ekonomice, zajímají nás hlavně 3 oblasti. Jsou jimi: struktura a strukturální změny v pracovní síle (zaměstnanost a nezaměstnanost), v produkci (HDP) a obchodní bilance (Importy a exporty). Podíváme-li se například profese, kterými je tvořena skupina zaměstnaných v Bolívii nebo když jsme se dívali, do kterých sektorů ekonomiky směřují zahraniční investice, používali jsme strukturální analýzu. Analýzu obchodní bilance provedeme až v subkapitole o komparativních výhodách bolivijské ekonomiky.

To, co je předmětem strukturálních analýz je kvalita (směr) a kvantita (rozsah) strukturálních změn.

Nejprve bude nás zajímat, jaká je struktura vstupu bolivijského HDP, neboli odvětvová struktura naše ekonomiky. K tomu účelu se vrátíme ke statistikám INE (Národní Statistický Institut v Bolívii), kde můžeme najít strukturu HDP (v členění podle OKEČ) a její vývoj v čase.

Tabulka číslo 13: Podíl na HDP(běžné ceny) podle ekonomické aktivity, v (%)
HDP

EKONOMICKÁ AKTIVITA	1999	2000	2001	2002	2003	2004
HRUBÝ DOMACÍ PRODUKT (BĚŽNÉ CENY)	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
1. ZEMĚDĚLSTVÍ, MYSLIVOST A RYBOLOV	13,26	12,91	13,24	12,95	13,41	14,46
Zemědělské výrobky neprůmyslové	5,95	5,76	5,84	5,67	5,81	5,90
Zemědělské výrobky průmyslové	2,04	1,97	2,11	2,08	2,66	2,84

Koka	0,76	0,79	0,82	0,76	0,67	0,63
Rybolovské výrovky	3,55	3,44	3,50	3,46	3,34	3,22
Myslivost a rybolov	0,96	0,94	0,97	0,97	0,94	0,88
2. DOBÝVÁNÍ NEROSTNÝCH SUROVIN	5,43	6,62	6,06	6,43	7,52	9,94
Ropa a zemní plyn	2,04	3,30	3,08	3,38	4,29	5,92
Kovové a nekovové minerálie	3,39	3,32	2,98	3,05	3,23	3,41
3. ZPRACOVATELSKÝ PRŮMYSL	13,59	13,36	13,21	13,11	12,87	16,8
Potraviny	4,76	4,68	4,72	4,65	4,61	4,50
Nápoje a tabák	1,70	1,59	1,46	1,48	1,52	1,30
Výroba textilií, textilních a oděvních výrobků	1,52	1,47	1,48	1,40	1,33	1,28
Zpracování dřeva, výroba dřevařských výrobků	0,85	0,86	0,90	0,86	0,82	0,77
Rafinérské zpracování ropy	1,93	2,17	2,18	2,10	1,97	1,97
Výroba ostatních nekovových minerálních výrobků	1,19	1,02	0,92	1,00	1,02	1,01
Jiný zpracovatelský průmysl	1,65	1,57	1,55	1,63	1,60	1,56
4. VÝROBA A ROYVOD ELEKTRINY A VODY	2,85	2,95	3,06	2,91	2,94	2,01
5. STAVEBNICTVÍ A VEŘEJNÉ STAVBY	3,27	3,08	2,90	3,11	2,34	2,68
6. OBCHOD	7,37	7,11	7,12	7,10	6,89	8,37
7. DOPRAVA, SKLADOVÁNÍ A TELEKOMUNIKACE	11,83	11,51	11,77	11,90	12,12	11,07
Doprava a skladování	9,16	9,16	9,39	9,74	10,09	10,11
Telekomunikace	2,67	2,35	2,38	2,16	2,02	1,68
8. PENĚŽNICTVÍ, POJIŠTOVNICTVÍ, ČINNOSTI V OBLASTI NEMOVITOSTI, PRONAJÍMÁNÍ A SLUŽBY PRO PODNIKY	14,60	13,66	13,00	12,07	11,02	11,83
Finanční služby	5,52	5,16	4,83	4,51	3,81	3,29
Služby firmám	5,14	4,71	4,33	3,70	3,42	3,12
Vlastnictví domů	3,94	3,80	3,84	3,86	3,80	3,57
9. OSTATNÍ VEŘEJNÉ, SOCIÁLNÍ A OSOBNÍ SLUŽBY	5,18	5,22	5,40	5,50	5,43	4,54
10. UBYTOVÁNÍ A STRAVOVÁNÍ	3,24	3,15	3,19	3,22	3,17	3,05
11. SLUŽBY VEŘEJNÉ SPRÁVY	12,00	11,74	12,35	12,45	12,61	9,07
Imputované bankovní služby	(4,86)	(4,48)	(4,27)	(3,77)	(3,22)	(2,82)

Pramen: Národní Statistický Úřad. www.ine.gov.bo

Jak můžeme pozorovat v této tabulce, ve struktuře HDP podle odvětvové klasifikace ekonomických činností Bolívie za r. 2004, neexistuje odvětví, které by bylo nějak výrazně zastoupeno. Lze pozorovat 4 velké skupiny: ZEMĚDĚLSTVÍ, MYSLIVOST A RYBOLOV (13,48 %), ZPRACOVATELSKÝ PRŮMYSL (12,39%), SLUŽBY VEŘEJNÉ SPRÁVY (12,22%) a DOPRAVA, SKLADOVÁNÍ A TELEKOMUNIKACE (11,79%).

Podíváme-li se na tyto položky ještě podrobněji, můžeme o Bolívii zjistit ještě zajímavější věci.

Například, v první skupině ZEMĚDĚLSTVI, MYSLIVOST A RYBOLOV, (která tvoří cca. 13% HDP) tvoří jedna položka skoro 45% produkce této skupiny. Jsou jimi „zemědělské výrobky neprůmyslové“, tj. produkce ryže, kukuřice, sorgo a sóji bez dalšího zpracování. Tyto produkty jsou hodně závislé na klimatologických faktorech a paradoxně, vzhledem k obrovskému množství plynových zásob, které Bolívie vlastní, na dovozu benzínu z Argentiny. Další důležité položky této skupiny jsou: těžba dřeva a chov dobytka. V grafu o vlivu ekonomického sektoru na HDP (viz. níže) vidíme, že tato skupina vysvětlila 18% růstu HDP v roce 2005. Ve 2. skupině DOBYBANÍ NEROSTNÍCH SUROVIN nalezneme v současnosti neaktivnější a nejdůležitější položku Bolivijského HDP: Těžba ropy a zemního plynu. Tato položka rostla v poslední době velmi rychle, mezi lety 2004 a 2005 o 15,10%. I když je v současnosti podíl této položky na tvorbě HDP zatím nízký (5,92 v 2004 a 6,37 v 2005), vysvětluje cca. 23% růstu bolivijského HDP.

V tomto okamžiku bych se rád pozastavil nad touto skutečností a zkusil vysvětlit, proč se tento sektor v Bolivijské ekonomice vyvíjí neaktivněji. Jelikož byla v posledních 2 letech politická situace v Bolívii velmi nestabilní a hrozil nastup sociálně orientované vlády místo neoliberální⁷⁹, uvědomily si Nadnárodní společnosti, které po roce 1997 získaly při privatizaci velmi vhodné postavení v tomto sektoru (viz. 2.4 Bariery rozvoje), že pokud by taková situace nastala, bude nová vláda usilovat o revizi zákona o privatizaci nebo v horším případě o ovládnutí tohoto sektoru státem. Právě proto se tyto firmy snažily ze svých postavení vytěžit co nejvíce, začaly tyto suroviny těžit naplno a omezily jakákoli další investice do tohoto sektoru. Důkazem toho je, že tyto firmy v roce 2005 oproti roce 2004 o 47% omezily zdroje na vyhledávání nových vrtů.

Právě ta horší alternativa pro nadnárodní firmy nastala v roce 2006, kdy v předčasně vyhlášených volbách vyhrála nadpoloviční většinou strana „Hnutí k Socialismu“ vedena panem Evo Moralesem, který několik měsíců poté

⁷⁹ Taková situace byla velmi reálná, protože v té době Evo Morales (současný bolivijský prezident a tehdejší člen opozice) neustále požadoval revizi zákona o privatizaci státních podniků a sliboval jejich zestatnění v případě, že se dostane k moci. Tato idea měla v populaci velkou podporu.

(01.05.2006), pomocí armády obsadil všechny vrty v Tarija⁸⁰ a prohlásil je statním majetkem.

Největším sektorem je podle podílu na HDP ZPRACOVATELSKÝ PRŮMYSL. Tvoří 16% bolivijského HDP. Jeho podíl však dlouhodobě neroste, ale kolísá okolo této hodnoty. Právě vývoj tohoto sektoru a samozřejmě jeho růst je spojen s industrializací země a jeho cestou směrem k rozvinutosti.

Faktory strukturálních změn v souvislosti s postupující globalizací stále častěji nabývají nadnárodní charakter. Jsou to především strukturální změny, které odrážejí změny v mezinárodní dělbě práce; tato skutečnost se výrazně projevuje především u zpracovatelského průmyslu, kde u vyspělých zemí dochází k procesu dezindustrializace, u méně rozvinutých zemí k procesu industrializace a v tranzitivních zemích k procesu restrukturalizace.

KLÍKOVÁ, Kristina. KOTLÁN, Igor. Hospodářská politika. Str. 186

Zde ale musíme upozornit, že růst tohoto sektoru není vždy spojen s rozvojem ekonomiky pokud aktivity, které jsou zahrnuté v této skupině nepatří zrovna k těm vyspělým. To je přesný případ Bolívie. Zpracovatelský sektor může díky svému velkému podílu na tvorbě HDP i malým růstem poměrně významně ovlivnit produkci Bolívie. Jeho meziroční růst o 3,21% se projevil v růstu HDP o 0,54%. Jeho hlavní položky tvoří: potravinový průmysl (potraviny, nápoje, mlékárenské produkty, cukr a produkty z cukru, pekařství a maso výroba), tabák a další zpracovatelský průmysl, pod kterým se skrývají položky typu: výroba textilů, kožešnictví, výroba dřevěných výrobků, výroba papírů a produktů z papírů, výroba chemikálií a výroba nekovových minerálů (cement). Jak vidíme, neexistují žádné aktivity které by byly významně náročné na stroje nebo na technologie. Ke srovnání můžeme uvést několik položek, které se běžně objevují pod tímto názvem v rozvinutých ekonomikách. Jsou to: výroba kovu a kovodělných výrobků, výroba strojů a zařízení, výroba elektrických a optických přístrojů a výroba dopravních prostředků. Tyto aktivity jsou v Bolívii na minimu.

⁸⁰ Město kde se nachází většina zásob zemního plynu a sídlo nadnárodních firem.

To všechno ukazuje na to, že jsou hlavní sektory bolivijské ekonomiky chudé na technologii a mají nízkou přidanou hodnotu.

Velmi zajímavá je ta skutečnost, že i když se těžba ropy a zemního plynu v roce 2005 oproti předchozímu roku zvýšila o 15,10%, zvýšila se produkce produktů vyrobených rafinací ropy a zemního plynu jen o 0,56%. To je důsledkem nízké industrializace v Bolívii a , jak uvidíme dále v subkapitole o exportech, způsobuje to, že Bolívie exportuje tyto suroviny bez dalšího zpracování. Bolívie totiž nedisponuje potřebnou technologií k tomu, aby tyto suroviny mohla zpracovávat.

Celkově se služby na HDP podílí v 48,39%. I když to není nízká hodnota, není ještě srovnatelná s vyspělými zeměmi, kde se tato hodnota pochybuje kolem 60% a více.

Nejvýznamnější položky jsou:

- Peněžnictví, pojišťovnictví, činnosti v oblasti nemovitosti, pronájem, zpracování dat, služby pro podniky , výzkum a vývoj (cca. 11% HDP);
- Doprava, skladování, pošty a telekomunikace(cca. 8,5% HDP);
- Služby veřejné správy (cca. 9% HDP);
- Obchod, oprava vozidel a spotř. Zboží (cca. 8% HDP).

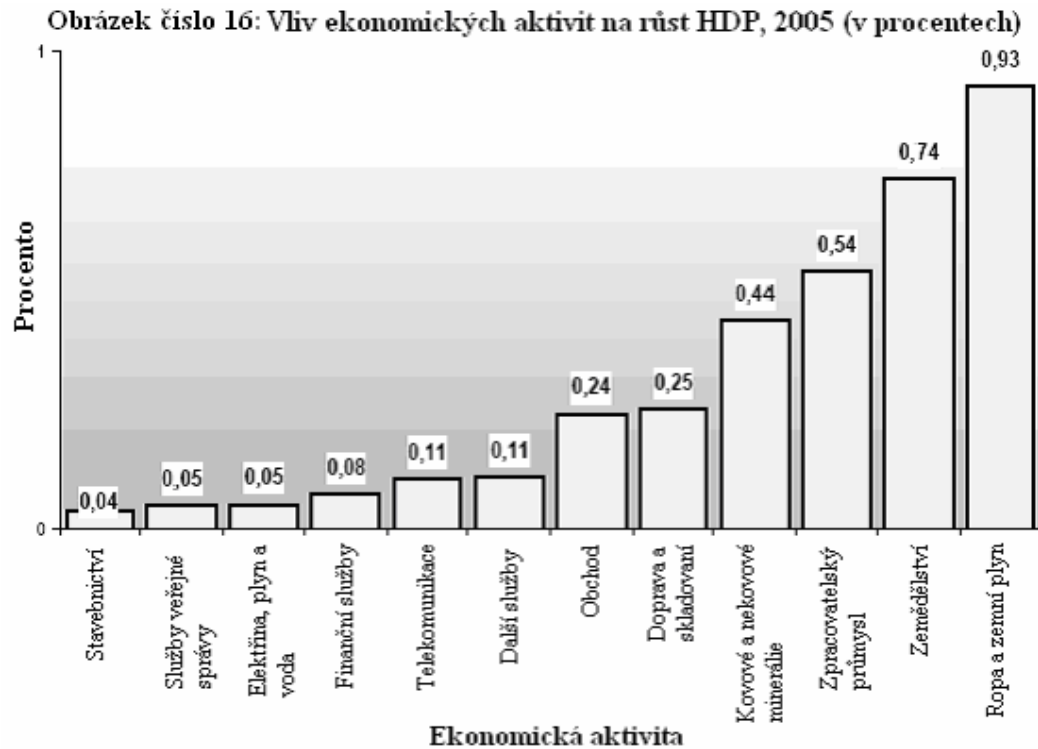
Je potřeba poznamenat, že v první skupině je nejvýznamnější položkou odhadovaná hodnota týkající se vlastnictví domů. Podílí se na ní 40%.

Vzhledem k velikosti území Bolívie není divu, že dopravní, skladovací a telekomunikační služby tvoří významnou část HDP. Na druhou stranu musíme dodat, že nejaktivnějším sektorem v dopravě v Bolívii (ukazuje nejvyšší meziroční růst cca. 26%) je potrubní doprava a to kvůli její nenahraditelnosti při těžbě pohonných hmot.

SLUŽBY VEŘEJNÉ SPRÁVY se na HDP podílí o 12,22%, což hovoří o velkém rozsahu byrokracie v ekonomice.

Můžeme pozorovat i další zajímavé věci. Podíl zemědělství na HDP je například vysoký ve srovnání s vyspělými zeměmi, ve kterých se pohybuje kolem 5% HDP.

Ve sledovaném období podíl zemědělství klesl o pouhých 1,68 %.

Pramen: Národní statistický úřad. www.ine.gov.bo

Tyto trendy Bolivijské ekonomiky bychom měli srovnat s trendy vytipovanými ekonomickou teorií a těmi, které se v průběhu ekonomických dějin skutečně odehrály.

Další významný zdroj růstu představovala strukturální změna, tedy přesun výrobních faktorů (práce a kapitálu) k sektorům (odvětvím) s vyšší produktivitou (především v důsledku poklesu podílu zemědělství v národních ekonomikách).

KADÉŘABKOVÁ, Anna. Základy makroekonomické analýzy str. 27

Dalším nástrojem, který nám bude sloužit ke zkoumání ekonomické struktury Bolívie, jsou údaje o HDP podle užití.

Tabulka číslo 14: HDP podle typu spotřeby, 1992 – 2002 (v procentech)									
TYP SPOTŘEBY	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	
HDP	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00	
Spotřeba vlády	11,12	11,43	11,38	11,51	11,62	11,69	11,43	11,04	
Spotřeba domácnosti	73,38	75,08	74,93	74,63	74,31	73,55	72,85	72,32	
Změna zásob	0,45	(0,33)	0,41	(0,25)	(1,15)	0,42	-1,07	0,90	
Tvorba h. fix. Kap.	23,15	19,10	17,91	14,50	15,89	13,68	12,97	12,82	
Export	19,70	16,88	17,93	19,69	21,93	29,50	33,03	34,78	
Import	(32,58)	(27,29)	(27,41)	(25,51)	(26,91)	(28,85)	(29,22)	(31,86)	

Pramen: Národní Statistický Úřad. www.ine.gov.bo

Z této tabulky je patrné, že je bolivijská ekonomika tažena domácí poptávkou. Tato skutečnost může být nadějná z toho důvodu, že může v budoucnosti vyvolat příliv investic do Bolívie se zájmem nahradit importované výrobky domácí výrobou. Spotřeba vlády se drží na stabilní úrovni a vzhledem k její výši by se dalo považovat Bolívii za zemi s menší vládou. Dochází k poklesu tvorby hrubého fixního kapitálu, což je velmi smutná zpráva hlavně kvůli jeho spojení s investicemi do aktivit, které by mohly znamenat zvýšení produkce v budoucnosti⁸¹.

Pozitivní zprávou je, že negativní výkonná bilance, která byla běžná do roku 2002 se od roku 2003 přeměnila na přebytkovou a vypadá to, že tato situace mohla vydržet i nadále.

3.4. Mezinárodní obchod a komparativní výhody Bolívie

V roce 1989 vstoupila Bolívie do GAAT⁸² a představuje zakládajícího člena Světové obchodní organizace (WTO). Od počátku 90. let se stala členem různých celních unií, jako je Komunita andských zemí, s Mexikem a MERCOSUR;

⁸¹ Nesmíme zapomínat že právě míra investic v zemi se určí jako podíl tvorby hrubého kapitálu na HDP.

⁸² Generální dohoda o clech a obchodech

uzavřela celní smlouvy s Chile a Kubou a díky své pozici nerozvinuté země získala různé celní výhody od USA a EU⁸³.

V roce 2004 dosáhl bolivijský export výše 2,159,41 mil. USD. a po dlouhé době se bolivijská obchodní bilance dostala do přebytku⁸⁴. V roce 2005 byl výsledek ještě lepší, exporty oproti 2004 rostly o cca. 25%.

V současnosti je bolivijský export tvořen z 50% netradičními produkty (jsou jimi produkty zemědělského sektoru, zemědělského průmyslu, lesnického sektoru a zpracovatelského průmyslu), z 14% mineráliemi a z 25% pohonnými hmotami (díky velkému zastoupení zemního plynu v poslední době, který se vyváží do Brazílie a do Argentiny⁸⁵).

I když byla od začátku snaha rozvíjet silný exportní sektor, byla bolivijská obchodní bilance ve většině případů deficitní. Od roku 1980 do roku 2004 se bolivijské exporty zvýšily o 115% (zhruba zdvojnásobily), zatímco země jako Ekvádor, Kolumbie, Brazílie a jiné ho během stejného období téměř ztrojnásobily.

Toto všechno ukazuje na potřebu adoptovat konkrétní strategii, která by položila základy pro dlouhodobý růst založený na exportu. Je třeba vytvořit nový model, který by podporoval export a který by se měl stát pro vládu prioritou.

Integrační tendence Bolívie

Export bolivijských rezerv zemního plynu (druhé největší v Jižní Americe po Venezuele) se může stát příležitostí pro integraci Bolívie do mezinárodního obchodu jako dodavatele tohoto zdroje energie. V současnosti se plyn prodává do

⁸³ Centrum mezinárodního obchodu UNCTAD/OMC (CCCI), Centrum pro promoci Bolívie (CEPROBOL), Sdružení exporterů v Santa Cruz (CADEX) "Heslo pro Obchod: Kniha odpovědí pro exportéry", La Paz, Bolívie, 2003, str. 143.

⁸⁴ Národní statistický ústav Bolívie "INE", La Paz, 24 ledna 2005, <http://www.ine.gov.bo>.

⁸⁵ Národní statistický ústav Bolívie "INE", La Paz, 24 ledna 2005, <http://www.ine.gov.bo>.

Brazílie a Argentiny, nicméně se již vedou první jednání s Mexikem, Peru, Uruguají a Venezuelou.

Zákon o “Andské obchodní propagaci a vymýcení drog” “ATPDEA” podepsaný s USA má za úkol zabezpečit celní výhody pro bolivijské produkty a podporovat výrobu alternativních komodit (nahradit pěstování koky).

S Peru byly podepsány dohody o celní unii. Jejich cílem je vytvořit jednotný obchodní trh bez cel.

“Program APP o obchodní promoci”, který má být podepsán s Brazílií, bude podporovat brazilské investice na území Bolívie a tím nahradí import vlastní produkce.

Co se týče celého kontinentu, nastaly zde problémy mezi hlavními iniciátory možné Unie „ALCA“⁸⁶. Právě proto se její realizace opozdila a kvůli nemožnosti tyto problémy řešit se teď uvažuje o jiné formě unie s pozměněnými zakládajícími podmínkami – tzv. „ALCA Light“.

V posledních letech podepsaly Chile, Bolívie a Peru smlouvy o kooperaci s MERCOSUR a další země jako Venezuela a Mexiko ukázaly zájem s touto unií spolupracovat.

Andské společenství národů (CAN) ztrácí každým dnem v mezinárodním měřítku svou váhu. Tomuto společenství se už dlouho nedaří uzavřít dohodu o volném obchodu s USA a jeho členové se v současnosti potýkají s velkými sociálními potížemi a staly se nejméně stabilními zeměmi Jižní Ameriky.

Bolívie v současnosti vyvíjí různé obchodní strategie směřující k uzavírání nových celních dohod s EU a Japonskem.

Jak je vidět z tohoto krátkého přehledu o obchodních vztazích mezi Bolívií a světem, je Bolívie do sektoru mezinárodního obchodu hodně zapojená. Ve skutečnosti ale na mezinárodních zasedáních hraje poměrně nevýznamnou roli. Někdy nebývá dokonce ani přizvána na velmi důležitá setkání, na kterých se rozhoduje o budoucnosti obchodu v rámci Jižní Ameriky. To plyne hlavně

⁸⁶ Asociace volného obchodu pro Ameriku.

z postavení, které Bolívie má co se týče kvantity a kvality exportu, ale také i z dalších faktorů .

Bolívie nevylučuje možnost toho že by se stala součástí tzv. „Energetického prstýnku“ který má spojit pomoci jedné sítě plynovodů několik států v Jižní Americe. Bolívie, která vlastní druhé největší zásoby zemního plynu po Venezuele, nebyla pozvána na to, aby byla součástí tohoto energetického projektu kvůli své nestabilní politické situaci a možná také proto, že by zde mohla existovat zainteresovanost o bolivijský plyn ze strany některého ze zúčastněných států.⁸⁷

I když ekonomická teorie nabízí řadu teoretických indikátorů kvantifikujících mezinárodní postavení určité země vzhledem k její aktivitám v rámci mezinárodního obchodu, je vypočítávání těchto indikátorů složité kvůli nedostatečnému množství potřebných dat nebo jejich nesrovnatelnosti mezi zeměmi. Nyní se pokusíme o smysluplnou analýzu obchodní situace Bolívie vycházející z velmi úzké nabídky dat.

Tabulka číslo15: Platební bilance Bolívie (v tisících dolarů)					
	2000	2001	2002	2003	2004
I. BEŽNÝ ÚČET	-446.31	-274.03	-349.91	46.31	257.06
1. Bilance zboží	-425.6	-295.04	-343.29	70.39	385.71
2. Bilance služeb	-181.98	-163.82	-173.3	-174.4	-188.79
3. Výnosy z investic	-225.47	-211.17	-204.76	-301.84	-369.24
4. Běžné transakce	386.74	396	371.43	452.17	429.39
II. KAPITÁLOVÝ A FINANČNÍ ÚČET	446.51	436.66	672.24	233.51	208.28
III. CHYBY A OPOMENUTÍ	-54.1	-202.84	-642.62	-143.37	-320.64
D. ZMĚNA DEVIZOVÝCH REZERV (- zvýšení)	38.82	31.43	302.96	-151.96	-157.18
SALDO	-93	-72	-623	288	302
Pramen: Národní statistický úřad. www.ine.gov.bo					

Bolivijská Centrální Banka informovala, že v roce 2005 skončilo saldo bolivijské platební bilance v přebytku, stejně tak jak se stalo v průběhu posledních dvou let.

⁸⁷ http://boliviateamo.blogspot.com/2005_11_01_boliviateamo_archive.html

Saldo běžného účtu platební bilance dosáhlo výše 492,5 milionů dolarů a napomohlo ke zvýšení devizových rezerv CB, které se ve stejném roce zvýšily o 503,6 milionů dolarů. Tento přebytek běžného účtu tvoří 4,9% HDP a byl ovlivněn hlavně exporty výrobků.

Bilance zboží ovlivňuje pozitivně celkovou platební bilanci a je, spolu s položkou běžné transfery, ta nejdůležitější. V roce 2005 vzrostla bilance zboží oproti r. 2004 o 24,5%. Toto zvýšení bylo vyvoláno exkluzivně zvýšením exportu pohonných hmot, u kterých se jejich vývozní hodnota zvýšila o 57,5% (31,75% ovlivněno růstem cen a 19,6 růstem množství).

Kompletní tabulku bolivijské platební bilance najdeme v příloze. Z ní se dozvíme, že Bilance výnosů je negativní a to hlavně z důvodu vrácení výnosů zahraničních investic do mateřských zemí. Můžeme si v ní také povšimnout, že položka Běžné transfery je tvořena hlavně běžnými transfery, které jsou složeny většinou z mezinárodní pomoci pro Bolívii.

Kapitálový účet je svou výší, oproti Účtu finančnímu vykazujícímu velký přebytek, nevýznamný. Finanční účet je skoro stejně velký jako účet běžný a je zejména ovlivněn položkou Další kapitál (s převazující položkou Dlouhodobý kapitál) a položkou Přímé zahraniční investice. Tyto dvě položky představují nedluhové financování investic, což má pro naši ekonomiku velmi příznivý důsledek.

Dodáme ještě informace o směných relacích. Ty se v roce 2005 oproti 2004 polepšily o 4,1%⁸⁸.

Následující tabulka ukazuje exportně nejaktivnější sektory.

Tabulka číslo 16: Rozdělení exportu dle ekonomické aktivity					
EKONOMICKÁ AKTIVITA	2004		2005		Procentní změna
	Hodnota	Podíl %	Hodnota	Podíl %	
CELKEM	2.265,19	100,00	2.791,10	100,00	23,22
EXPORT	2.194,58	96,88	2.734,01	97,95	24,58
Zemědělství, chov dobytku, myslivost a rybnářství	131,58	5,81	170,08	6,09	29,26
Těžba pohonných hmot	815,40	36,00	1.294,47	46,38	58,75
Těžba minerálií	297,70	13,14	346,18	12,40	16,28

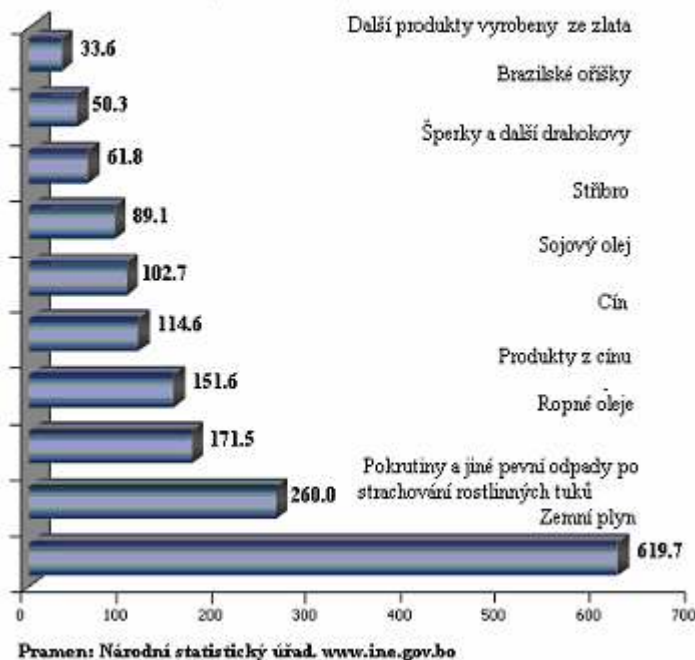
⁸⁸ <http://www.bolivia.com/noticias/Autonoticias/DetalleNoticia31442.asp>

Zpracovatelský průmysl	949,88	41,93	923,26	33,08	-2,80
Rozvod elektřiny	0,02	0,00	0,02	0,00	0,00
Personální věci	2,51	0,11	2,54	0,09	1,20
Reexportace	68,10	3,01	54,56	1,95	-19,88
Pramen: Národní statistický úřad. www.ine.gov.bo					

Z tabulky je patrné, že nejvýznamnějším sektorem co se exportů týče je Zpracovatelský průmysl. Jak jsme mohli vidět v odvětvové analýze, byl Zpracovatelský průmysl největším sektorem podílejícím se na tvorbě HDP (16%), ve srovnání s exporty je ale tento podíl malý. Zpracovatelský průmysl tvoří 43% všech exportů⁸⁹. Smutnou zprávou je, že tento podíl klesá. Jak jsme již předtím upozornili, měl se podíl zpracovatelského sektoru u rozvíjejících se zemí zvětšovat.

Na druhém místě najdeme jako další sektor táhnoucí zahraniční obchod dopředu Těžbu pohonných hmot. Bolívie exportuje většinu z toho co vytěží do zahraničí a, což představuje velkou ztrátu, ji exportuje v nezpracované podobě jako surovinu,

Obrázek číslo 17: 10 nejvíce exportovaných výrobků (mil. dolarů)

kteřou potom koupí zpět ve formě jiných produktů (derivátů). Je také patrné, že i v exportech tento sektor dosáhl v průběhu posledním roku ohromného růstu 58,75%.

Dále následuje Těžba minerálií a zemědělství, chov dobytku, myslivost a rybolov. Z těchto čísel se dá odvodit, že i když Bolívie je považovaná za

⁸⁹ Myslím si, že už není třeba dále rozebírat, které produkty jsou Bolívií exportované jelikož může exportovat jen to, co předtím vyráběla. Rozbor těchto produktů jsme již provedli v odvětvové analýze.

zemědělský stát, nedosahují jeho exporty v rámci tohoto sektoru velkých hodnot. Většina produkce totiž směřuje na domácí trh a ne vždy dobrovolně.

Jelikož bolivijské produkty na mezinárodním trhu nemají dobrou pověst, dostávají jen těžko povolení k exportu a jen těžce uspějí v silné konkurenci. Produkty nevyhovující mezinárodním normám a standardům tak musejí být prodány na domácím trhu za nízkou cenu, což potom domácí ceny na nízké úrovni.

Zemědělství a těžba pohonných hmot jsou dva sektory, které se mohou chlubit vysokým meziročním růstem. Což však už není stoprocentně dobrou zprávou je to, že se jedná o sektory s nepříliš velkou přidanou hodnotou.

Obrázek číslo 17, znázorňuje skupinu 10 nejvíce exportovaných výrobků. Jak jste se asi sami všimli, všechno jsou to produkty nenáročné na technologii a s nízkou přidanou hodnotou. Významné zastoupení pohonných hmot (zemního plynu) v něm naznačuje orientaci Bolívie na tyto produkty. Zároveň můžeme pozorovat vysokou koncentraci v menší skupině produktů, což hodně ovlivňuje stabilitu země, která je pak hodně závislá na vnějších šocích jako je třeba změny v poptávce. Jakákoliv změna v cenách pohonných hmot by mohla velmi silně poškodit ekonomiku země.

Tabulka číslo17: Komparativní výhody 10. nejvíce exportovaných bolivijských produktů

PRODUKT	BALASSÚV INDEX
Zemní plyn	>1
Pokrutiny a jiné pevné odpady po strachování rostlinných tuků	0,79
Ropné oleje	0,99
Zinek a jeho produkty	>1
Cín	0,17
Sojový olej	0,19
Stříbro	0,24
Šperky a další drahokovy	0,07
Brazílské oříšky	0,05
Další produkty vyrobeny ze zlata	0,14

Pramen: Národní statistický úřad. www.ine.gov.bo

Následující tabulka nám ukazuje komparativní výhody těchto 10 nejvíce exportovaných produktů vypočítané pomocí Balassova indexu, který je vyjádřen jako poměr podílu vývozu dané komoditní skupiny na celkových vývozech dané země a podílu vývozu této komoditní skupiny na

celkových vývozech referenční skupiny zemí⁹⁰, v našem případě: Jižní Ameriky. Vidíme že jenom 2 z těchto 10 produktů může Bolívie považovat za komparativně výhodné. Bolívie by se tak měla snažit o udržení a zlepšení jejich pozice.

Další produkty jako: Pokrutiny a jiné pevné odpady ze zpracování rostlinných tuků, ropné oleje jsou sektory s vysokou pravděpodobností stát se dalším zdrojem komparativní výhody a specializace Bolívie.

Jak jsme mohli pozorovat, tvoří hlavní produkty, které Bolívie vyváží jen suroviny s nízkou mírou zpracování. Ještě horší zprávou je skutečnost, že těchto 10 produktů představuje 70,7% podílu na celkovém exportu země, což znamená, že Bolívie může být velmi závislá na hospodářském cyklu její hlavních partnerů.

Dalším problémem spojeným se specializací na produkty s nízkou úrovní technologie a přidanou hodnotou je to, že lidé ztrácejí zájem se vzdělávat, což boji v překonávání nerozvinutosti mnoho nepomůže.

Další zajímavou okolností je, že ani devalvace měny, která je v současnosti 8,64% a která byla vždy nad úrovní 5 % významně nenapomáhá ke zvýšení našeho exportu. To vyjadřuje skutečnost, že bolívijské výrobky, i když jsou pro zahraniční kupující levnější (jsou cenově konkurenceschopnější), nemají tak dobrou kvalitu a proto při znehodnocení měny nedochází k výraznému růstu množství exportu.

Co se týče importů, je nutno z historického hlediska rozlišovat 2 období. V prvním od roku 1881 do roku 1884 se stát snažil prostřednictvím státních podniků nahradit importy vlastní výrobou a ochránit domácí producenty. Toto období skončilo velkými makroekonomickými nerovnováhami a hyperinflací. Druhé období 1884-2003 je charakterizováno otevřením hranic a použitím nové politické ekonomie založené na volném obchodu a na fungování tržního mechanismu.

Následující obrázek ukazuje, že Bolívie importuje hlavně primární produkty a polotovary, kapitálové a spotřebitelské zboží.

⁹⁰ KADÉŘABKOVÁ, Anna. Hospodářský růst a Strukturální změny. str. 100.

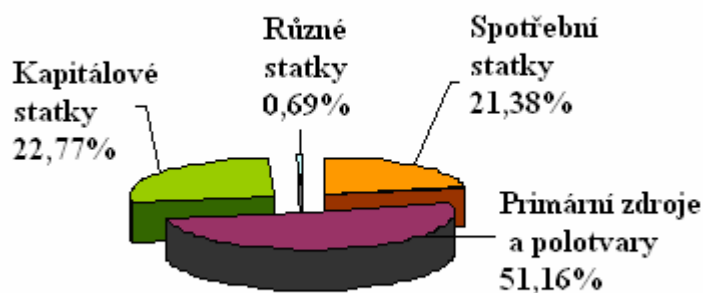
Je třeba poznamenat že, mluvíme-li o primárních zdrojích máme na mysli průmyslové potřeby. Další velmi důležitá položka je import dopravních prostředků. V Bolívii totiž neexistuje sektor nebo subjekt, který by tyto produkty poskytl.

Podrobnější pohled na importy nám ukáže co nejvíce poptává Bolívie v zahraničí, jinak řečeno co Bolívie potřebuje nejvíce ze zahraničí. Pokud prozkoumáme to, co vytvořilo 75% našich importů, získáme následující položky:

1. Elektrické stroje a zařízení, elektrický materiál; Rádiová, televizní, spojová zařízení a přístroje (24%)
2. Obyčejné kovy a výrobky z těchto kovů(14.7%)
3. Chemické látky, přípravky, výrobky a chemická vlákna (12.18%)
4. Dopravní prostředky (8.2%)
5. Živé rostliny, řezané květiny a poupata, věnce, kytice, semena květin, ovoce a zeleniny (7.90%)
6. Plastové výrobky, výrobky z umělé hmoty, kaučuk a jeho výrobky (6.74%)

To dokazuje, že v Bolívii existuje velká poptávka po zboží zpracovaném, které nelze zpracovávat doma z důvodu nízké úrovně technologie.

Klasifikace bolivijských importů

Pramen: Národní statistický úřad. www.ine.gov.bo

Největší položky našich importů jsou mechanické a elektrické stroje, kovy a chemie, což přesně naznačuje nízkou průmyslovou základnu Bolívie.

Problém Bolívie spočívá v chybějícím průmyslu. Bolívie totiž exportuje

něco co záhy koupí zpět v jiné podobě. Důkazem toho je, že Bolívie exportuje

zemní plyn, aby potom koupila diesel k produkci elektrické energie. Dále například exportujeme kaučuk proto, abychom pak koupili zboží, které je z této suroviny vyrobené.

3.5. Prodávat suroviny nebo prodávat hotové výrobky?

Dilema zda prodávat hotové výrobky s vysokou přidanou hodnotou nebo primární zdroje je součástí bolivijské historie už od jejího začátku. Všechny konference a setkání týkající se nerozvinutosti se věnují tomuto tématu, protože si uvědomují, že právě zde spočívá jádro našeho problému. Stalá tendence bolivijské populace věnovat se aktivitám vytvářejícím minimální hodnotu je jedním z hlavních problémů a důvodů, proč je Bolívie chudá. Vždy se mluvilo a mluví o Bolívii jako o velmi bohaté zemi, myšleno surovinově bohaté. Toto uvažování vedlo k tomu, že populace věří, že mohou překonat svoji zaostalost a skončit s její chudobou pomocí prodeje surovin a primárních produktů. Nedokážou pochopit, že nízká přidaná hodnota je zdrojem nízkých příjmů.

Převládající myšlenkou u nás je, že jsme velmi surovinově bohatí a že ve vyspělých zemích nemají takové suroviny jako máme my. To je skutečně pravda. Pravdou je také, že naše suroviny jsou velmi kvalitní a že některé z nich máme ve velkém množství. Problém nicméně spočívá v tom, že tyto kvalitní suroviny, kromě toho, že jsou vyčerpátné, prodáváme s nízkou mírou zpracování. To má veliký vliv, protože tato nízká úroveň zpracování se pak projevuje v ceně dané suroviny. Prodáváme-li nezpracované výrobky, tak nemůžeme přidat k ceně suroviny velkou hodnotu.

Bolivijsští podnikatelé se většinou věnují pouze těžbě surovin a jejich přípravě na přepravu do jiné země. Lidé si neuvědomují, že celkově prodávají jen suroviny, které ve vyspělých zemích zpracovávají a pak nám je zpět prodávají již ve formě výrobku s vysokou přidanou hodnotou. Taková situace není dlouhodobě udržitelná.

Podíváme-li se na to, co Bolívie exportuje, najdeme zde jen produkty s nízkým stupněm zpracování. Produkty s vyšším stupněm zpracování tvoří jen velmi malou část bolivijského exportu, produkty patřící do 'high-tech' prostě neexistují. Proč tomu tak je?

Je to prostě realita každé nerozvinuté země. Jejich historický vývoj k tomu už dávno směřoval. V případě Bolívie a většiny nerozvinutých zemí jde spíše o jedinou alternativu než o volbu. K produkci výrobků a služeb s vysokou přidanou hodnotou je totiž potřeba mít základní předpoklady, což v zaostalých zemích chybí. Politická korupce a nestálost produkce nekvalitních výrobků napomohla k tomu, že v Bolívii došlo k čerpání zdrojů bez žádné kontroly a k nepodpoře domácí výroby. Například lesy, ty jsou kácené bez povolení, několik druhů chráněných zvířat je zabíjeno atd. Úmyslem je rychle zbohatnout. Politici a podnikatele našli zdroj příjmu v úplakařství za účelem získání možnosti vytěžit nějakou surovinu v nadměrném množství a uspokojit nějaký sezónní pochyb poptávky.

Chudoba také odrazuje od produkce kvalitních výrobků. Jelikož bolivijské podnikatelské myšlení směřuje na domácí trh, neexistuje snaha vyrobit kvalitní výrobky které stojí více, protože je známo ze lidé ke koupi těchto produktů nemají peníze. Na druhé straně, si je populace vědoma toho, že kvalitní produkty jsou dražší a že si je nemohou dovolit. Na konci a po krátkém uvážení koupí to co nějak uspokojí jejich potřebu.

Tyto příčiny jsou zpětně vzájemně provázány. Jedna ovlivňuje druhou a dokud tento vliv nebude pozitivní, není způsob, jak nerozvinutost překonat.

Nedůvěra v domácí produkci zabraní, aby se rozvíjela kvalitní a technologicky náročná výroba, protože by si lidé tyto výrobky stejně nebyli schopni koupit. Tím je domácí výroba odsouzena k produkci základních a primárních výrobků.

4. Úloha státu. Nástroje vlády k překonání zaostalosti.

Chyby při provádění politik k překonání nerozvinutosti jsou zaplacený nesmírnou chudobou, trápením i ztrátami na lidských životech, právě proto je velmi těžké říci, co by měl ten který stát dělat, aby byla nerozvinutost překonána. Každé doporučení může mít závažné důsledky protože zde nejde o hru ani o laboratorní experiment, kde bychom metodou pokus-omyl mohli dělat několik pokusů než přijdeme ke správnému závěru.

Tato práce byla zaměřena na analýzu současné ekonomické situace Bolívie za účelem dále určit jakou v ní má úlohu bolivijská vláda, jestli vůbec nějakou, a jak by vláda mohla pomoci ke zlepšení současné situace.

Velmi rád bych opustil jakoukoli subjektivitu a chtěl bych pro současnou situaci Bolívie najít objektivní řešení. Chci tím říci, že v této práci nebudu upřednostňovat žádný ekonomický směr, ale navrhnu to co by podle mých výzkumů mohlo mé zemi nejvíce pomoci.

Věřím tomu, že svobodný trh dokáže být efektivnějším než stát. Souhlasím s myšlenkou od Misese, která říká, že tím, že neexistují ceny, aby mohla být změřena hodnota produkce státního aparátu, neexistuje způsob, jakým by šlo změřit jeho efektivnost a přínos pro společnost. Právě proto dochází k plýtvání zdrojů a k tomu, že státní úředník není nucen být efektivní a stále na sobě pracovat k tomu, aby si udržel svoji pozici. Víím, že takovýto způsob fungování vede k tomu, že lidé bojíci se konkurence na trhu a pochybující o své schopnosti odejdou pracovat k byrokracii, kde se nedá odhadnout jejich přínos, čímž se státní aparát časem naplní těmi méně schopnými lidmi. To samozřejmě nemůžeme zobecňovat a tvrdit, že všichni státní úředníci jsou takoví, protože bych tím tvrdil, že neexistují lidé s nadáním pro politiku.

Na druhou stranu víím, díky tomu, že jsem v nerozvinuté zemi žil a viděl na vlastní oči, jak lidé musejí bojovat den za dnem, aby získali živobytí, že je

potřeba tento problém řešit co nejrychleji a že se nemůžeme spolehnout na to, až se Smithova neviditelná ruka trhu dá do pohybu. Právě na onu ruku vsadili politici v roce 1983, kdy nastoupila nova vláda s neoliberalními myšlenkami a udělali z Bolívie jednu z nejliberalnějších zemí na světě⁹¹. 20 let lidé čekali na působení tržních sil, avšak nedočkali se velkých výsledků. I když došlo k nevýraznému zvýšení ekonomické úrovně (příjmů), úroveň bohatství společnosti jako taková výrazně klesla⁹². Lidé, kteří nemají práci v zemi, ve které neexistuje žádná forma sociálního zabezpečení nebo podpora v nezaměstnanosti, ve snaze přežít, kradou a zabíjí se mezi sebou každý den. V takovém případě je potřeba, aby někdo zasáhl z venku a pomohl rychle překonat tuto situaci.

Situace nerozvinutých zemí připomíná světovou krizi 30tých let. V té době se ekonomové a politici všech zemí snažili najít co nejrychlejší řešení této situace, protože hrozil chaos, hladomor a rozvracení společnosti. Jelikož je už tento problém za námi a ekonomické velmoci se mají dobře, nikoho už nezajímá, že v Zomali lidé každý den umírají hladem nebo že v Haiti existuje sociální chaos a hrozí další občanská válka, nebo že Čine hodně lidí bydlí v popelnicích a živí se tím, že recyklují odpad. Právě proto se problém nerozvinutosti stal „dlouhodobě udržitelný“.

Rad bych převzal od pana profesora Celso Furtada, specialisty na ekonomiku nerozvinutých zemí a teorie rozvoje, jeho vysvětlení toho, jak dochází k procesu rozvoje. Poté bych se zaměřil na to, jakou úlohu v tomto procesu hraje vláda.

Nejdříve si ale připomínáme definici rozvoje, kterou profesor Celso Furtado nabízí ve své knize: „Desarrollo y subdesarrollo“, str. 103.

Z ekonomického hlediska rozvoj ve své podstatě znamená zvýšení toku reálných příjmů, tj. zvýšení množství výrobků a služeb, které může daná skupina spotřebovat v daném časovém intervalu.

⁹¹ Bolivijská daňová soustava, zákony a celní režim byly změněny za účelem usnadnit fungování trhu. Dekret 21060.

⁹² Pojem „Bohatství společnosti“ zahrnuje i další faktory, které ovlivňují úroveň života jako na příklad kriminalita, kvalita životního prostředí, volný čas, atd.

Pan profesor Celso Furtado ve své knize vysvětluje, že je tento proces komponován z 5 kroků.

Za prve se počítá s vytvořením dočasného a náhodného přebytku v produkci. Tento produkční přebytek⁹³ je v zemědělských ekonomikách výsledkem zejména exogenních faktorů, jakými jsou například příznivé ekologické podmínky, nalezení úrodnějších půd, u rozvinutějších ekonomik například zkvalitnění výrobních postupů pomocí nových technologií apod.

Výnosu z tohoto produkčního přebytku se ve druhé fázi zmocňuje malá skupina lidí. Například v době otroctví byl tento produkční přebytek vytvořen dělnickou třídou, která produkovala více než to, co by stačilo k jejímu přežití. Tohoto přebytku se pak pomocí násilí a nátlaku zmocnila menší a privilegovaná třída (šlechta)⁹⁴, která používala tuto otroky vyráběnou nadhodnotu ke zlepšení své úrovně života. Kdyby byl tento přebytek rozdělen mezi celou společnost a nedocházelo by k jeho akumulaci u jedné jediné malé skupiny lidí, zvýšila by se úroveň života celé společnosti jen dočasně a postupně by klesla až na svou původní úroveň. Existence třídy, která se dokázala zmocnit toho přebytku bylo mezníkem k procesu akumulace. Zde ovšem musíme zapomenout na to, zda je zmocňování nadhodnoty vyrobené jednou třídou druhou morální, či nikoliv, a musíme dát přednost faktu, že je tato skutečnost potřebná k zahájení procesu zvyšování životní úrovně celé populace.

Jak už jsem říkal, proces vytvoření produkčního přebytku by neměl skoro žádný účinek kdyby byl posléze rozdělen mezi celou společnost a nebyl zmocněn menším okruhem lidí a přeměněn na výrobní kapacity.

Ve třetí fázi nastávají 2 procesy. První je důsledkem zmocňování toho přebytku. Díky tomu, že tato malá skupina uchovala výnosy produkčního přebytku, má tyto peníze možnost investovat za účelem dalšího zvýšení produktivity faktorů (například použitím strojů). Toto zvýšení produktivity pak by přineslo větší produkční přebytek. Na druhou stranu může skupina držící výnosy z produkčního

⁹³ Jelikož počítáme s ekonomikou podobnou té bolivijské, budeme vycházet z toho, že se jedná o zemědělsky založenou ekonomiku.

⁹⁴ Tyto úvahy mají své počátky v teorii vykořisťování a nadhodnoty od Karla Marxe.

přebytku tyto peníze používat na rozšíření své poptávky. Myslí se tím poptávka po jiných produktech, které předtím nebyly vyráběné a prodávané v zemi ani dovážené kvůli nízkým příjmům populace a její úzké poptávce, která byla limitovaná na danou skupinu základních výrobků.

Na 4. místě přijde díky rozšíření poptávky v úvahu možnost začlenit faktory nacházející se na jiných místech nebo v jiných sektorech ekonomiky. To je první krok k zahájení zahraničního obchodu a k efektivnímu využití produkčních faktorů a komparativních výhod. Tím dochází k dělbě práce a k geografické specializaci, která sebou přináší strukturální změny, další zvýšení produktivity a získání dalších výnosů.

Na konci tohoto procesu se nachází možnost začlenit tyto nově získané výnosy do produkčního procesu a tak ustálit tento kolotoč, který přináší neustálé zlepšení životní úrovně populace.

Toto shrnutí procesu rozvoje ukazuje, jak jedna společnost pomalu začíná zvyšovat tok výnosů, které do ní plynou a které mají jako následek, zvýšení spotřeby zboží a služeb určující životní úroveň obyvatelstva.

Jak můžeme pozorovat na této posloupnosti kroků směřujících k rozvoji, nikdy se nepředpokládá participace státu jako jednoho ze subjektů tohoto procesu. Spíše to ukazuje tím směrem, že by se celý tento proces měl odehrávat na svobodném trhu. Tyto závěry jsou správné. Celá tato teorie rozvoje se hlásí spíš k liberálnímu způsobu myšlení. Předpokládá se, že celý kolotoč je roztočen soukromníky, kteří uspokojují své potřeby tím, že uspokojují potřeby druhých.

Protože je ale realita jiná než to, o čem se píše v knihách, nemohou se rozvojové země v této situaci spolehnout na fungování samotného trhu, ani jeho síly a ani na jeho časem samozlepšující se schopnosti. Věřím v to, že trh nabízí v krátkém nebo v dlouhém horizontu nejlepší a nejefektivnější řešení. Jelikož je ale čas v boji proti chudobě rozhodujícím faktorem, nezbyvá nic jiného než spolehnout se na jiný subjekt: vládu⁹⁵.

⁹⁵ I když je zde velká podobnost, nemůžeme považovat neschopnost svobodného trhu rychle řešit problém nerozvinutosti za další příklad tržního selhání, protože svobodný trh ještě nedostal pravou šanci ukázat všechno co umí. Na světě neexistuje země, kde by svobodný trh byl 100% svobodný a fungoval sám bez zásahu dalšího subjektu.

Soukromý podnikatel má jediný cíl. Je jím zisk. Zisk je hlavní motivující silou, která ho vede k tomu, aby rozvíjel svou produkční aktivitu. V případě, že je jeho cíl ohrožen, omezí své podnikatelské aktivity, resp. se do žádné činnosti vůbec nepustí, čímž ukončí celý multiplikační proces, na kterém je založena celá teorie rozvoje a ekonomického růstu.

Vrátíme-li se k procesu rozvoje, který jsme v této sub-kapitole rozebírali, můžeme si povšimnout, že v případě nerozvinutých zemích existuje mnoho prostoru pro státní zásahy, které by vedly k rychlému zlepšení situace.

Stát může ovlivnit celý proces rozvoje již od samotného začátku. Je pravdou, že vláda nemůže ovlivnit klimatické faktory k vytvoření potřebného produkčního přebytku, může však třeba ovlivnit technologii používanou v zemědělství (tj. úroveň mechanizace), tím dosáhnout obdobných výsledků jako při mimořádně dobrých klimatických podmínkách, může vyjednat nové obchodní cesty a pomoci ke zvýšení využití faktorů, může vytvořit podmínky k tomu, aby se rozjela domácí výroba a nebo může zlepšit podmínky pro zahraniční investory přinášející do země nové technologie.

Tabulka číslo 17: Úroveň Mechanizace

	Počet traktorů na hektar
Argentina	91,7
Bolívie	367,7
Brazílie	80,9
Chile	42,5
Kolumbie	216,4
Ekvádor	337,2
Paraguay	144,1
Peru	319,2
Uruguay	40,6
Venezuela	69,4

Pramen: Anuario estadístico de America Latina y el Caribe⁹⁶

Vláda může rovněž působit na úroveň vzdělání populace tak, aby byla schopna přijímat nové technologie nebo nové formy podnikání vůbec.

Je-li produkční přebytek, nemůže dojít k akumulaci výnosu nejsou-li garantovaná vlastnická práva. Musí proto existovat subjekt, který bude

garantovat respektování smluvních podmínek, vymahatelnost dluhů, ochranu vlastnických a duševních práv a zajištění přivlastnění výnosů firmám z jejich investic.⁹⁷

⁹⁶ Anuario estadístico de America Latina y el Caribe.

http://www.eclac.cl/publicaciones/DesarrolloSocial/3/LCG2183P/Anexos_2002.pdf

Nové teorie růstu, pracující se sektorem vyvíjející nové technologie počítají s nedokonalým konkurenčním prostředím, ve kterém mají informace hodnotu a je s nimi obchodováno, protože existuje možnost přivlastnění si těchto nových výsledků výzkumu a vývoje. Kdyby tato možnost neexistovala firmy by do těchto aktivit přestaly investovat.

Existují jen 2 formy jak uspokojit danou rozšiřující se poptávku. Jednou je vyrábět ty zboží a služby doma a druhou je importovat je. Stát může a musí vytvořit takové podmínky, aby podnikatelé, kteří k podnikání nemají všechny zdroje mohli začít rozvíjet domácí výrobu a pokud, z nějakého důvodu, toto zboží nebo služba doma produkovat nelze, musí se stát otevřít vnějšímu světu a dovolit, aby se tato poptávka rozšířila pomocí importu.

Je důležité, aby otevřením vnějšímu světu stát nepohřbil možnosti někdy v budoucnosti danou výrobu rozjet doma a podpořil snahy domácích, či zahraničních subjektů rozjet dané aktivity na národním území, aby byl multiplikační efekt vyčerpán co nejvíc uvnitř hranic.

Na konci stojí nejdůležitější úloha pro vládu a tou je umožnit a povzbudit ekonomiku, aby došlo k opětovnému použití výnosů v zemi a tím přeměně dočasného produkčního přebytku v permanentní událost.

Úloha vlády je v případě nerozvinutých zemí působit tam, kde trh selhává. Nemluvíme tady o tržních selhání jak je známe z ekonomické teorie, ale spíše o selhání z toho pohledu, že trh v dané oblasti nemůže vzniknout sám jako systém uspořádávající ekonomické vztahy a to proto, že k tomu nejsou vytvořené potřebné podmínky.

⁹⁷ Právě to představuje jeden z důvodů proč byla před několika měsíci ostře kritizována bolivijská vláda, kdy současný prezident pomocí armády zestátnil zásoby zemního plynu a nerespektoval kontrakty, jež byly podepsány s několika nadnárodními firmami.

4.1. Význam vzdělání, zdravotnictví a právního rámce v překonání nerozvinutosti

Bolívie je země, která je velmi bohatá na suroviny, řada nedostatků v její populaci dělá z ní však nejhudší zemi v Latinské Americe. Doposud nebyl žádný z našich vůdců schopný přesvědčit ani sebe samého ani naši populaci o tom, že by jednotlivci alespoň na chvíli měli obětovat své osobní přání a potřeby a udělat něco ve prospěch naší země. To je důvodem toho, proč byly některé sektory natolik zanedbávané, že se teď staly bariérou rozvoje naší ekonomiky. Těmito sektory jsou právě vzdělání, zdravotnictví a právní rámec.

Bez vzdělání není žádná země schopna nic udělat. Jak jsme ukázali, není bolívijská populace dostatečně kvalitně vzdělaná, existuje nedostatek učitelů a, což je nejhorší, v některých sociálních skupinách chybí důvěra v to, že se vzděláním může zlepšit životní úroveň a kvalitu života vůbec. Lidé prostě nevěří tomu, že vzdělání má hodnotu, a že by se pomoci něho mohli věnovat i jiným aktivitám, které by mohly být finančně přínosnější než zemědělství.

Vzdělání hraje ve společnosti tak důležitou funkci, že ji nemůžeme nijak nahradit. Lidé dokonce musejí mít nutně nějakou úroveň vzdělání k tomu, aby pochopili politiku státu, jinak by jejich negramotnost bránila jejímu rozvoji. Lidé se totiž bojí všeho, co neznají.

Musí se investovat do vzdělání, aby se v populaci vytvořila alespoň nějaká základní úroveň. Tím bychom mohli na začátku těžit z východy levné a kvalifikované pracovní síly. Časem by se pak mohlo přejít na technologicky náročnější a výnosnější aktivity. Stát se pro zahraniční investory musí snažit vytvořit nejlepší podmínky, aby se v naší zemi nebáli investovat a aby měli jistotu, že jejich investice budou výnosné.

14,4 % lidí starších 15 let jsou negramotní (druhá nejvyšší hodnota v regionu), což znamená, že nemají dostatečnou kvalifikaci k vykonávání kvalitní práce.

Už jsme si řekli, že obrovský rozdíl existuje mezi městy a venkovem. Ve městech je jenom 6,44 % populace negramotných, zatímco na venkově 25,77%. To je dáno tím, že na venkově se lidé věnují zemědělství a děti nechodí často vůbec do školy, protože neznají jiný zdroj obživy než zemědělství. Zemědělství je provozováno spíše tradičními způsoby výroby bez využití moderních technologií.

Mohli jsme také jasně vidět, že obyvatelstvo nemá příliš vysokou úroveň kvalifikace. 83,15 % populace v této věkové skupině nemá vysokoškolské vzdělání. To má obrovské dopady na schopnost přijímat nové technologie ze zahraničí anebo na průběh jakýchkoli strukturálních změn. Víme, že nekvalifikovaná populace více trpí, protože dokáže jen těžko změnit povolání a pracovní místo, protože nemají potřebnou kvalifikaci a neumějí jinou práci vykonávat.

Z tabulky č. 18, že patrné že procento HDP věnováno vzdělání je vyšší v Bolívii než u ostatních jihoamerických států, co ukazuje na snahu vlády tento problém řešit, nesmíme ale zapomínat, že

vzhledem k výši HDP je reálné množství peněžních prostředků věnovaných na vzdělání oproti jiným státům o hodně menší.

Tabulka číslo 18: Bolívie, Údaje o populaci a vzdělání

	Negramotná populace. (15 let a starší) (2000)	Veřejné výdaje na vzdělání (%HDP) (1997)	HDP b.c. 1997 v mil. Dolarů
Argentina	3,10%	3,8	293 005,40
Bolívie	14,40%	7,8	7 925,90
Brazílie	14,70%	5,1	807 740,30
Chile	4,30%	3,3	82 811,00
Kolumbie	8,20%	4,5	106 671,50
Ekvádor	8,10%	3,5	19 768,40
Paraguay	6,70%	4	9 554,70
Peru	10,10%	2	59 037,00
Uruguay	2,20%	3	21 704,10
Venezuela	7%	4,4	88 703,60

Pramen: CEPAL Anuario estadístico de America Latina y el Caribe.

Několik bariér brání vývoji průmyslu; nedostatek kvalifikované pracovní síly a velmi slabá koupěschopnost populace.

GIRAULT, Jacques a kolektiv.

El tercer Mundo str. 73

V oblasti vzdělávání hraje v Bolívii velmi důležitou roli soukromý sektor. U nás se odehraje opačná situace než ve vyspělých zemích. Ve

vyspělých zemích bývají normálně státní školy ty nejlepší co se týče kvality výuky a studijních pomůcek nabídnutých studentům k rozvoji jejich vzdělání.

V Bolívii jsou na tom státní školy ve srovnání se školami soukromými o hodně hůř. Lze jednoznačně říci, že základní a střední školy fungují lépe v soukromých rukou a naopak soukromé vysoké školy mají hodně co dohánět ve srovnání se státními univerzitami. Problémem, v případě státních škol, je nedostatečná kapacita co se týče prostoru a učitelů. Naše noviny každoročně před začátkem školního roku zaplavují zprávy o mizerném stavu našich státních škol.

O tom, že studenti soukromých škol mají o hodně lepší úroveň není pochyb a je to obecně známá pravda. Soukromý sektor v otázkách vzdělání v Bolívii funguje velmi dobře. Soukromé školy investují hodně peněz a budují reprezentativní budovy s poměrně vyspělými výukovými prostředky pro studenty. Existují tady ale 2 velké problémy. Jelikož je většina populace velmi chudá, nemůže si většina lidí studium na soukromé škole a získání kvalitního vzdělání dovolit. Druhý problém představuje zaměření soukromých škol na stejný cíl jako mají i jiné soukromé podniky - zisk, v místech kde není velká šance dosahovat zisky, tak soukromé školy nejsou. To je případ všech chudých vesnic a čtvrtí, kde pak lidé nemají dostupnost vzdělání.

Neméně významným problémem korupce, která se u nás dostala i do vzdělání a je dobře známo, že se v soukromých školách dá za peníze koupit jakákoliv zkouška, což hodně vypovídá o kvalitě studentů, kteří dokončí studium na těchto školách. Právě z tohoto důvodu jsou u nás státní vysoké školy ty nejuznávanější. Jelikož státní univerzity dostávají peníze ze státního rozpočtu, je jejich přežití zaručeno a nejsou odvislé od příspěvků, darů apod. Na těchto školách studenti, kteří nezvládnou jednu zkoušku prostě neuspějí .

V tomto smyslu je potřeba, aby vláda prostřednictvím ministerstva školství podporovala (pomocí dotací a transferů) soukromý sektor, který už v současnosti funguje velmi dobře hlavně na 2 prvních stupních vzdělání. Je však také potřeba aby vláda zajistila vzdělání celé populaci v oblastech a regionech, ve kterých vzdělání chybí. Vzhledem k současné situaci, připadá v úvahu ponechání celého

základního a středního vzdělání soukromému sektoru a ušetřené peníze věnovat vysokoškolskému státnímu studiu, které by naopak zcela zajišťoval stát.

Nejdůležitějším krokem je ale jednak lidi přesvědčit o tom, že má cenu investovat čas a peníze do vzdělání, a jednak potřeba ocenění a uznání váhy lidského kapitálu soukromými a státními institucemi.

Investováním do vzdělání se nepřímým způsobem také ovlivní stav zdravotnictví v zemi, a to tak, že budeme mít více vzdělávaných doktorů⁹⁸ a také tím, že vzdělání lidé budou postupně více a více věřit moderní léčbě a nebudou vyhledávat jen tradiční způsoby léčby. Zdravá populace pracuje lépe, a vykonává kvalitnější práci.

Hladomor zabije méně lidí než poškodí. Ti kteří přežívají jsou ovlivněni špatnou výživou a nemocemi. Třetí svět je svět kulhavých, chromých, slepých a nemocných lidí.

GIRAULT, Jacques a kolektiv. El tercer Mundo str.16

Situace ve zdravotnictví je velmi podobná situaci ve vzdělání. Pojištěn musí být ze zákona každý člověk v Bolívii; realita je však jiná. Nechá se pojistit jen ten, kdo má na to finanční prostředky. Zbytek lidí spoléhá na to, že nebudou nemocní a když onemocní věnují léčbě minimální prostředky a časem se jejich problém stane chronický. Když už je třeba operace, málokdo má na ni prostředky, někteří se nenechají léčit a umřou -o tom svědčí nízká pravděpodobná délka života při narození. Těm, kterým se nějakým způsobem podařilo sehnat prostředky na operaci se pak stanou chudými, protože prodali všechno, co měli a pokud jim to nestačilo budou do konce života platit dluhy, ke kterým se kvůli operaci zavázali.

⁹⁸ Důkazem dobrých vztahů našeho nového prezidenta s Kubou, byl přilet 600 doktorů z Kubu, kteří byli posláni do Bolívie prezidentem Fidelem Castrem, aby zde léčili bolivijskou populaci. Tento krok, je z mého pohledu pozitivním směrem, protože představuje rychlé řešení bolivijského nedostatku doktorů. Z dlouhodobého pohledu ale určitě není z těch nejlepších. Zvýšením nabídky doktorů, klesá cena jejich služeb (mzda doktorů), čímž klesá i hodnota, kterou lidé této službě přidávají. To se pak projevuje v tom, že bude mít méně lidí zájem studovat medicínu.

Nemocný člověk nemá stejný výkon jak zdravý jedinec. Nemocný představuje ztrátu národního produktu, ale ne jenom produktu ním vytvořeného, ale celé skupiny pracujících v jeho okolí, kteří jsou ním nakaženi.

Velmi zajímavým je ukazatel počtu disponibilních zdravotních středisek ve vztahu k počtu obyvatel. Stejně důležitá je i kvalita těchto služeb a jejich dostupnost pro naše lidi.

Tabulka číslo 19: Bolívie, Počet obyvatel na každém zdravotním středisku 1996 - 2002							
BOLÍVIE	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Počet obyvatel na každém zdravotním středisku	3 971	3 761	3 659	3 547	3 501	3 320	3 198
Počet obyvatel na každém hospitálu	56 210	53 566	51 623	50 857	50 785	46 224	40 363
Pramen: národní statistický úřad. www.ine.gov.bo							

Dalším důležitým ukazatelem je počet lidí připadajících na jedno nemocniční lůžko.

Tabulka číslo 20: Bolívie, Počet obyvatel spadající na jedné nemocniční lůžko, 1998 - 2001					
BOLÍVIE	1998	1999	2000	2001	2002
Zdravotní postele	9 036	9 197	9 197	8 257	8 840
Počet obyvatel spadající na jedné nemocniční lůžko	880	885	906	1 002	936
Pramen: národní statistický úřad. www.ine.gov.bo					

Z toho je patrné, že existuje velký nedostatek co do kapacity našich zdravotních středisek. Dětská mortalita v Bolívii je ve srovnání s jinými státy jižní Ameriky bezpochyby o hodně vyšší (viz. tabulka číslo 21) a pohybuje se na úrovni 65,6 zemřelých na 1000 živě narozených.

Tak vysoká míra je zjevně dána úrovní asistence při porodu, která se v mnoha případech provádí bez potřebných nástrojů, v neadekvátním prostředí, popř. porod provádí i nespécializovaná osoba. Očekávanou délku života a další ukazatele vztahující se k zdravotnictví můžeme najít v tabulce číslo 5 v příloze.

Uživit tak velké množství mladých lidí, kteří pak nedosahují dospělosti představuje vysoký naklad pro státy třetího světa.

GIRAULT, Jacques a kolektiv. El tercer Mundo str. 10

Výše peněžních prostředků věnovaných vládou na zdravotnictví je zobrazena v následující tabulce, jež poukazuje na to, že se v Bolívii tomuto účelu věnuje velmi malá částka. Není to samozřejmě schválně, ale je to dáno limitovanými finančními prostředky vlády, které musí být rozdělena na různé věci a projekty.

Tabulka číslo 21: Bolívie, Dětská mortalita y Veřejné na zdravotnictví

	Dětská mortalita	Veřejné výdaje na zdravotnictví (%HDP)
Argentina	21,8	4
Bolívie	65,6	1,7
Brazílie	42,2	3
Chile	12,8	2,5
Kolumbie	30	
Ekvádor	45,6	1
Paraguay	39,2	1,2
Peru	45	1,2
Uruguay	17,5	3,6
Venezuela	20,9	1,4

Pramen: CEPAL Anuario estadístico de America Latina y el Caribe.

Ve zdravotnictví mají nerozvinuté země hodně co dohánět. Zatímco v rozvinutých státech je běžná záležitost preventivní léčeni, u nerozvinutých států se lečí nemoci, které už nastaly a v některých případech až když jsou již chronické.

Právě proto je potřeba, aby v tomto sektoru působil subjekt, který nebude sledovat jenom zisk a bude se snažit rychle napravit tuto

situaci. Je potřeba, aby vláda našla v rozpočtu nebo získala v rámci mezinárodní pomoci více prostředků na zdravotnictví a hlavně, aby ovlivnila způsob myšlení populace, která by se měla více spoléhat na zdravotnictví.

Soukromé zdravotnictví je velmi rozšířeno a existují všechny specializace, vyskytují se však tady stejné problémy jak u soukromých škol. Tyto kvalitní a moderně vybavené nemocnice se nacházejí jenom tam, kde mají jistý zisk a jejich služby jsou bohužel dostupné jen málokomu.

Je potřeba, aby vláda zajišťovala alespoň základní zdravotnické služby pro celou populaci a aby zabránila rozšíření nemocí a jejich dopady na agregatní produkt.

Na posledním místě bych se rád zmínil o situaci týkající se právního rámce mé země. Právní systém jako takový je založen na Americkém právním systému. To co v Bolívii, jako je běžné u nerozvinutých zemí, představuje velký problém není

nefungující právní systém, ale korupce, která tento systém ničí. Korupce dokáže zdeformovat veškeré zákony a změnit je ve prospěchu mocnějších.

V Bolívii se korupce dostala do nevídaných míst a hodnot. Jak jsem už zmínil, se nachází Bolívie na 122tém ze 146 míst v Indexu vnímání korupce a neexistuje naděje k zlepšení této situace. Jelikož už samotné odhalení korupce je těžké, v Bolívii navíc neexistují instituce, které by proti ní bojovaly. Každý se snaží těžit z svého postavení a situace se začíná vymykat z rukou. Úplatek bere skoro každý a v některých místech se bez něho nemůžete obejít.

Většina administrativy a papírování ve státních institucích má různé lhůty podle toho kolik peněz přidáte (uplatíte) nad stanovenou cenu. V policii je korupce plně zakořeněna. Úplatkem můžete vymazat kterýkoli přestupek a případy jsou řešeny jen pokud jím nabídnete nějaký „dar“, jinak můžete očekávat, že řešení bude odloženo na neurčito. Jelikož situace je už taková, mohou bohatí lidé dostat zákon na svou stranu a chudá část populace proti tomu nemůže nic dělat. Nejvyšší policejní představitelé mají svoje soukromé bezpečnostní agentury a proto také neexistuje snaha policie řešit nějaký případ⁹⁹.

Získání postavení ve státní správě není možné bez doporučení od nějakého vysoce postaveného člověka. Všechny vysoké funkce ve státních institucích jsou politické. To znamená, že to dané místo není obsazeno podle zkušeností člověka, podle jeho profese ani jeho zásluhy. Stačí, abyste pracoval v politické kampani nebo mít známého na nějaké důležité funkci. Často se stává, že je v čele instituce osoba, která má úplně jiné zkušenosti nebo vzdělání než to, jaké je potřebné k řízení dané instituce. Toto má obrovský dopad na kvalitu našich institucí a samozřejmě na státní rozpočet.

Korupce také využívají soukromníci k tomu, aby dostali zákon na svou stranu. Uplatí, aby vyhráli ve veřejných zakázkách, mohli pašovat zboží do země, mohli

⁹⁹ Jelikož policie dostává limitované finanční prostředky ze státního rozpočtu, případy se řeší jakoby zadarmo. Právě proto policisté nemají snahu snížit kriminalitu, pracují špatně a tím nutí lidi, aby si na svou ochranu najali soukromé bezpečnostní agentury.

vypustit nějaké škodliviny do životního prostředí nebo aby nebyli vyšetřováni za škodu na životním prostředí, kterou způsobili. Takové chování ovlivňuje kvalitu a množství nabízených výrobků a služeb. Tím, že jsou ochránci práv spotřebitelů podplaceni, na trhu můžeme najít velké množství nabízených výrobků, které neplní zdravotní předpisy a škodí zdraví populace. Další problém sebou nese nedostatečná internalizace celkových nákladů na produkci. Ta vede k tomu, že firmy produkují větší množství výrobků nebo služeb než by měli a poškozují přírodu jednak čerpáním většího množství zdrojů než je dlouhodobě udržitelné a jednak vypouštěním velkého množství škodlivin do životního prostředí.

Ze všech nelegálních aktivit, kterých se dopouštějí soukromé firmy poškozují nejvíce ekonomiku pašeráctví. Tato aktivita nepřestavuje jenom ztrátu pro národní pokladnu (importní clo), ale pro celou společnost. Pašované zboží má nejistý původ, má nižší cenu a poškozují populaci a národní výrobu. Pašováním se na území dostávají produkty, které jsou zakázané ze zdravotních nebo ekonomických důvodů. Pašování ničí ochranu domácí produkce, jakou jsou importní cla a na které je budoucnost rozjízďející se výroby nerozvinutých zemí životně závislá.

Vláda by měla vytvořit instituce, které by se snažily odhalovat korupci ve státních institucích a tím zlepšit jejich fungování. Ze zákona by měl být ustanoven způsob (například na základě výběrového řízení), jakým budou obsazovány nejdůležitější posty ve státních institucích. Podpořil bych také nápad, který by navrhoval, aby nejdůležitější rozhodnutí měly za úkol nejenom jedna osoba, ale více osob, čímž by se ztížila možnost jejich podplácení. Vláda musí nejdříve vyléčit sama sebe z korupce a pak nebude nutno zasahovat ani do trhu. Navrhoval bych, aby se vytvořilo zvláštní ministerstvo na řešení problémů s korupcí a aby se zvýšily tresty s ní spojené.

Je velmi smutné vědět, že problém korupce se týká hlavně nerozvinutých států, a ještě smutnější, že tento problém je také kulturní. Ve vyspělých společnostech znamená překročení zákonných pravidel nejen věc trestnou, ale i nemorální.

Myslím si, že společnost a její vnímání korupce může hodně ovlivnit tuto situaci. Jelikož právo pochází ze zvyklostí, tradicí a obyčejů, můžeme předpokládat, že lidé tato pravidla chování považují za správná. V tom případě jsem si jist, že nejlepší výsledky by přinesla politika zaměřena na změnu vnímání korupce lidí a označila každou zkorumpovanou aktivitu za něco co poškodí samotnému člověku a celé společnosti.

4.2. Mimořádná úloha průmyslu v překonání nerozvinutosti (Analýza modelu: Import substitution Industry)

Ekonomiky jižní Ameriky mají jedním problémem, který jim brání v jejím rozvoji. O tomto problému jsme mluvili na začátku této práce, když jsme analyzovali historický vývoj nerozvinutých ekonomik. Viděl jsme, že sektory v rozvojových ekonomikách nejsou propojené mezi sebou a nevytvoří plně propojený řetězec. Tento problém brání, aby se v uvnitř ekonomiky rozšířil multiplikační efekt a neunikl do jiných zemí.

Multiplikační efekt si můžeme přestavit takto. Pokud se v Bolívii odstartuje nějaká aktivita, mohou se rozjet potom i další, s první související. Například pokud bude nějaká firma vyrábět nábytek, bude potřebovat koupit dřevo, stroje, lak, kůži atd. na výrobu tohoto nábytku. Tyto produkty vyrábí jiné firmy. Pokud někdo koupí jeden kus nábytku od naše firmy tak na tom vlastně nevydělá jenom ta první firma, ale i ty ostatní, které vyrábí polotovary a produkty, sloužící k produkci tohoto nábytku. Jinými slovy řečeno, prodá-li firma vyrábějící nábytek svůj výrobek, je to jakoby všechny ostatní firmy v řetězci také prodaly. To znamená, že všechny firmy mají prospěch z prodeje jednoho nábytku i když se přímo výrobě nábytku nevěnují.

Co by se ale stalo, kdyby se v Bolívii vyráběl jenom ten nábytek a ostatní věci potřebné k jeho produkci by se vyráběly někde jinde, tj. importovaly by se. V tom případě by nešlo o multiplikační efekt ale o jednotný efekt. To znamená, že výhody plynoucí ze koncentrace firem ve formě produkčního řetězce by nenastaly

a celý multiplikační efekt by se přesunul do jiných zení, ve kterých mají celý nebo alespoň částečně propojený produkční řetězec.

Nerozvinuté země mají problémy s nerozvinutostí v průmyslu. V těchto zemích došlo k tomu, že se tento kapitálově velmi náročný sektor ze zřejmých důvodů se nerozvinul. Všechny konference konající se o nerozvinutosti upozorňují na potřebu industrializovat tyto ekonomiky. Tato doporučení mají za cíl propojit primární sektor (zemědělství) s terciárním sektorem (služby) a tím umožnit fungování ekonomiky jako celku.

Vím, že rozvinuté státy prošly určitým historickým vývojem, který se dá krátce popsat jako cesta od ekonomiky založené na kultivaci půdy k ekonomice založené na službách využívající industrializace. U nerozvinutých států došlo k rozdílnému vývoji. Od ekonomiky založené na zemědělství se chtělo skočit k ekonomice založené na službách a zapomnělo se na důležitost průmyslu. Zapomnělo se na to, že jeden sektor tvoří podmínky pro rozvoj sektoru druhého a tak se na konci, kromě zemědělství žádný jiný sektor se nerozvinul. Potřeby, které měl uspokojit průmyslový sektor byly uspokojené importem.

Bude-li možné částečně (není totiž možné, aby jedna země uspokojila všechny své potřeby už jen z toho důvodu, že jsou vybavené různými zdroji) propojit všechny sektory ekonomiky většina přínosu multiplikačního efektu zůstane doma. O to se snažil i tzv. ISI model. Model substituce importu vlastní výrobou nebo vlastním průmyslem (ISI: Import substitution Industry) se stal velmi oblíbený v zemích Latinské Ameriky v 60tých letech 20. století. Měl za úkol nahradit importy do rozvojových zemí vlastním průmyslem. Smysl této politiky spočíval v tom, že rozvojové země měly pomalu začít vytvářet nějakou průmyslovou základnu a časem se zaměřit na tu část domácí poptávky, která je uspokojovaná importovaným zbožím a nahradit ji doma vyráběným zbožím. Tím, že se udržoval fixní kurz, byly udrženy i nízké ceny importovaných meziproductů, polotvarů a strojů potřebných k rozvoji industrializace v zemi.¹⁰⁰ Tato základna měla časem růst a pomáhat rozvojovým zemím dostat se ze zemědělské specializované ekonomiky k ekonomice specializované na průmysl a dále na služby.

¹⁰⁰ FRIEDEN, Jeffrey A. The political Economy of Exchange Rate Policy in Latin America

Výsledky tohoto modelu byly v různých zemích rozdílné. Některé státy toho využili, zatímco pro jiné to byla jen další marná snaha rozvíjet svoji ekonomiku. Základní složkou tohoto přístupu bylo udržet uzavřenou ekonomiku (protekcionalismus) dokud tato průmyslová základna není natolik silná, aby mohla konkurovat se zahraničím. To vyvolalo určitou zpětnou vazbu; když jeden stát uzavřel své hranice, ostatní země ty své zavřely také. Vlády a centrální banky měly za úkol za každou cenu udržet fixní měnový kurz a zabránit špatným důsledkům pro exportéry poskytováním různých dotací a subvencí.

Tento přístup má své kořeny u Teorie Nezralého Průmyslu, kterou vyslovil jako první Američan Alexander Hamilton, která byla ale proslavena zástupcem německé historické školy Friederichem Listem.

Tento model má velmi logické základy a může mít dobré dopady na ekonomiku rozvojových zemí, jsou-li vytvořeny optimální podmínky. Chile je například jedním z těch států, který z tohoto modelu nejvíce těžily a v současnosti se může pochlubit titulem „nejvyspělejší ekonomika jižní Ameriky“.

Problém tohoto modelu spočívá v jeho předpokladech. Obchodní protekcionalismus vůči ostatním zemím a udržení stabilního měnového kurzu se vůbec nelíbí ostatním ekonomikám. Obchodní vztahy jsou založené na vzájemných smlouvách a chování - protekcionalismus jedné země vůči druhé vyvolá stejné chování i u druhé země. Týká-li se to jenom ekonomik, kterým se daří exportovat, zlepšuje udržení fixního kursu za daných okolností i pozici exportérů.¹⁰¹ Kvůli takovému chování, jak jsme nedávno viděli, byla Čína ostře kritizovaná a nucena pod tlakem jiných států devalvovat svoji měnu. Fixní kurz je garance pro zahraniční investory a pro všechny účastníky mezinárodního obchodu.

Ještě důležitější je skutečnost, že tento model v současnosti mimo trendy, které řídí mezinárodní obchod ve světě. Není logické, aby stát prosazoval ochranářskou politiku v době, kdy panuje globalizace. Země v současnosti musí měnit strategii, nesmí se bránit obchodu a musí hledat silné partnery s velkými trhy, které by jim mohly pomoci vyjít ven z této situace.

¹⁰¹ Pokud předpokládáme, že i přes zlepšující se exporty a zvýšení poptávky po domácí měně domácí měna nezhodnocuje, dochází k posílení cenové konkurenceschopnosti ekonomiky.

ISI model, dle mého názoru, bere v úvahu skutečnost nerozvinutých zemí a je tou správnou cestou, která by vedla k rozvíjení průmyslového sektoru a, jako důsledek, i sektoru služeb. Vzhledem k tomu, že jsou v současnosti aktuální jiné trendy v mezinárodním obchodu, je potřeba je z toho modelu vzít jenom to, co se hodí v současných podmínkách.

Vláda se musí zaměřit na uzavření mezinárodních dohod, které zaručují stejné podmínky pro zahraniční i domácí producenty a šáhnout po metodách podpory podnikání domácích podniků, které by se pak zapojili do mezinárodního obchodu. Bolívie, jak jsme viděli v subkapitole o platební bilanci, je hodně zapojená do celních unií a dvoustranných mezinárodních obchodních dohod. Problémem je hlavně nízké využití těchto dohod. Existují totiž 2 bariéry, kde Bolivijská vláda může hrát velmi důležitou roli. První je doprava a dopravní služby. Stav našich silnic je ve velmi špatném stavu a jelikož existuje vždy jenom jediná silnice, která spojuje jedno město s dalším, izoluje přerušení provozu na této silnici celé toto město od zbytku země. Právě proto nejsou rozvinuté ani dopravní služby.

U velmi rozvinutých zemí dochází k tomu, že jsou silnice nebo dálnice, železniční koridory a tunely stavěny soukromými podniky. Aby k tomu došlo, musí si být soukromá firma jista, že její investice bude návratná. Tyto firmy mají potom právo vybírat na těchto komunikacích mýtné a tím dostat svou investici zpět. Vláda musí určit podmínky a kvalitu výstavby, dobu provozu, dotaci, plochu a zaručit firmě právo k vybírání mýtného. I když to z toho výkladu nevypadá, je to velmi těžká záležitost. Vláda nerozvinuté země, která nemá prostředky na financování těchto projektů může použít takový způsob financování a vybavit zemi těmito životně důležitými nástroji.

Druhým problémem je konkurenceschopnost našich výrobků a výrobců. V roce 2005 byla Bolívie na 98. místě ze 104. v žebříku konkurenceschopnosti „World Competitiveness Report“. Jak jsme viděli v analýze struktury HDP podle produkce, zaměřuje se Bolívie na surovinově bohaté produkce. Bolívie nemůže soupeřit s Čínou v sektorech náročných na práci, protože jsou mzdové sazby v Číně ještě nižší a její pracovní síla je kvalitnější ani nemůže soupeřit se Evropou a USA v sektorech založených na moderní technologii, protože ji nemáme.

V tomto smyslu je potřeba, aby vláda podporovala industrializaci neboť těmto surovinám přidává hodnotu.

Jelikož jsou to vlády, které určují pravidla chování v mezinárodním obchodě, je tady velký prostor pro zásahy státního sektoru. Vláda se musí snažit ovlivňovat chod obchodu v takovém směru, který bude pro ekonomiku prospěšný. V tomto smyslu si můžeme vzít příklad z Japonska, které prožilo dlouhodobý hospodářský zázrak ve druhé polovině 20. století. Obchod by existoval i bez existence vlády, ne všechny typy obchodu jsou ale pro jednu zemi prospěšné z dlouhodobého hlediska. Zde musí vstupovat vláda. Japonska ekonomika dokázala najít ideální mix mezi vládou a trhem založen na plánování budoucího vývoje světové ekonomiky, tradicích a spolupráci. Japonská vláda měla za úkol využívat výhod svobodného trhu a vytvořit ideální podmínky pro podnikání v oborech, které byly vytipovány jako slibné. Velkou úlohu hrály zvláštní instituce MÍTI (Ministerstvo zahraničního obchodu a průmyslu) a Úřad hospodářského plánování.

Díky Davidovi Ricardovi víme, že existence relativních komparativních výhod umožňuje všem zemím obchodovat mezi sebou. Vláda může vytvořit instituce, které se budou věnovat hledání komparativních výhod, vytipování jejich budoucího vývoje a vytvořit podmínky pro rozvíjení podnikání v těchto oborech. Dalším příkladem pro Bolívii může být i Česká republika a její speciální agentura CZECHINVEST. Tato agentura pomáhá zahraničním investorům ve všech ohledech v jejich záměrech investovat v České republice. Nedostatek informace představuje jednu z hlavních bariér pro zahraniční investice. Tato agentura zjednodušuje práci investorům a zrychluje proud investic.

Zlepšit ekonomické podmínky pro stranu nabídky lze realizovat již na národní úrovni. Jeden z nejlepších příkladů pochází z Irska. Hospodářská politika Irska zaměřena na přilákání investic byla zcela propojena a fungovala pomocí vládních agentur. Irskému zázraku napomohla fiskální politika a nízké daně z příjmů. Pokud Bolívie nemá prostředky k financování nových výrobních a přenosu technologických náročných aktivit, musí Bolivijská vláda ve snaze industrializovat ekonomiku šáhnout k daňové konkurenci a zlepšit podmínky pro investory.

4.3. Koordinace politik (fiskální, monetární a kursová politika)

Při řešení nerozvinutosti je potřeba koordinovaný přístup. Stejně jako u firmy, chceme-li dosáhnout dobrých výsledků za krátkou dobu je potřeba vytvořit plán a soustředit síly každého subjektu na dosahování cílů vytyčených v tomto plánu.

Jelikož může být realita určité země ovlivněna velkým množstvím subjektů, budeme se soustředit jen na vládu a její rozpočtovou a fiskální politiku a na další instituci, která spolupracuje s vládou při ovlivňování národního hospodářství - Centrální Banka.

Vláda může ovlivnit ekonomiku prostřednictvím fiskální politiky. Fiskální politika zajišťuje stabilizační, alokační a redistribuční funkci státu a musí být zaměřena na řešení problému nerozvinutých zemí. Musíme si připomenout, že má vláda ještě jednu funkci a to je řídit rozpočtovou politiku¹⁰².

Nezapomeňme, že existuje několik oblastí ekonomiky, ve kterých se nemůžeme spoléhat na síly svobodného trhu a na soukromý sektor. Jsou jimi například: vzdělání, zdravotnictví, boj proti korupci, tvorba infrastruktur atd. Pokud se soukromému sektoru nebude zdát, že u některého z těchto sektorů existuje možnost dosahování výnosu, nebude do nich chtít proniknout. Jelikož se však jedná o velmi důležité sektory je potřeba, aby do těchto oblastí začala zasahovat vláda.

Všechny politiky v Bolívii musí být orientované, zkoordinované a musejí sledovat stejný cíl. Jenom tak se zaručí celkový pozitivní výsledek.

Výdajová strana státního rozpočtu v rámci fiskální politiky vlády se musí zaměřit na ovlivňování ekonomiky prostřednictvím zlepšování kvality našich výrobních faktorů.

¹⁰² Cílem rozpočtové politiky je profinancovat veřejné výdaje související zejména se zabezpečením veřejných statků a služeb, externalitami a redistribuce důchodů ve společnosti. Oproti tomu fiskální politika aktivně uplatňuje veřejné finance a jejich jednotlivé prvky (výdaj, příjmy či saldo státního rozpočtu) k stimulaci veřejné poptávky.

Co se půdy a rostného a nerostného bohatství týče, měla by vláda zaručit jejich dlouhodobé udržitelné použití. Nemůžeme si dovolit vyčerpání našich zdrojů ani jejich rozprodání za absurdně nízké ceny, jak se doposud dělo.

Vláda musí podporovat industrializaci našich přírodních zdrojů a, je-li to možné, stížit jejich prodej v naturální formě (například uvalením daně na exportování suroviny nebo uvalením kvót). V opačném případě hrozí jejich rychlé vyčerpání, zejména kvůli nízké kontrole, která se u nás uplatňuje.

Bolívie je velmi bohatá země, vždy ale měla nejhorší obchodníky. Korupce ovládá veřejné zakázky a všechny vyjednávání se na konci otočí proti nám. Jelikož má Bolívie nedostatek odborníků jsou, v případě realizace některých obchodních jednání, vyjednávány podmínky na konci vždy na straně těch zkušenějších a vzdělanějších. Bolívie na tyto schůzky posílá politiky, kteří jsou vysoko postavení, kteří ale nejsou odborníky.

Stejně tak jak si soukromé firmy najímají poradce, měla by vláda najat schopné lidi, aby jí poradili co je pro naši zemi lepší.

Jestli chceme něčeho dosáhnout, musíme nejdříve vědět čeho chceme dosáhnout a kam směřujeme. Nemůžeme se pustit do práce, když nevíme kam chceme dojít. Abychom soustředili a koordinovali naše kroky, musíme nejdříve určit jaký je náš cíl.

Bolívie musí změnit svoji strategii. V současnosti nemůžeme konkurovat v oblasti technologií ani v oblastech požadující levnou a kvalitní pracovní sílu. Bolívie své síly musí soustředit na industrializaci a na přidávání hodnoty našim surovinám. V Bolívii už existuje určitá míra specializace na primární produkty a na těžbu surovin a bude o hodně jednodušší prohloubit naši specializaci v těchto oblastech, než najít jiný zdroj specializace a ten pak rozvinout.

Cílem bolivijské ekonomiky a všech subjektů, které ji ovlivňují musí být rychlá industrializace země zaměřena na další zpracování a přidávání hodnot našim surovinám a celou produkci zaměřit, po uspokojení domácí poptávky, na export.

Když v Evropě můžeme koupit kožené bundy z Argentiny, banány z Ekvádoru, Ananasy z Costa Ricy, nebo chilské broskve, nevidím žádný důvod, proč by se bolivijská produkce nemohla dostat i do těchto zemí.

Vím, že se vláda nebude pouštět do industrializace výroby „ketchupu“ z rajčat, které se v zemi vypěstují, může ale na druhou stranu ovlivnit podmínky toho, aby se výroba mohla nastartovat. V boji proti chudobě není důležité, jestli to budou zahraniční nebo domácí investoři, kteří budou zakládat tuto výrobu. Podstatné je, aby se tato výroba rozjela, aby vytvořila nová pracovní místa a tím lidí mohli uspokojit své potřeby a nemuseli zabíjet někoho na ulici pro kus chleba.

Další oblastí, kde vláda musí rychle působit je industrializace nově zstatných plynových zásob. Tento cenný zdroj energie může být pro Bolívii dalším zdrojem komparativní výhody. Jelikož v Bolívii nemáme průmysl, abychom mohli náš zemní plyn zpracovat, musíme ho exportovat a paradoxně koupit energii z jiných zdrojů od jiných států. Bolívie musí přestat být závislá na energii dovážené a měnit všechno, co se dá na tento typ energie.

Levné pohonné hmoty jako jeden z nejdůležitějších výstupů skoro v každém sektoru ekonomiky mohou být zdrojem velké cenové komparativní výhody země.

Vláda musí podporovat vytvoření úplných řetězců, aby se multiplikační efekt vyčerpával co nejvíce doma, aby z něho mohlo čerpat co nejvíce lidí.

Existuje ale také několik věcí, které musí vláda udělat a korigovat, než bude možné dosáhnout alespoň nějakých výsledků. V Bolívii existuje vysoký stupeň centralizace. Města, která nejvíce produkují a odvádí na daních se musí hodně dělit s ostatními městy, jež prožívají utlum. Tyto peníze potom chybí v tom městě, kde existuje hospodářské oživení k vytvoření předpokladů a infrastruktury na udržení této konjunktury co nejdéle. Je to jako trest za dobré výsledky, který na konci, jak se dá přepokládat, zlomí veškerou snahu rozvíjet se. Na druhou stranu

se nesmí zapomínat na ty sektory, kde se ekonomice moc nedaří a kde se musí vytvořit nějaká zachranná sociální síť.

V Bolívii je realita taková: „Buď porostou všichni, nebo nikdo“. Situace by ale měla vypadat následovně. Město, které prožívá hospodářský růst se musí stát prioritou státu. Vláda musí v této oblasti investovat na vytvoření infrastruktury, jako třeba silnice, přístavy atd. k tomu, aby se daná produkce mohla dostat jednak do zbytku země a jednak na zahraniční trhy. Pokud možno by se daňově měly zvýhodnit všechny sektory s tím související. Navrhoval bych, aby se Bolívie změnila na Federativní republiku, kde by většina finančních zdrojů zůstala v těch městech, kde byla vyprodukována. Víme, že může teorém lokomotivy fungovat i na národní úrovni. To znamená, že na růstu jednoho města by stejně vydělaly i města ostatní, protože by mezi nimi neexistovalo tolik překážek v obchodování jako existuje při obchodu se zahraničím (clo, kvóty, licence, povolení atd.). Na konci by se tak díky rozkvětu jednoho města mohly rozvíjet i města ostatní.

Vláda by stejně dostala nějaké finanční prostředky z produkce každého města na řešení akutních případů a na založení zachranné sítě, která by bránila, aby populace nepropadla bídě. Připadá mi ironické, že v nerozvinutých zemích, ve kterých není práce a nejsou připraveny podmínky k tomu, aby se lidé mohli spolehnout na své síly a podnikat, neexistovala aktivní sociální politika a řádně fungující úřad práce.

Výdaje vlády by se také měly zaměřit na zlepšování kvality bolivijské pracovní síly co se týče vzdělávací a zdravotní stránky, ale také zajistit právo na práci.

Myslím si, že největším problémem je tady plánování. Chybí instituce typu MITI v Japonsku, která by určila jakým směrem se mají jednotlivé síly pustit, aby se něčeho dosáhlo. Takováto instituce by měla být velmi aktivní v hledání a podporování firem, které mají velkou šanci na úspěch. Pokud takové firmy nejsou, měla by vytvořit podmínky, aby firmy působící v sektorech důležitých pro ekonomiku uspěly. Tato instituce by také měla naplánovat přechod pracovní síly od upadajících sektorů k sektorům rozrůstajícím se.

Je potřeba koordinovat fiskální a rozpočtovou politiku s politikou monetární a kurzovou. Pokud je naším cílem industrializovat ekonomiku, musíme nejdříve umožnit dovoz kapitálových statků a za druhé musíme udržet cenovou konkurenceschopnost našich výrobků. Jelikož jsou tyto 2 cíle v protikladu (dovoz levných kapitálových statků preferuje zhodnocující se měnu, zvýšení cenové konkurenceschopnosti ekonomiky se dosahuje znehodnocením měny), volil bych politiku řízeného floatingu. Tato politika by za prvé umožnila koupit za přibližně stálou cenu polotvary a kapitálové statky potřebné k industrializaci našich surovin; za druhé by, při současné konjunktuře ve exportech, znamenala relativní zvýšení cenové konkurenceschopnosti našich výrobků, což by znamenalo prodloužení této konjunktury.

Taková politika také znamená zvýšení důvěryhodnosti v očích zahraničních investorů a záruku pro lidi věnující se mezinárodnímu obchodu.

Současně existuje potřeba, aby Centrální banka pozvolna uvolnila měnovou restrikcii a podpořila ekonomiku zlevňováním úvěrů. Politiky vlády a CB musí nutně být v souladu, aby nedocházelo ke sterilizaci aktivit.

Zvýšením přístupnosti úvěrů malým a středním podnikům zaručíme tvorbu nových pracovních míst prostřednictvím jejich pružnosti a schopnosti rychle reagovat na pochyby v poptávce.

Na konci bych ještě jednou zdůraznil potřebu vytvořit agenturu typu Czech invest, která by se věnovala přilákání zahraničních investorů do země. Tato agentura by neměla nabízet jenom informace o možnostech v naší zemi, ale aktivně spolupracovat s ministerstvy k tomu, aby se vytvářely potřebné podmínky pro dané firmy pokud nejsou dostupné. Její postavení by mělo být na úrovni ministerstva a její aktivity by měly být podporované celou vládou.

Nejtěžším úkolem určitě zůstává přesvědčit celou společnost, aby spolupracovala s vládou, aby se podřídila plánu a změnila svůj způsob myšlení. Bolívie je schopna překonat svoji nerozvinutost. Jen je potřeba, abychom se na tom podíleli

všichni. Nejlepším způsobem, jak dosáhnout své cíle je pomáhat ostatním, aby dosáhli jejich cíle.

5. Kam směřovat?

Hlavním problémem nerozvinuté struktury je dosažení rozvoje. Rozvoj může být chápán jako překonání její závislosti na jiných zemích, přeměna její struktury v jinou, schopnou autonomního růstu a zaměření jejího ekonomického systému na vytvoření podmínek k uspokojování cílů společnosti.

*SUNKEL, Osvaldo. El subdesarrollo latinoamericano y la teoría del desarrollo
str. 37*

Nejdříve bych rád upozornil na to, že ke kompletní analýze určitého státu, určení jeho problémů, nemocí a způsobu jejich léčby by bylo potřeba ne sto, ale několik set stránek. Mým cílem v této práci bylo zjistit, jakou úlohu při tomto procesu hraje vláda nerozvinuté země, existuje-li vůbec, a pokusit se vytvořit plán, který by měla vláda v konkrétním případě – při řešení problému nerozvinutosti Bolívie - prosadit. Předtím, než se do takové syntézy pustíme, rad bych uvedl několik skutečností, které mají velký vyznám pro pochopení tohoto závěru.

Na začátku této práce jsme mohli vidět, že kolonizované země musely projít zvláštním historickým vývojem. Vysvětloval jsem, že kolonizátoři to těchto zemí přinesli jinou ekonomiku a jinou kulturu. Tato skutečnost ovlivnila realitu nerozvinutých zemí na tolik, že se o nich někdy mluví jako o „hybridních ekonomikách“. Tímto termínem se autoři snaží naznačit skutečnost, že v bývalých koloniích fungují 2 různé ekonomické systémy (moderní kapitalismus a tradiční ekonomika), které nejsou vzájemně propojené a proto nevytváří hodnotu. Kolonizátoři úplně zničili normální vývoj těchto zemí a vynechali strukturální problémy, problémy spojené s rozdělením bohatství v společnosti a problémy spojené s korupcí, které přetrvávají až do současnosti.

Musíme se také připomenout, že samotný ekonomický růst není sám o sobě cestou k řešení problému nerozvinutosti. Viděli jsme, že se nerozvinuté země musí nejdříve dostat na určitou úroveň, kterou jsme nazývali „stupeň připravenosti“, od které je reálný ekonomický růst možný. Pokud nerozvinuté země budou usilovat o ekonomický růst aniž by řešily své zásadní problémy, které je trápí, bude jakékoliv zvýšení životní úrovně jen dočasné a nebude mít reálné dopady na společnost. Problémy spojené s nedostatkem ve výživě, negramotností, nízkým využitím přírodních a výrobních zdrojů, nízkou modernizací, řešení problémů s nefunkčností terciárního sektoru, demografickou explozí a neexistencí úplného spojení mezi sektory v ekonomice jsou jedny z nejzávažnějších potíží, které je třeba nějakým způsobem řešit a to dříve než budeme o rychlém a udržitelném ekonomickém růstu vůbec přemyslet. Bez předchozího řešení těchto problémů není udržitelný růst možný. Řešení těchto problémů můžeme srovnat s výstavbou pilířů, resp. základů domu, na kterých pak daná stavba a její růst stojí.

Další skutečnost, které jsme byli svědci je, že v nerozvinutých zemích, v Bolívii samozřejmě také, díky neexistenci průmyslu jako spojujícího článku mezi primárním a terciálním sektorem, tyto sektory nemohou fungovat společně a nemohou vytvořit úplný řetězec. Také jsme viděli, že v těchto zemích nejsou propojeny ani samotné aktivity ekonomiky. Existují jenom dílčí výroby, celý výrobní řetězec však neexistuje. Z tohoto důvodu uniká převážná část multiplikačního procesu do jiných zemí, ve kterých tyto předpoklady alespoň částečně existují. Jakákoliv snaha nebo iniciativa, ať již státních institucí nebo soukromého sektoru, pak na ekonomiku nebude mít velký dopad, protože se celá přidaná hodnota, kterou úplně propojený výrobní řetězec produkuje, vyprodukovat prostě nemůže.

Bolívie jako taková se specializuje na produkci zboží a služeb s nízkou přidanou hodnotou a výrobní procesy zde na sebe příliš nenavazují. Díky tomu končí většina naší výroby ve fázi primárních produktů a málokterá výroba se dostává až

do fáze vytvoření finálních produktů schopných uspokojit potřeby zákazníka. Z tohoto důvodu jsou také exporty naší země zaměřeny na primární produkty nebo produkty lehce upravené s nízkou přidanou hodnotou, které následně produkují malý HDP.

Současná politicko-ekonomická situace Bolívie je taková, že nedovoluje, aby se zde soukromý sektor mohl řádně rozvíjet. Nejedná se o tržní selhání, ale spíše o neexistenci potřebných podmínek, které by rozvoj tržního sektoru umožnily. Díky tomu a díky nutnosti rychle řešit problémy spojené s chudobou, na jejíž následky zde ročně zahyne mnoho lidí, se musíme spoléhat na stát jako subjekt, který je tyto problémy schopný řešit. Soukromý sektor v nerozvinutých ekonomikách funguje jenom tam, kde jeho cíl, dosažení zisku, není ohrožen. Jelikož situace nerozvinutých zemí příliš takových možností nenabízí, dochází k tomu, že se v těchto zemích velké množství potřebního zboží a služeb vůbec nenabízí. Jindy naopak soukromý sektor služby, jako například vzdělání nebo zdravotnictví, které jsou pro překonání nerozvinutosti zásadní, vůbec nenabízí a právě proto zde existuje velký prostor pro intervence vlády.

Viděli jsme, že se přes poměrně vysoký ekonomický růst, který Bolívie vykazuje, ekonomická a životní úroveň populace nezlepšuje. Existuje nízká míra rozdělení bohatství ve společnosti a většina výnosů spadne do rukou jenom velmi malé skupině obyvatel. Jelikož je kapitalismus systémem, který rozdíl mezi bohatou a chudou vrstvou zvyšuje a jelikož v Bolívii neexistuje řádně fungující sociální systém, nemá člověk, který se dostane do chudší vrstvy společnosti vlastně nic. Lidé, kteří se v této situaci ocitnou dávají před vlastní smrtí přednost jiné možnosti obstarání prostředků a tou je krádež. Ve snaze získat peníze na jídlo se chudí lidé zapojují do nelegálních aktivit a zvyšují kriminalitu na neuvěřitelnou míru, což životní úroveň populace ještě více zhoršuje.

Řešit problémy spojené s rozdělením bohatství ve společnosti je právě úlohou vlády. Ta musí vytvořit určitou záchrannou sociální síť a předcházet tomu, aby se lidé na úroveň chudoby dostávali. Co se týče Bolívie, je potřeba, aby stát projevil

určitou míru kreativity a lépe zaházet s bohatou mezinárodní pomocí, kterou Bolívie dostává a která je v současnosti nasměrována spíše na tu bohatší část populace. Mohla by také více podporovat malé a střední podnikání, která jsou dalším zdrojem nových pracovních míst.

Je také potřeba, aby se bolivijská vláda naučila zaházet s přírodním bohatstvím, který tato země oplývá. Musíme je nejenom umět využívat, ale také myslet na budoucnost. Nemůžeme si dovolit, aby se naše přírodní suroviny (zejména naše zásoby zemního plynu, které jsou v současné době považovány za ty nejdůležitější) rozprodaly nebo vyčerpaly. Musíme se snažit z tohoto těžit bohatství co nejvíce těžit, tzn. přidat těmto surovinám co největší hodnotu a exportovat je teprve až po uspokojení poptávky domácí. Co se týče našich zásob zemního plynu, je potřeba tento sektor více industrializovat a využívat plyn jako zdroj cenové konkurenceschopnosti.

Boj proti korupce je velmi významným faktorem, který je potřeba, chceme-li dosáhnout nějakých pozitivních výsledků, řešit. Korupce má ohromnou ničící sílu a je schopna zlikvidovat jakoukoli iniciativu.

Vláda však nejdříve musí vytvořit plán pro celou ekonomiku. Bez něho své síly nebude moci soustředit na přesně vymezený cíl a nepromarníme další možnost konjunktury, která by nás mohla vytáhnout z nerozvinutosti.

Vláda má v nerozvinutých ekonomikách velmi důležitý úkol, zejména co se týče vytvoření podmínek, ve kterých by soukromý sektor mohl fungovat. Bolivijská vláda musí aktivně pracovat na vytvoření podmínek které by do naší země přilákaly další investory. Je ale také potřeba ovlivnit myšlení naší populace a zvýšit důvěru ve vládu – všichni musíme sledovat jeden cíl – snahu o překonání nerozvinutosti.

Příloha

Tabulka číslo 1: Klasifikace zemí podle Světové Banky (Anglicky)

<http://www.worldbank.org/> **Home** > **Data** > Country Groups

Low-income economies (59)

Afghanistan	Haiti	Pakistan
Bangladesh	India	Papua New Guinea
Benin	Kenya	Rwanda
Bhutan	Korea, Dem Rep.	Sao Tome and Principe
Burkina Faso	Kyrgyz Republic	Senegal
Burundi	Lao PDR	Sierra Leone
Cambodia	Lesotho	Solomon Islands
Cameroon	Liberia	Somalia
Central African Republic	Madagascar	Sudan
Chad	Malawi	Tajikistan
Comoros	Mali	Tanzania
Congo, Dem. Rep.	Mauritania	Timor-Leste
Congo, Rep.	Moldova	Togo
Cote d'Ivoire	Mongolia	Uganda
Eritrea	Mozambique	Uzbekistan
Ethiopia	Myanmar	Vietnam
Gambia, The	Nepal	Yemen, Rep.
Ghana	Nicaragua	Zambia
Guinea	Niger	Zimbabwe
Guinea-Bissau	Nigeria	

Lower-middle-income economies (54)

Albania	El Salvador	Namibia
Algeria	Fiji	Paraguay
Angola	Georgia	Peru
Armenia	Guatemala	Philippines
Azerbaijan	Guyana	Romania
Belarus	Honduras	Samoa
Bolivia	Indonesia	Serbia and Montenegro
Bosnia and Herzegovina	Iran, Islamic Rep.	Sri Lanka
Brazil	Iraq	Suriname
Bulgaria	Jamaica	Swaziland
Cape Verde	Jordan	Syrian Arab Republic
China	Kazakhstan	Thailand
Colombia	Kiribati	Tonga
Cuba	Macedonia, FYR	Tunisia
Djibouti	Maldives	Turkmenistan
Dominican Republic	Marshall Islands	Ukraine

Ecuador	Micronesia, Fed. Sts.	Vanuatu
Egypt, Arab Rep.	Morocco	West Bank and Gaza

Upper-middle-income economies (40)

American Samoa	Grenada	Poland
Antigua and Barbuda	Hungary	Russian Federation
Argentina	Latvia	Seychelles
Barbados	Lebanon	Slovak Republic
Belize	Libya	South Africa
Botswana	Lithuania	St. Kitts and Nevis
Chile	Malaysia	St. Lucia
Costa Rica	Mauritius	St. Vincent and the Grenadines
Croatia	Mayotte	Trinidad and Tobago
Czech Republic	Mexico	Turkey
Dominica	Northern Mariana Islands	Uruguay
Equatorial Guinea	Oman	Venezuela, RB
Estonia	Palau	
Gabon	Panama	

High-income economies (55)

Andorra	Greece	New Caledonia
Aruba	Greenland	New Zealand
Australia	Guam	Norway
Austria	Hong Kong, China	Portugal
Bahamas, The	Iceland	Puerto Rico
Bahrain	Ireland	Qatar
Belgium	Isle of Man	San Marino
Bermuda	Israel	Saudi Arabia
Brunei	Italy	Singapore
Canada	Japan	Slovenia
Cayman Islands	Korea, Rep.	Spain
Channel Islands	Kuwait	Sweden
Cyprus	Liechtenstein	Switzerland
Denmark	Luxembourg	United Arab Emirates
Faeroe Islands	Macao, China	United Kingdom
Finland	Malta	United States
France	Monaco	Virgin Islands (U.S.)
French Polynesia	Netherlands	
Germany	Netherlands Antilles	

Tabulka číslo 2: Část klasifikace zemí podle OECD (Anglicky)

Part I: Developing Countries and Territories	Part II: Countries and Territories in Transition
---	---

(Official Development Assistance)					(Official Aid)		
Least Developed Countries	Other Low Income Countries	Lower Middle Income Countries and Territories		Upper Middle Income Countries and Territories	High Income Countries and Territories	Central and Eastern European Countries and New Independent States of the former Soviet Union	More Advanced Developing Countries and Territories
		(per capita GNP \$766-\$3035 in 1995)		(per capita GNP \$3036-\$9385 in 1995)	(per capita GNP > \$9385 in 1995) 1		
Afghanistan	Albania	Algeria	Palau Islands	Brazil	§ Aruba ¹	* Belarus	Bahamas
Angola	Armenia	Belize	Palestinian Administered Areas	Chile	§ French Polynesia ¹	* Bulgaria	§ Bermuda
Bangladesh	Azerbaijan	Bolívia	Panama	Cook Islands	§ Gibraltar ¹	* Czech Republic	Brunei
Benin	Bosnia and Herzegovina	Botswana	Papua New Guinea	Croatia	Korea, Rep. Of ¹	* Estonia	§ Cayman Islands
Bhutan	Cameroon	Colombia	Paraguay	Gabon	Macao ¹	* Hungary	Chinese Taipei
Burkina Faso	China	Costa Rica	Peru	Malaysia	Netherlands Antilles ¹	* Latvia	Cyprus
Burundi	Congo, Rep.	Cuba	Philippines	Mauritius	New Caledonia ¹	* Lithuania	§ Falkland Islands
Cambodia	Côte d'Ivoire	Dominica	St Vincent & Grenadines	§ Mayotte	Northern Marianas ¹	* Poland	Hong Kong, China
Cape Verde	* Georgia	Dominican Republic	Suriname	Mexico	§ Virgin Islands (UK) ¹	* Romania	Israel
Central African Republic	Ghana	§ East Timor	Swaziland	Nauru		* Russia	Kuwait
Chad	Guyana	Ecuador	Syria	South Africa		* Slovak Republic	Qatar
Comoros	Honduras	Egypt	Thailand	St Lucia		* Ukraine	Singapore
Congo, Dem. Rep.	India	El Salvador	§ Tokelau	Trinidad and Tobago			United Arab Emirates
Djibouti	Kenya	Fiji	Tonga	Uruguay			

Pramen: www.oecd.org/dac/goals

Tabulka číslo 3: Index lidského rozvoje

<http://hdr.undp.org/reports/global/2005/> (Anglicky)

TABLE 1 Monitoring human development: enlarging people's choices . . .

Human development index

HDI rank ^a	Human development index (HDI) value			Adult literacy rate (% ages 15 and above)	Combined gross enrolment ratio for primary, secondary and tertiary schools (%)	GDP per capita (PPP US\$)	Life expectancy index	Education index	GDP index	GDP per capita (PPP US\$) and HDI rank ^b
	2000	2003	2007 ^c							
TOP HUMAN DEVELOPMENT										
1	0.967	79.4	.. ^d	100 ^e	100 ^f	37,670	0.91	0.95	0.93	2
2	0.958	80.7	.. ^d	98	98	31,243	0.93	0.94	0.90	4
3	0.955	80.3	.. ^d	100 ^e	100 ^f	29,932	0.92	0.93	0.95	7
4	0.949	78.6	.. ^d	99 ^e	99 ^f	62,296 ^g	0.89	0.95	1.00	-3
5	0.949	80.0	.. ^d	94 ^e	94 ^f	33,677	0.92	0.97	0.90	2
6	0.949	80.2	.. ^d	100 ^e	100 ^f	26,750	0.92	0.93	0.93	14
7	0.947	80.6	.. ^d	99	99	30,952	0.93	0.94	0.96	1
8	0.945	77.7	.. ^d	93	93	37,736	0.88	0.97	0.99	-6
9	0.945	78.9	.. ^d	100 ^e	100 ^f	26,336	0.90	0.93	0.94	3
10	0.944	77.4	.. ^d	99	99	37,962	0.87	0.97	0.99	-6
11	0.943	82.0	.. ^d	94	94	27,967	0.95	0.94	0.94	2
12	0.943	78.4	.. ^d	99	99	24,371	0.89	0.93	0.95	-7
13	0.941	78.6	.. ^d	100 ^e	100 ^f	27,810	0.89	0.93	0.94	3
14	0.941	77.2	.. ^d	100 ^e	100 ^f	31,486	0.87	0.93	0.96	-9
15	0.939	78.4	.. ^d	100 ^e	100 ^f	27,147	0.89	0.93	0.94	3
16	0.938	79.6	.. ^d	92	92	29,877	0.91	0.97	0.94	-7
17	0.938	79.0	.. ^d	93	93	30,094	0.89	0.96	0.95	-8
18	0.934	81.1	98.5 ^{h,i}	87	87	27,119	0.92	0.95	0.94	1
19	0.933	78.1	.. ^d	100 ^e	100 ^f	22,582	0.90	0.93	0.90	3
20	0.930	78.7	.. ^d	99	99	23,766	0.90	0.94	0.94	-6
21	0.929	79.6	97.7 ^{h,i}	94	94	22,391	0.91	0.97	0.90	3
22	0.918	81.6	93.8 ^{h,i}	79	79	27,179	0.94	0.87	0.94	-6
23	0.915	79.7	96.9	81	81	20,039	0.91	0.95	0.88	2
24	0.912	78.3	91.0 ^h	82	82	19,964	0.89	0.97	0.90	2
25	0.907	78.7	82.5	87 ^h	87 ^h	24,491	0.89	0.94	0.82	-4
26	0.884	76.4	93.7 ^{h,i}	95	95	19,950	0.86	0.93	0.88	4
27	0.884	77.2	92.5 ^{h,i}	94	94	18,126	0.87	0.97	0.87	6
28	0.881	77.0	97.9 ^{h,i}	83	83	13,871	0.87	0.97	0.87	6
29	0.881	78.6	96.3	76	76	18,776 ^j	0.89	0.94	0.87	2
30	0.878	76.0	93.7 ^{h,i}	93 ⁱ	93 ⁱ	16,720	0.88	0.96	0.84	0
31	0.874	76.6	.. ^d	80	80	16,367	0.84	0.93	0.85	7
32	0.867	78.4	87.9 ^h	79	79	17,030	0.89	0.91	0.80	3
33	0.869	76.4	82.7	74	74	18,210 ^j	0.86	0.93	0.88	-4
34	0.863	74.6	97.2	95	95	12,906	0.82	0.96	0.80	12
35	0.862	72.7	99.3	89	89	14,984	0.80	0.96	0.83	5
36	0.858	74.3	93.7 ^{h,i}	90	90	11,379	0.82	0.96	0.79	12
37	0.854	77.0	95.7	81	81	18,274	0.88	0.94	0.77	17
38	0.853	71.3	90.8	92	92	13,539	0.77	0.97	0.82	4
39	0.852	72.3	99.6	94	94	11,702	0.79	0.97	0.79	8
40	0.849	72.8	89.2 ^h	82	82	19,044 ^h	0.80	0.87	0.88	-13
41	0.849	78.0	77.3 ^h	74 ⁱ	74 ⁱ	22,420 ^{h,i}	0.86	0.79	0.90	-18
42	0.849	74.0	90.4	75	75	13,494	0.82	0.94	0.82	1
43	0.848	74.3	87.7	81	81	17,479 ^j	0.82	0.91	0.95	-7
44	0.844	76.9	82.9 ^h	79 ⁱ	79 ⁱ	18,047 ⁱ	0.87	0.90	0.87	-11
45	0.841	76.0	94.1	75	75	11,080	0.83	0.93	0.79	6
46	0.840	76.4	97.7 ^h	88 ⁱ	88 ⁱ	8,289	0.84	0.94	0.74	16
47	0.838	78.2	85.8 ^h	88	88	9,806 ⁱ	0.89	0.87	0.70	10
48	0.838	71.8	89.7	90	90	10,270	0.78	0.96	0.77	7
49	0.834	70.0 ^{h,i}	97.8 ^{h,i}	89 ⁱ	89 ⁱ	12,404	0.76	0.95	0.80	-4
50	0.832	80.7	95.8 ^{h,i}	77	77	17,659 ^j	0.76	0.89	0.86	-13
51	0.821	72.7 ^h	81.9	85	85	10,232 ^h	0.80	0.89	0.77	5
52	0.817	77.3	86.9 ^h	80	80	.. ^d	0.87	0.84	0.67	40
53	0.814	75.1	90.3	75	75	9,968	0.85	0.85	0.76	7

ISO 3166 ¹	Human development index (2019)	Life expectancy at birth (years)	Adult literacy rate (% ages 15 and above)	Combined gross enrollment ratio for primary, secondary and tertiary schools (%)	GDP per capita (PPP USD) 2019	Life expectancy index	Education index	GDP index	GDP per capita (PPP USD) rank index 2019	
										1990
107	Guyana	0.720	65.1	96.0 ¹⁴	77 ¹	4,230 ¹	0.60	0.60	0.63	-4
108	Viet Nam	0.704	71.5	94.3 ¹	64 ¹	2,480	0.76	0.62	0.54	16
109	Kyrgystan	0.702	68.8	96.7 ¹	62	1,754	0.70	0.60	0.48	23
110	Indonésie	0.697	68.8	87.9 ¹	66	3,361	0.70	0.61	0.59	5
111	Uzbekistan	0.694	68.3	96.0 ¹⁴	76	1,744	0.69	0.61	0.48	20
112	Nicaragua	0.690	69.7	76.7	69	1,262 ¹	0.75	0.74	0.58	4
113	Bolívie	0.687	64.1	89.6	67 ¹	2,087	0.66	0.67	0.54	8
114	Monako	0.670	84.0	97.8	74	1,880	0.66	0.60	0.49	22
116	Madags. Rep. of	0.671	67.7	94.2	62	1,510	0.71	0.66	0.46	33
118	Honduras	0.657	67.8	88.0	62 ¹	2,565 ¹	0.71	0.74	0.55	1
117	Guatemala	0.650	67.2	89.1	61	4,148 ¹	0.70	0.68	0.60	-11
119	Vanuatu	0.650	68.6	74.0 ¹	58	2,044 ¹	0.73	0.69	0.66	-1
119	Égypt	0.650	69.8	66.6 ¹	74 ¹	1,680	0.70	0.62	0.61	-16
120	South Africa	0.648	61.4	92.4 ¹	78	11,394 ¹	0.69	0.61	0.77	-66
121	Equatorial Guinea	0.648	43.3	84.2	65	16,790 ¹	0.50	0.78	0.69	-30
122	Tajikistan	0.652	63.6	86.6	70	1,196	0.64	0.61	0.48	21
123	Sáben	0.636	64.6	71.0 ¹⁶	74 ¹	6,367	0.68	0.72	0.60	-43
124	Maroko	0.631	69.7	66.7 ¹	66	4,084	0.75	0.63	0.62	-18
125	Nerúbie	0.627	49.3	88.0	71	6,180 ¹	0.39	0.60	0.60	-44
126	Što. Tomáš and Príncipe	0.604	63.0	63.1 ¹⁸	62 ¹	1,231 ¹	0.63	0.76	0.43	27
127	Indie	0.603	63.3	61.6 ¹	60	2,602 ¹	0.64	0.61	0.58	-8
128	Salvador Islands	0.604	62.3	76.6 ¹⁶	62	1,763 ¹	0.62	0.68	0.48	13
128	Mjanarsko	0.576	68.3	89.7 ¹	48 ¹	1,111	0.69	0.76	0.59	34
128	Camboža	0.571	68.2	73.6	58	2,070 ¹	0.60	0.69	0.51	3
129	Estonsko	0.666	68.3	78.9 ¹	70	8,714	0.69	0.76	0.75	-78
132	Čína	0.640	68.2	58.2 ¹	47 ¹	1,714 ¹	0.64	0.63	0.47	13
133	Lat. People's Dem. Rep.	0.640	54.7	68.7	61	1,761	0.49	0.68	0.48	7
134	Švédsko	0.936	62.9	47.0 ¹⁶	5 ¹	1,660 ¹	0.63	0.48	0.68	8
136	Polésie	0.627	69.8	46.7	36	2,697	0.63	0.44	0.61	-1
136	Írák	0.626	61.6	48.6	61	1,420	0.61	0.63	0.44	15
137	Popul. Rep. of Guinea	0.623	58.3	57.5	41	2,078 ¹	0.60	0.62	0.59	-17
138	Španělsko	0.620	64.8	64.1	46 ¹	2,234 ¹	0.63	0.61	0.62	-11
138	Bangladéš	0.620	62.8	41.1 ¹	63	1,770	0.63	0.46	0.48	-1
140	Trinid. a Tobago	0.615	68.3	68.6 ¹	75 ¹	1,111	0.61	0.64	0.59	22
141	Sáben	0.612	66.4	66.0 ¹	58 ¹	1,910 ¹	0.60	0.62	0.48	-8
142	Čadsko	0.612	52.8	62.6 ¹	47	965	0.46	0.71	0.38	23
143	Togo	0.612	54.8	63.6	66	1,688 ¹	0.49	0.67	0.47	3
144	Uganda	0.608	47.3	68.6 ¹	74	1,467 ¹	0.37	0.71	0.45	8
145	Zimbabwe	0.608	38.9	68.0 ¹	60	2,443 ¹	0.30	0.70	0.63	-28
LEAST DEVELOPED COUNTRIES										
146	Madagaskar	0.600	65.4	78.6	61	880	0.61	0.64	0.56	24
147	Senegal	0.600	32.3	79.2	60	4,726	0.12	0.73	0.64	-47
148	Guineja	0.497	49.2	67.6	65	2,716	0.23	0.64	0.61	-19
148	Lesotho	0.497	58.3	61.4	66 ¹	2,561 ¹	0.69	0.76	0.54	-26
150	Džibuti	0.496	52.8	66.5 ¹¹	74 ¹	2,088 ¹	0.46	0.62	0.61	-18
151	Yemen	0.480	68.2	49.0 ¹	65	883	0.69	0.61	0.36	11
150	Mauretanie	0.477	62.7	61.2	46	1,760 ¹	0.46	0.49	0.48	-13
153	Haiti	0.475	51.6	61.0 ¹	5 ¹	1,742 ¹	0.44	0.60	0.48	-6
154	Keňa	0.474	47.2	71.6	62 ¹	1,037	0.37	0.66	0.39	7
155	Gambie	0.470	66.7	37.8 ¹	48	1,663 ¹	0.61	0.41	0.49	-18
156	Gambie	0.468	61.7	41.0 ¹⁶	41	2,086	0.48	0.41	0.61	-20
157	Čadsko	0.468	66.7	36.3	40	1,641	0.61	0.39	0.47	-18
158	Mjeto	0.468	43.4	66.6 ¹	64 ¹	1,060	0.21	0.66	0.36	2
158	Palau	0.460	43.9	64.0	65	1,263 ¹	0.31	0.61	0.42	-7

#ID rank ¹	Human development index (HDI) value	Life expectancy at birth (years)	Adult literacy rate (% ages 15 and above)	Conditioned gross enrollment ratio for primary, secondary and tertiary schools (%)	GDP per capita (PPP US\$)	Life expectancy index	Education index	GDP index	GDP per capita (PPP US\$) rank index	
										2000
150	Angola	0.445	43.8	65.8	51 ¹	2,344 ⁴	0.35	0.54	0.53	-34
151	China	0.444	53.9	85.7 ⁵	35 ¹	540 ¹	0.45	0.48	0.38	7
152	Bahrain	0.431	84.0	93.8	55 ¹	1,135	0.48	0.41	0.40	-5
153	Côte d'Ivoire	0.428	45.9	48.1	42 ¹	1,476	0.35	0.46	0.45	-14
154	Tanzania, U. Rep. of	0.418	49.0	49.4	41 ¹	621	0.35	0.58	0.39	11
155	Malawi	0.404	38.7	54.1 ⁶	72 ¹	605	0.24	0.67	0.20	11
156	Zambia	0.394	57.5	67.9 ⁷	49 ¹	877	0.21	0.54	0.36	1
157	Compo. Dem. Rep. of the	0.385	43.1	65.3	59 ¹	897	0.30	0.53	0.22	6
160	Mozambique	0.379	41.8	46.3 ⁸	43 ¹	1,107 ⁹	0.28	0.45	0.40	-12
163	Burundi	0.378	43.6	35.8	35 ¹	648 ¹	0.31	0.51	0.31	5
170	Ethiopia	0.367	47.6	41.6 ⁹	38 ¹	711 ¹	0.38	0.48	0.23	1
171	Central African Republic	0.355	33.3	48.8	51 ¹	1,580 ¹	0.24	0.43	0.40	-12
172	Ghana-Bitsaa	0.348	44.7	39.6 ¹⁰	37 ¹	711 ¹	0.33	0.38	0.23	-1
173	Chad	0.341	43.6	25.3	39 ¹	1,230 ¹	0.21	0.38	0.42	-13
174	Mali	0.333	47.0	30.0 ¹¹	32 ¹	994 ¹	0.38	0.23	0.38	-10
175	Burkina Faso	0.317	47.5	12.8 ¹²	59 ¹	1,174 ¹	0.38	0.18	0.41	-20
176	Sierra Leone	0.298	43.8	35.8	45 ¹	548 ¹	0.28	0.38	0.28	1
177	Niger	0.281	44.4	14.4 ¹³	21 ¹	835 ¹	0.32	0.17	0.23	-8
Developing countries										
Least developed countries										
Arab States										
East Asia and the Pacific										
Latin America and the Caribbean										
South Asia										
Sub-Saharan Africa										
Central and Eastern Europe and the CIS										
OECD										
High income OECD										
High human development										
Medium human development										
Low human development										
High income										
Middle income										
Low income										
World										

NOTES

Aggregates in column 7 are based on aggregates of year estimates data calculated by the United Nations Development, Demography and Cultural Organization (UNESCO) Institute for Statistics and literacy data is used to calculate the HDI.

The HDI rank is determined using HDI values in the 18th decimal point.

Data refer to national literacy estimates from countries in surveys conducted between 2005 and 2014, unless otherwise noted. Due to differences in methodology and timeliness of underlying data, comparisons across countries and over time should be made with caution. For more details see www.un.org/development/desa/pd/data/hdi_2014/DCI/DCI_03_TERC.

Data refer to the school year 2002/03, unless otherwise noted. Data for some countries may refer to school or UNESCO Institute for Statistics estimates.

A positive figure below the HDI rank is higher than the GDP per capita (PPP US\$) rank, a negative the opposite.

For purposes of calculating the HDI, a value of 95.0% was applied.

For purposes of calculating the HDI, a value of 94.0% (PPP US\$) was applied.

Preliminary UNESCO Institute for Statistics estimates, subject to further revision.

Data refer to year other than that specified.

Estimate produced by UN ESCO Institute for Statistics in July 2002.

UNESCO Institute for Statistics 2002a. Countries are listed in alphabetical order or household survey in brackets and should be interpreted with caution.

Data are from national sources.

Data refer to year between 2005 and 2008.

World Bank 2002c.

Asia, Pacific and Governance 2002. Data differ from the standard definition.

Estimate based on imputation.

Data are from the Secretariat of the Organization of Eastern Caribbean States. Small or rounded values.

Efforts to produce a more accurate and recent estimate are ongoing (see Note 1, About the year of human development index). A preliminary estimate of \$5,410 (PPP US\$) was used.

Asia, Pacific and Governance 2001. Data differ from the standard definition.

Data are from the Secretariat of the Caribbean Community, based on national sources.

UN DP 2002.

Because the combined gross enrollment ratio was unavailable, the following Human Development Report 2002 estimates were used: Bahrain 62%, Ecuador 75%, Mali 49%, and Uzbekistan 75%.

Estimate based on a bilateral comparison between China and the United States (Yan and Fan 1998).

In the absence of an official estimate of GDP per capita (PPP US\$), preliminary World Bank estimates, subject to further revision, were used in Malawi (\$4,750) and Guinea (\$5,522).

Data refer to a year or period other than that specified, differ from the standard definition or refer to only part of a country.

UN ESCO 2004.

In the absence of an estimate of GDP per capita (PPP US\$), the Human Development Report 02/03 estimate of \$2,302, derived using the ratio of GDP in US dollars and the weighted average rank of PPP US dollars to US dollars in the World Bank, was used.

Estimates are based primarily on information for Northern Sudan.

SOURCES

Column 1: calculated on the basis of data in columns 6-8; see Technical note 1 for details.

Column 2: UN DP 02/03, unless otherwise noted.

Columns 3 and 4: UNESCO Institute for Statistics 2002a; unless otherwise noted.

Column 5: World Bank 2002c, unless otherwise noted; aggregates calculated by the Human Development Report 02/03, for the World Bank.

Column 6: calculated on the basis of data in column 2.

Column 7: calculated on the basis of data in columns 3 and 4.

Column 8: calculated on the basis of data in column 5.

Column 9: calculated on the basis of data in columns 1 and 5.

Tabulka číslo 4: Údaje o vývoji HDP v různých měrných jednotkách.

Bolívie	HDP, změna v %	HDP na hlavu v PPP	HDP na hlavu v USD	HDP v tis. mil. USD
1980	0,6	1.472	644	3,2
1981	0,3	1.577	603	3,1
1982	-3,9	1.574	666	3,5
1983	-4,0	1.538	637	3,4
1984	-0,2	1.560	653	3,6
1985	-1,7	1.549	676	3,8
1986	-2,6	1.510	647	3,7
1987	2,5	1.557	686	4,0
1988	2,9	1.624	778	4,6
1989	3,8	1.713	781	4,7
1990	4,6	1.824	790	4,9
1991	5,3	1.946	850	5,3
1992	1,6	1.982	879	5,6
1993	4,3	2.056	868	5,7
1994	4,7	2.137	879	6,0
1995	4,7	2.219	959	6,7
1996	4,4	2.294	1.026	7,4
1997	5,0	2.380	1.071	7,9
1998	5,0	2.457	1.121	8,5
1999	0,4	2.434	1.061	8,3
2000	2,5	2.478	1.046	8,4
2001	1,7	2.509	985	8,2
2002	2,4	2.547	934	7,9
2003	2,8	2.607	931	8,1
2004	3,6	2.707	986	8,8
2005	3,9	2.817	1.058	9,7
2006	4,1	2.879	1.103	10,3
2007	3,9	2.940	1.138	10,9

Tabulka číslo 5: Bolívie. Saldo platební Bilance (2001-2004)(v mil. dolarů)

SALDO PLATEBNÍ BILANCE	2001	2002	2003	2004
CELEK				
I. BĚŽNÝ ÚČET (A+B+C)	-274.03	-349.91	46.31	257.06
A. Zboží a služby (1+2)	-458.86	-516.58	-104.01	196.91
1. Zboží FOB (4)	-295.04	-343.29	70.39	385.71
2. Služby (1 a 5)	-163.82	-173.3	-174.4	-188.79
2.1 Naložení (5)	0	0	0	0
2.2 Dopravy	-119.75	-104.41	-70.15	-81
2.3 Další dopravy	0	0	0	0
2.4 Cestování	-7.4	20.41	13.72	13.33
2.5 Další služby	-36.67	-89.3	-117.97	-121.12
B. Výnosy	-211.17	-204.76	-301.84	-369.24
1. Výnosy z práce	21.IX	23.II	24.III	26.22
2. Výnosy z investic	-233.07	-227.96	-326.14	-395.46
3. Další služby a výnosy	0	0	0	0
C. Transfery jednostranné (6)	396	371.43	452.17	429.39
C.1. Běžné transfery	396	371.43	452.17	429.39
Normální	330.9	291.23	378.17	349.69
Odpuštění dluhu	65.1	80.2	74	79.7
II. KAPITÁLOVÝ A FINANČNÍ ÚČET (D+E)	436.66	672.24	233.51	208.28
D. Kapitálové transfery	0	0	7	8
E. Kapitál kromě rezerv	436.66	672.24	226.51	200.28
1. Přímé investice	703.2	674.1	195	113.65
2. Portfoliové investice	-23	-19.4	-68.16	-121.6
3. Další kapitál	-243.54	17.54	99.67	208.23
3.1 Dlouhodobý kapitál	101.46	177.89	560.4	275.77
3.1.1 Monetární autority (1)	-29.33	-46.04	56.02	14.92
3.1.2 Centrální vláda	210.55	318.77	392.72	252.64
3.1.3 Depositní (úložný) Banky (2)	-32.26	-49.51	-20.68	14.IX
3.1.4 Další sektory (3)	-47.51	-45.33	132.34	-6.69
3.2 Krátkodobý kapitál	-345	-160.35	-460.73	-67.54
3.2.1 Monetární autority (1)	IV.73	0.65	0.68	VI.39
3.2.2 Centrální vláda	0	25	0	-25
3.2.3 Depositní (úložný) Banky (2)	-372.33	63.7	-14	X.64
3.2.4 Další sektory (3)	22.VI	-249.7	-447.41	-59.57
III. CHYBY A OPOMENUTÍ	-202.84	-642.62	-143.37	-320.64
MIMOŘADNÉ FINANCOVÁNÍ	40.21	320.26	-136.46	-144.68
Mimořadné financování	0	0	0	0
Odpuštění dluhu (Reprogramace)	VIII.78	17.III	15.V	12.V
RESERVY	31.43	302.96	-151.96	-157.18

Pramen: Bolivijská Centrální Banka. Oddělení pro ekonomické poradenství. www.bcb.gov.bo/

Tabulka číslo 6: Bolívie, Demografické ukazatele , 1950-2050

	OBECNÁ MÍRA NATALITY (*1000 ⁻¹)	OBECNÁ MÍRA MORTALITY (*1000 ⁻¹)	STŘEDNÍ DÉLKA ŽIVOTA PŘI NÁROZENÍ (ROK)		
			MŮŽI	ŽENY	CÉLEK
1950-1955	46,96	24,36	38,49	42,49	40,44
1955-1960	46,82	23	39,9	44,02	41,91
1960-1965	45,85	21,54	41,39	45,61	43,45
1965-1970	45,38	20,22	42,95	47,27	45,06
1970-1975	45,21	18,98	44,58	49,01	46,74
1975-1980	41	16,01	48,04	52,17	50,05
1980-1985	38,41	13,3	52	55,9	53,9
1985-1990	36,85	11,33	55,6	59,1	57,31
1990-1995	35,79	9,95	58,32	61,82	60,03
1995-2000	32,72	8,93	60,09	64,03	62,01
2000-2005	30,54	8,16	61,8	65,99	63,84
2005-2010	27,68	7,55	63,43	67,7	65,51
2010-2015	25,09	7,05	65,03	69,37	67,15
2015-2020	22,71	6,69	66,58	70,99	68,73
2020-2025	20,61	6,48	68,05	72,54	70,24
2025-2030	18,77	6,41	69,44	74,01	71,67
2030-2035	17,15	6,44	70,73	75,4	73,01
2035-2040	15,73	6,58	71,92	76,7	74,25
2040-2045	14,57	6,83	73,01	77,9	75,4
2045-2050	13,63	7,19	74	79	76,44

Pramen: národní statistický úřad. www.ine.gov.bo

Použitá literatura

- [1] FURTADO, Celso. Desarrollo y subdesarrollo. *Rozvinutost a nerozvinutost*. Edice Univerzitní Tisk Buenos Aires. 1968 4. vyd. str. 248 ISBN: Bez.
- [2] GIRAULT, Jacques. MAILLARD, Jacques. ROUANET, Brigitte. TRIOLLET, Marie Louise. El tercer Mundo, Un drama de nuestro tiempo. *Třetí Svět. Nerozvinutost, dráma Současnosti* Edice „El Ateneo“ 1987 1. vyd. str. 141
- [3] GARCIA RUIZ, Enrique. Subdesarrollo y liberalización. *Nerozvinutost a liberalizace*. Edice „Alianza“ Madris España 1972 1.vyd. str.364. ISBN: 84-206-1433-5
- [4] LACOSTE, Yves. Geographie du sous-développement, *Zeměpis nerozvinutosti*. Edice „PUF“ Str. ISBN: 2130368212
- [5] KADÉŘABKOVÁ, Anna. Úvod do ekonomické analýzy. 1. vyd. Praha: Ediční oddělení VŠE Praha. 2001. 158 s. ISBN: 80-245-0184-8 str.
- [6] LACOSTE, Yves. Le concept de sous-developpement. (*Koncept nerozvinutosti*. Edice „PUF“ 1967)
- [7] HELÍSEK, Mojmír. Makroekonomie. 1.vyd. DRUCKVO TISK, Praha. 2000. 320 s. ISBN: 80-86175-10-3 str. 105
- [8] KADÉŘABKOVÁ, Anna. Základy makroekonomické analýzy Praha: Linde nakladatelství 2003. 175 s. ISBN: 80-86131-36-X
- [9] SPĚVÁČEK Vojtěch a kolektiv. Transformace české ekonomiky. Praha: Linde nakladatelství 2002. 525 s. ISBN: 80-86131-32-7
- [10] MURRAY N. Rothbard. Ekonomie statních sázahů ISBN 80-86389-10-3 . Page 75.
- [11] KADÉŘABKOVÁ, Anna – ŽÁK, Milan – SPĚVÁČEK, Vojtěch. Hospodářský růst a Strukturální změny. 1. vyd. Praha: Ediční oddělení VŠE Praha. 2002. 230 s. ISBN: 80-245-0466-9
- [12] BLANCHARD, Olivier. Macroeconomía. 2.vyd. Impreso por GRAFILLES s.l. España. 2000. 610 s. ISBN: 84-205-2985-0

[13] KADEŘÁBKOVÁ, Božena. Úvod do makroekonomie.(Neoklasický přístup). 1 vyd. Nakladatelství C.H. Beck v Praze. 2003. 368s. ISBN: 80-7179-788-X

Obrázek číslo 1.

[15] SUNKEL, Osvaldo. El subdesarrollo latinoamericano y la teoría del desarrollo. (Latinskoamerická nerozvinutost a teorie rozvoje). 18.vyd. Mexiko: Siglo 21 editores. 1981. 385 s. ISBN: 968-23-0020-7

[16] GHATAK, Subrata. Introduction to development economics. 3. vyd. Printed and bound in Great Britain by TJ Press. 1995. 511s. ISBN: 0-415-09722-3

[17] DORNBUSH, Rudiger - FISHER, Stanley. Macroeconomía.. 6. vyd. Impreso por IMPRESA s.a. España.1994. 785 s. ISBN: 84-481-1894-4

[18] ČIHÁK, Martin-HOLUB, Tomáš. Teorie růstové politiky. 1. vyd. Praha: Ediční oddělení VŠE Praha. 2000 170 s. ISBN: 80-245-0126

[19] NOVAK, Radek. Mezinárodní kamionová doprava plus. 1 vyd. ASPI Praha. ISBN: 80-86395-53-7

[20] KLIKOVÁ, Kristina. KOTLÁN, Igor.Hospodářská politika. 1.vyd. SOKRATES, Ostrava 2003. ISBN: 80-86572-04-8

[21] PNUD Bolivia. (Program OSN pro rozvoj. Bolívie) Economía más allá del gas. (Ekonomika více než jenom plyn). ISBN: 99905-0-888-7 Přístup z internetu (08,06,2006):

<http://idh.pnud.bo/WebPortal/Enfasedeinvestigaci%C3%B3n/Economiam%C3%A1sall%C3%A1delgas/tabid/136/Default.aspx>

[22] INE Bolivia (Národní Statistický Úřad, Bolívie) Análisis de la actividad económica 2005 (Analýza ekonomické aktivity 2005) Přístup z internetu (08,06,2006): http://www.ine.gov.bo/pdf/COYUNTURA2005_2.pdf

Internetové odkazy

Internetové zdroje

- 1,- La facultad. 2002. Concepto de subdesarrollo (Pojem nerozvinutost) Přístup z Internetu: <http://www.lafacu.com/apuntes/sociologia/subdesarrollo/default.htm> (databáze on-line) (citace 30.11.03)
- 2,- PNUD. Index lidského rozvoje. Přístup z Internetu: <http://hdr.undp.org/reports/global/2004/> (05.04.2004)
- 3,- Developing Countries and Territories. OECD Přístup z Internetu: www.oecd.org/dac/goals [online](citace 30.11.03)
- 4,- Wikipedia (Internetová encyklopedie). Dostupné k (21.01.2006) http://en.wikipedia.org/wiki/Economic_development
- 5,- Agentura „Transparency International“. Dostupné k (24.01.2006) http://www.transparency.org/publications/gcr/download_gcr/download_gcr_2005
- 6,- Bolivijské lidové noviny „El Diario“ Dostupné k (02.01.2006) <http://www.grupoexpande.com/nacioncom/planeconomico.htm>
- 7,- Mezinárodní noviny „BBC NEWS“ Dostupné k (17.02.2006) http://news.bbc.co.uk/hi/spanish/forums/newsid_3129000/3129094.stm
- 8,- Carlos Villegas Quiroga. Vedoucí postgraduálních studií na Katedře Rozvojových Ekonomických Věd University „Mayor de San Andres“ La paz-Bolivia . Dostupné k (23.02.2006) <http://168.96.200.17/ar/libros/osal/osal12/d1quiroya.pdf>
- 9,- Mezinárodní noviny „Voltaire“ Dostupné k (13.02.2006) <http://www.voltairenet.org/article120344.html>
- 10,- Lykke E. Andersen & José Luis Evia. Institut socioekonomických studií Katolické University v Bolívii. Dostupné k (13.02.2006) <http://www.iisec.ucb.edu.bo/papers/2001-2005/iisec-dt-2003-09.htm>
- 11,- Internetová Knihovna ekonomických esejů. Dostupné k (15.04.2006) <http://www.iisec.ucb.edu.bo/papers/2001-2005/iisec-dt-2003-09.htm>

12,- Paul M. Romer. Economic Growth. Esej o ekonomickém růstu. Dostupné k (13.02.2006)

<http://www.stanford.edu/~promer/EconomicGrowth.pdf>

13,- Internetový ekonomický slovník. Dostupné k (03.04.2006)

http://economics.about.com/cs/economicsglossary/g/new_economy.htm

14,- Internetové noviny. Dostupné k (13.02.2006)

<http://www.boliviahoy.com/modules/news/article.php?storyid=6509>

15,- INE. Národní statistický úřad.

www.ine.gov.bo

16,- Internetové noviny. Dostupné k (05.06.2006)

<http://www.lostiempos.com/noticias/08-09-05/nacional.php>

17,- Internetové stránky Programu OSN pro rozvoj

<http://hdr.undp.org/reports/global/2005/>

18,- Ekonomické noviny. Dostupné k (23.05.2006)

http://www.lapatriaenlinea.com/index.php?option=com_content&task=view&id=2687&Itemid=25

19,- HIPC report 2005 (The World Bank) Dostupné k (18.05.2006)

<http://siteresources.worldbank.org/INTDEBTDEPT/Resources/iehipcupdateevaluation2006.pdf>

20,- Internetové noviny. Dostupné k (13.02.2006)

<http://www.lukor.com/not-mun/america/portada/06031813.htm>

http://boliviateamo.blogspot.com/2005_11_01_boliviateamo_archive.html

21,- Internetové noviny. Dostupné k (13.06.2006)

<http://www.bolivia.com/noticias/Autonoticias/DetalleNoticia31442.asp>

Seznam obrázků

- 1,- Obrázek číslo 1: Bolívie, Lorenzová křivka;
- 2,- Obrázek číslo 2: Stupeň připravenosti;
- 3,- Obrázek číslo 3: Míra inflace v USA (1915-2005);
- 4,- Obrázek číslo 4: Posuň hranice produkčních možností;
- 5,- Obrázek číslo 5: Proces růstu celkové produkce;
- 6,- Obrázek číslo 6: Produkce na hlavu a kapitál na pracovníka;
- 7,- Obrázek číslo 7: Úspory, investice a akumulace kapitálu;
- 8,- Obrázek číslo 8: Dopad zvýšení míry úspor;
- 9,- Obrázek číslo 9: Produkce na hlavu;
- 10,- Obrázek číslo 10: Tempo růstu produkce na hlavu;
- 11,- Obrázek číslo 11: Růst produktu a cen;
- 12,- Obrázek číslo 12: Extremní keynesiánská verze;
- 13,- Obrázek číslo 13: Měsíční inflace v Bolívii, (1984-1988) (v %);
- 14,- Obrázek číslo 14: Vývoj HDP b.c., HDP s.c., HDP na hlavu a HDP v PPP;
- 15,- Obrázek číslo 15: Rozdělení ekonomických aktivit podle náročnosti;
- 16,- Obrázek číslo 16: Vliv ekonomických aktivit na růst HDP, 2005 (v %);
- 17,- Obrázek číslo 17: 10 nejvíce exportovaných výrobků (mil. dolarů);
- 18,- Obrázek číslo 18: Klasifikace bolivijských importů;

Seznam tabulek

- 1,- Tabulka číslo 1: Růst HDP v běžných cenách a základních cenách roku 1990;
- 2,- Tabulka číslo 2: CPI (Index Spotřebitelských Cen);
- 3,- Tabulka číslo 3: Index Lidského Rozvoje (IDH) a jeho složky;
- 4,- Tabulka číslo 4: Poměr investic k HDP (v procentech);
- 5,- Tabulka číslo 5: Příspěvek výrobních faktorů k růstu HDP;
- 6,- Tabulka číslo 6: Demografický vývoj v Bolívii;
- 7,- Tabulka číslo 7: Míra negramotnosti u populace starší než 15 let (v procentech);
- 8,- Tabulka číslo 8: Průměrná doba studia u populace starší než 19 let.(v rocích);
- 9,- Tabulka číslo 9: Nejvyšší dosažené vzdělání u populace starší než 19 let (1997 – 2002);
- 10,- Tabulka číslo 10: Rozdělení populace podle zaměstnání;
- 11,- Tabulka číslo 11: Vládní investice podle ekonomického sektoru. (2001-2004) (V milionech dolarů);
- 12,- Tabulka číslo 12: Přímé zahraniční investice podle ekonomického sektoru, 1996 – 2003;
- 13,- Tabulka číslo 13: Podíl na HDP(běžné ceny) podle ekonomické aktivity, v (%) HDP;
- 14,- Tabulka číslo 14: HDP podle typu spotřeby, 1992 – 2002 (v procentech);
- 15,- Tabulka číslo 15: Platební bilance Bolívie (v tisících dolarů);
- 16,- Tabulka číslo 16: Rozdělení exportu dle ekonomické aktivity;
- 17,- Tabulka číslo 17: Komparativní výhody 10. nejvíce exportovaných bolivijských produktů
- 18,- Tabulka číslo 18: Údaje o populaci a vzdělání;
- 19,- Tabulka číslo 19: Počet obyvatel na každém zdravotním středisku 1996-2002;
- 20,- Tabulka číslo 20: Počet obyvatel spadající na jedné nemocniční lůžko, 1998 – 2001;
- 21,- Tabulka číslo 21: Bolívie, Dětská mortalita a Veřejné výdaje na zdravotnictví

Summary:

This work is a small introduction to the reality of the Bolivian economy and society. It begins with an explanation of general concepts of economics and then continues with a short analysis of the theories of the underdevelopment and development.

The second part is focused on describing and analyzing the actual situation of the Bolivian population and economy.

The goal of this essay is to show what the government's mission is in fighting to overcome underdevelopment. In the first place, this essay tries to find out if there really is a place for the government in influencing an underdeveloped economy. In the second place, based on statistical data, this essay tries to offer a possible plan of action that the government could use for the growth of the standard of living in Bolivia.

Keyword:

Underdevelopment, State intervention, Bolivian economy, Economic growth, Theory of underdevelopment.

Jel Clasification:

0110, 0540, 0150

Knihovna VŠE**Záznam o diplomové práci**

Autor	Banús Vidal, Guido	
Název DP	Úloha Vlády při Překonání nerozvinutosti, případ Bolívie	
Fakulta	F5	
Obor	NH	
Rok obhajoby	2006	
Počet stran	126	
Počet příloh	1	
Vedoucí dP	Prof. Ing. Luděk Urban CSc.	
Anotace	Záměrem této práce je ukázat, na základě analýzy aktuální bolivijské situace, skutečné poslání a úlohu vlády při překonání zaostalosti, jaké jsou nejznámější ideologické přístupy, které zkoumají tuto problematiku a ukázat jejich navrhované řešení. Tato práce nabízí možné strategie a soubor postupů, které by Bolívii nejlépe pomohly překonat nerozvinutost, stabilizovat její ekonomiku a časem nasměrovat k dlouhodobému a udržitelnému růstu.	
Klíčová slova	Národní hospodářství, překonání nerozvinutosti, úloha vlády, Bolívie.	
	Místo uložení	Signatura

Poznámka: